

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DÜRERÜ'L-HÜKKÂM'IN İKRAR BÖLÜMÜNÜN
LATİNİZESİ VE KAYNAK TESPİTİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Asiye ÖZCAN**

**Enstitü Anabilim Dalı: İslam Hukuku
Enstitü Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN

HAZİRAN - 2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DÜRERÜ'L-HÜKKÂM'IN İKRAR BÖLÜMÜNÜN
LATİNİZESİ VE KAYNAK TESPİTİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Asiye ÖZCAN

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Hukuku
Enstitü Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bu tez 19/ 06/2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr. H. Mehmet GÜNAY Yrd.Doç.Dr. Abdullah ÖZCAN Yrd.Doç.Dr. A.Faruk KILIÇ

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Asiye ÖZCAN

02.05.2008

ÖNSÖZ

Günümüz Türk Hukuku'nun daha iyi anlaşılmasında geçmişin bilinmesi ve geçmişten bize intikal eden ilmi çalışmaların incelenmesi önemli bir yere sahiptir. Osmanlı döneminde ortaya konulan en önemli hukuki çalışmalardan biri, Osmanlı Devleti'ndeki medeni kanun eksikliğini giderebilmek amacıyla hazırlanan *Mecelle*'dir. Tezimizin konusunu ise, Ali Haydar Efendi'nin *Mecelle* üzerine yazdığı *Dürrü'l-Hükkâm* şerhinin on üçüncü kitabı olan "ikrar" bölümü oluşturmaktadır.

Öncelikle bu tezin hazırlanması aşamasında ve hayatım boyunca desteklerini üzerimden eksik etmeyen, annem, babam ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezin konusunun belirlenmesinden sonuca kadar olan süreçte yardımlarını esirgemeyen saygı değer hocam Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, öğrenim hayatımda katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Asiye ÖZCAN

02.05.2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ALİ HAYDAR EFENDİ’NİN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE DÜRERÜ’L-HÜKKÂM’IN İKRAR BÖLÜMÜNÜN KAYNAKLARI.....	4
1.1. Ali Haydar Efendi’nin Hayatı	4
1.2. Ali Haydar Efendi’nin İlmî Kişiliği	5
1.2.1. Bilimsel Faaliyet ve Görevleri	5
1.2.1.1. Yargı Alanındaki Görevleri	5
1.2.1.2. Eğitim İle İlgili Görevleri.....	6
1.2.1.3. Fetva Eminliği.....	6
1.2.1.4. Bakanlık Görevi	7
1.2.2. Kanunlaştırma Çalışmaları.....	7
1.2.3. Eserleri ve Dürerü’l-Hükkâm.....	7
1.2.3.1. Eserleri	7
1.2.3.2. Dürerü’l-Hükkâm.....	8
1.3. Dürerü’l-Hükkâm’ın Kitabü’l-İkrar Bölümünün Kaynakları	10
BÖLÜM 2: KİTABÜ’L-İKRAR BÖLÜMÜNÜN LATİNİZESİ VE KAYNAK TESPİTİ	18
2.1. Madde 1572.....	19
2.2. Madde 1573.....	26
2.3. Madde 1574.....	29
2.4. Madde 1575.....	31
2.5. Madde 1576.....	32
2.6. Madde1577.....	33

2.7. Madde 1578.....	35
2.8. Madde 1579	40
2.9. Madde 1580.....	46
2.10. Madde 1581.....	48
2.11. Madde 1582.....	50
2.12. Madde 1583.....	54
2.13. Madde 1584.....	57
2.14. Madde 1585.....	61
2.15. Madde 1586.....	62
2.16. Madde 1587.....	66
2.17. Madde 1588.....	72
2.18. Madde 1589.....	79
2.19. Madde 1590.....	83
2.20. Madde 1591.....	85
2.21. Madde 1592.....	91
2.22. Madde 1593	92
2.23. Madde 1594.....	94
2.24. Madde 1595.....	96
2.25. Madde 1596.....	98
2.26. Madde 1597.....	100
2.27. Madde 1598	101
2.28. Madde 1599.....	107
2.29. Madde 1600	110
2.30. Madde 1601.....	111
2.31. Madde 1602.....	113
2.32. Madde 1603.....	117
2.33. Madde 1604.....	119
2.34. Madde 1605.....	121
2.35. Madde 1606.....	127
2.36. Madde 1607.....	127
2.37. Madde 1608.....	128
2.38. Madde 1609.....	130
2.39. Madde 1610.....	132

2.40. Madde 1611.....	136
2.41. Madde 1612.....	136
SONUÇ.....	139
KAYNAKLAR	140
ÖZGEÇMİŞ.....	146

KISALTMALAR

- b.** : Bin
- DİA** : *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*
- DİB** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- İSAM** : İslam Araştırmaları Merkezi
- Ktp.** : Kütüphane, kütüphanesi
- Nşr.** : Neşreden
- ts.** : Tarihsiz
- s.a.v.** : Sallallahu aleyhi ve sellem
- vr.** : Varak
- Yay.** : Yayınları

Tezin Başlığı: “Dürerü’l-Hükkâm’ın İkrar Bölümünün Latinizesi ve Kaynak Tespiti	
Tezin Yazarı: Asiye ÖZCAN	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN
Kabul Tarihi: 19 Haziran 2008	Sayfa Sayısı: VI (ön kısım) + 146 (tez)
Anabilim dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilim dalı: İslam Hukuku
<p>Osmanlı Devleti’nin son döneminde yetişen en önemli hukukçularından birisi hiç şüphesiz <i>Ali Haydar Efendi</i> ve en önemli İslam hukuku kaynaklarından birisi de onun <i>Mecelle</i> üzerine yazmış olduğu, <i>Mecelle</i>’nin resmi yorumu derecesine yükselen ve İslam hukuku konulu araştırmaların yakın tarihe ait başvuru kaynağı <i>Dürerü’l-Hükkâm</i> şerhidir. <i>Ali Haydar Efendi</i>’nin bu eseri İslam Hukuku’na vakıf olabilmek için incelenmesi gereken eserlerin başında gelir. Hazırlanan bu çalışma böyle bir gayretin neticesidir.</p> <p>Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde müellifin hayatı, ilmi şahsiyeti ve eseri <i>Dürerü’l-Hükkâm</i> ve bu eserin <i>Kitabü’l-İkrar</i> bölümünde, <i>Ali Haydar Efendi</i>’nin alıntı yaptığı kaynak eserler hakkında kısa bilgiler verilmiştir.</p> <p>İkinci bölümde ise <i>Kitabü’l-İkrar</i> bölümünün latinizesi yapılmış ve müellifin atıfta bulunduğu kaynak eserlere ulaşılp alıntılarının bu eserlerin hangi cilt ve sayfalarından yapıldığı belirtilmiştir.</p>	
Anahtar kelimeler: Dürerü’l-Hükkâm, Kitabü’l-İkrar, Ali Haydar Efendi, Mecelle	

Title of the Thesis: “The latinization of Iqrar part of Durar al-Huqqam, the source determine.”

Author: Asiye ÖZCAN

Supervisor: Asst. Pr. Abdullah ÖZCAN

Date: 19 June 2008

Nu. of pages: VI (pre text) + 146 (thesis)

Department: Basic Islamic Sciences **Subfield:** Islamic Law

One of the most important jurists grown up in the last era of the Ottoman Empire is *Ali Haydar Efendi* without doubt. Also, one of the most important sources of Islamic law is *Durar al-Huqqam* declaration which he wrote about *Mecelle*. This work which is a study source of researches about Islamic law in immediate history achieved to become the formal interpretation of *Mecelle*. This piece of *Ali Haydar Efendi* is the first piece to examine to be able to understand Islamic law. This study is the result of such an effort.

This thesis contains two parts. In the first part, the life story of author, scientific personality, and work (*Durar al-Huqqam*) of him take place. Moreover, some information about source studies which the author used to make citation is given in *Kitab al-Iqrar* part of *Durar al-Huqqam*.

The second part includes the latinization of the *Kitab al-Iqrar*. Source studies which the author made attributions are reached, and it is specified which covers and pages of pieces these attributions belong to.

Keywords: Durar al-Huqqam, Kitab al-Iqrar, Ali Haydar Efendi, Mecelle

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Zamanımızdaki hukuki uygulamaların daha iyi anlaşılması için hiç şüphesiz geçmişin bilinmesi ve geçmişten bize intikal eden bu alandaki ilmi çalışmaların incelenmesi gerekmektedir. Osmanlı Devleti'nde ortaya konulan en önemli hukuki çalışmalardan birisi, medeni kanun eksikliğini gidermek amacıyla ilmi bir heyet tarafından hazırlanan *Mecelle*'dir. Tezimizin konusunu ise, Ali Haydar Efendi'nin *Mecelle* üzerine yazdığı şerhi *Dürerü'l-Hükkâm*'ın *Kitabü'l-İkrar* bölümü oluşturmaktadır. Hazırladığımız tezde amaç; *Dürerü'l-Hükkâm*'ın *Kitabü'l-İkrar* bölümünün maddelerinin incelenmesi ve bu bölümde müellifin istifade ettiği kaynak eserlerin tespit edilmesiyle bu konuda yapılacak olan çalışmalara bir nebze de olsa faydalı olabilmektir.

Çalışmanın Önemi

Osmanlı Devleti'nde 1868-1876 yılları arasında, toplumda beliren sıkıntılar ve yeni kanun arayışları dikkate alınarak *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* adında ve daha çok borçlar, eşya ve yargılama hukuku esaslarını içeren bir kanun hazırlanmıştır.

İslam Hukuku'nun esas alınmasıyla oluşturulan bu kanun sadece Osmanlı hukuk tarihinin değil İslam hukuk tarihinin de ilk medeni kanunu olma özelliğine sahiptir. Ancak bir medeni kanunda olması gereken tüm konuları içermemektedir. Bu eksikliğine rağmen o günün Osmanlı sınırları içerisinde çok geniş bir alanda kabul görmüş ve uygulanmış diğer İslam ülkeleri tarafından hazırlanan kanunlara öncülük ve örneklik teşkil etmiştir.¹

Dürerü'l-Hükkâm, Osmanlı Medeni Kanunu diyebileceğimiz *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*'nin şerhidir.

¹ Aydın, Mehmet Akif, "Mecelle", *DİA*, XXVIII, 231;

Mecelle hakkında muhtelif lisanlarda muhtasar ve mufassal pek çok şerh kaleme alınmış olmakla birlikte *Dürerü'l-Hükkâm*, *Mecelle*'nin şerhiyle ilgili yerli ve yabancı çalışmaların en mufassalıdır. İslam hukuku konulu araştırmaların yakın tarihe ait başvuru kaynağı olup Mecelle'nin resmi yorumu derecesine yükselmiş ve *Mecelle*'deki meselelerle alakalı olarak başka şerhlere ihtiyaç bırakmayacak bir titizlikle hazırlanmıştır.¹

Tez çalışmamızın, yürürlükten kalkmasına rağmen hala değerli olan bir kanunun en mufassal şerhi üzerine gerçekleşmiş olması nedeniyle faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Çalışmanın Yöntemi

Dürerü'l-Hükkâm'ın *Kitabü'l-İkrar* bölümünü konu alan çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde tezimizin konusunu oluşturan eserin müellifi Ali Haydar Efendi'nin hayatı, ilmi şahsiyeti, eseri *Dürerü'l-Hükkâm* ve bu eserin *Kitabü'l-İkrar* bölümünde alıntı yaptığı kaynak eserler hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Ali Haydar Efendi'nin istifade ettiği eserlerin isimleri metine geçtiği şekilde aktarılmıştır.

İkinci bölümde *Kitabü'l-İkrar* bölümü Latin harfleriyle yazılmış ve metinde kaynak olarak kullanılan eserlerin alıntı yerleri tespit edilmiştir.

Metnin latinizesi yapılırken şerhte dağınık bir halde bulunan *Mecelle* maddeleri, açıklaması yapılan maddenin başına öncelikle bir bütün olarak ve parantez içerisinde yazılmış olup sonraki açıklamalarda mevcut parantezler kaldırılmıştır. Metnin aslının muhafaza edilmesine özen gösterilmiş, günümüzde kullanılan kelimeler, bugünkü telaffuzlarıyla verilirken kullanılmayan kelimeler dönemlerine ait oldukları şekilde aktarılmıştır.

¹ Öztürk, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul 1973, 113.

Müellifin *Kitabü'l-İkrar* bölümü içerisinde atıfta bulunduğu kaynak eserlere ulaşıp alıntıların bu eserlerin hangi cilt ve sayfalarından yapıldığı, metin içerisinde geçen Arapça cümlelerin Türkçe karşılıkları dipnotta belirtilmiştir. Ayrıca metin içerisinde geçen ayetlerin yerleri belirtilmiş ve hadislerin tahriri yapılmıştır.

Kanaatimizce Ali Haydar Efendi'nin *Dürrü'l-Hükkâm* adlı bu eseri, daha üzerinde pek çok araştırma ve inceleme yapılmaya müsait kıymetli bir eserdir.

BÖLÜM 1: ALİ HAYDAR EFENDİ’NİN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE DÜRERÜ’L-HÜKKÂM’IN KİTABÜ’L-İKRAR BÖLÜMÜNÜN KAYNAKLARI

1.1 Ali Haydar Efendi’nin Hayatı

Son devir Osmanlı hukukçusu ve *Mecelle* şârihi Ali Haydar Efendi *Haydar Molla* veya çağdaşı usûl-i fıkıh müellifi Haydar Efendi’den (Büyük) yaşça küçük olduğu için *Küçük Haydar Efendi*¹, babasına nisbetle *Hocazâde*, *Eminefendizâde*² ve *Hoca Emin Efendizâde*³, ailesi *Dardağanzâdeler* adını taşıdığı için *Dardağanzâde Ali Haydar* şeklinde de zikredilmektedir.⁴ Soyadı kanunundan sonra *Arsebük* soyadını almıştır.⁵

15 Receb 1269/1853’da Batum’da doğdu. Babası Dardağanzâde Mehmet Emin Efendi, dedesi Osman Efendi, onun babası yeniçeri ağası olan Çinelî Ahmet Ağa’dır. İlmiyeden olan babası uzun yıllar İstanbul’da müderrislik yapmış, ilk kanûn-i esâsiyi hazırlayan heyette yer almış, Mekke kadılığı ve İzmir nâibliği ile Anadolu kazaskerliğinde bulunmuştur.⁶

Ali Haydar Efendi ilk tahsilini Batum’da yaptı. Daha sonra İstanbul’a giderek Hünkâr İmamı Hafız Reşit Efendi’den dîni ve arabî ilimleri tahsil ederek ondan icâzet aldı. 1301/1884’ten sonra faaliyetlerine Medresetü’l-Kudât ismiyle devam eden Mekteb-i Nüvvab’ta da fıkıh, ferâiz ve usûl-i sak⁷ tahsil ederek üçüncü sınıf şهادetnamesi aldı.

¹ Erk, Hasan Basri, *Meşhur Türk Hukukçuları*, Adana, 1958, 371.

² *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, Anadolu Yay., İstanbul 1983, I, 244.

³ Dürerü’l Hükkâm’ın 1330 tarihli baskısına bakınız.

⁴ Çankaya, Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Mars Matbaası, Ankara 1968-69, II, 936.

⁵ Çankaya, Ali, *a.g.e.*, 936; Aydın, Mehmet Akif, “Ali Haydar Efendi, Küçük”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 396.

⁶ Aydın, Mehmet Akif, *a.g.e.*, II, 396.

⁷ Devletin, vatandaşlarına vereceği ürünlerin belgeleri olarak bilinen sukuk kelimesi daha sonraları gayri menkul ve diğer devlet garantisinde olan belgelerle ilgili oluşturulan siciller, kayıtlar ve resmi belgeleri ifade eder. (İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab*, Daru’s-Sadır, Beyrut, ts., X, 457; Fiyûmî, *el-Misbâhu’l-Münir*, Mektebetü’l-İlmiyye, Beyrut, ts., 345).

Çeşitli görevlerde bulunan Ali Haydar Efendi Adliye Bakanlığı görevinden ayrıldıktan sonra hayatının geri kalan kısmını kitap telifiyle geçirdi. 1354/1935'te İstanbul'da, Beyazıt, Soğanağa Mahallesi, Nur Sokak'taki evinde vefat etti.¹

Eyüp Sultan Mezarlığı'ndaki tepe üzerine sağlığında hazırlattığı aile mezarlığında medfûndur. Mezarlığın kapısında "Mecelle Şârihi, Şeriat Hâdimi Ali Haydar Efendi ve efrâd-ı ailesine mahsus makberdir." levhası vardır.²

İki defa evlenen Ali Haydar Efendi'nin bu evliliklerden dördü erkek üçü kız yedi çocuğu olmuştur. Oğullarından Ahmet Esat Arsebük kendisi gibi hukukçuluğu seçmiş olup, Ankara Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyeliği de yapmıştır.³

Ali Haydar Efendi 1329'da padişahın emriyle yaptığı ilmi hizmet nedeniyle birinci rütbeden bir adet maârif nişanı almıştır.

15 Mart 1332'de Anadolu Kazaskerliği rütbesi Rumeli Kazaskerliği rütbesine terfi ettirilmiştir.⁴

1.2. Ali Haydar Efendi'nin İlmi Kişiliği

1.2.1. Bilimsel Faaliyet ve Görevleri

Ali Haydar Efendi'nin bilimsel faaliyet ve hizmet hayatı yargı, yükseköğretim ve fetva eminliği olmak üzere üç müessesede toplanmıştır. Kısa süreli bir bakanlık hizmeti de bulunmaktadır. Ayrıca zamanında yapılan çeşitli kanunlaştırma çalışmalarında da yer almıştır.

1.2.1.1 Yargı Alanındaki Görevleri

İlk adli vazifesi Burdur kadılığıdır. (1297/1880) Sırasıyla Uşak ve Denizli (1300/1883) kadılıklarında bulundu. Ardından İstanbul İstînaf Mahkemesi üyeliğine getirildi.

¹ Çöğenli, M.Sadi, *Hoca Emin Efendizade Ali Haydar Efendi Küçük Bibliyografyası*, Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1990, 5-6.

² Çankaya, Ali *a.g.e.*, 936.

³ Aydın, Mehmet Akif, *a.g.e.*, II, 397.

⁴ Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Medrese Yay., İstanbul 1980, I, 262

(1301/1884) Daha sonra İstanbul Bidayet Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesi başkanlığı (1311/1894), teselsül kaidesine binaen terfi ettirilerek Bidayet Mahkemesi birinci reisliği (1312/1894), İstînaf Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesi başkanlığı (1316/1899), kıdem ve kifayetine binaen Temyiz Mahkemesi üyeliği (1318/1900), aynı mahkemenin hukuk dairesi üyeliği, sonra başkanlığı ve Temyiz Mahkemesi başkanlığı görevlerinde bulundu. 15 Mart 1332 yılında Rumeli Kazaskerliği rütbesini elde etti ve aynı yıl emekliye ayrıldı.

1.2.1.2 Eğitim İle İlgili Görevleri

Ali Haydar Efendi müderrislik hayatına ilk kez 9 Muharrem 1302/1885’de Hukuk Mektebi’nde Mecelle ve Usûl-i Muhâkemât-ı Hukuk Ameliyât-ı Tatbikiyyesi dersleri hocalığı ile başlamıştır.¹ Bu göreve İstînaf Mahkemesi üyesi iken ek memuriyet olarak atanmış olup, kaynaklarda görevinin otuz yıl sürdüğü belirtilmektedir.

Medrese-i Kudat’ta beş yıl Mecelle, Ahkâm-ı Evkaf, Kavânîn ve Tatbikât-ı Şer’iyye, 1316/1898’de atandığı Mülkiye Mektebi’nde 1324/1908’de istifâen ayrılmasına kadar aralıksız olarak Kanun-i Arazi ve Mecelle derslerini okutmuştur.²

1.2.1.3 Fetva Eminliği

1332/1914’te fıkıh ilmine olan derin vukûfiyeti sebebiyle Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi tarafından Fetva Eminliği’ne getirilmiştir.³

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na girmesinden hemen sonra 14 Kasım 1914’te ilan edilen cihâd-ı ekberle ilgili fetvayı, fetva emini sıfatıyla okuyan Ali Haydar Efendi, aynı zamanda 23 Kasım 1914 tarihli cihad beyannamesinde imzası bulunan yirmi dokuz kişi arasında da yer almıştır.⁴

¹ Albayrak, Sadık, *a.g.e.*, 261; Çöğenli, M. Sadi, *a.g.e.*, 5-6.

² Erk, Hasan Basri, *a.g.e.*, 371; Aydın, Mehmet Akif, *a.g.e.*, II, 396.

³ Çöğenli, M. Sadi, *a.g.e.*, 6.

⁴ Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yay., İstanbul 1961, IV, 419-420

Kendisine padişah tarafından şeyhülislamlık görevi teklif edildiği halde özür beyan ederek bu görevi kabul etmemiştir.¹

1.2.1.4 Bakanlık Görevi

Ali Haydar Efendi 1337/1918 tarihinde kurulan II. Tevfik Paşa hükümetinde Adliye Bakanı olarak kabinede yer almıştır.

Bu görevde iken Medine'yi teslim etmeye yanaşmayan Fahrettin Paşa'ya padişahın teslim konusundaki iradesini götürmüş, padişahın şifahi mesajlarını takdim ederek, tüm gayretiyle Paşa'yı yumuşatmaya çalışmışsa da bu talebi kabul ettirememiştir.

Ali Haydar Efendi açısından başarısızlıkla sonuçlanan bu Hicaz yolculuğu daha sona ermeden İstanbul'da hükümet değişikliği olmuş ve bakanlık görevinden alınmıştır.²

1.2.2 Kanunlaştırma Çalışmaları

Ali Haydar Efendi'nin yaşadığı yıllar, kanunlaştırma çalışmalarının yoğunluk kazandığı ve bu ekseninde hararetli tartışmaların yaşandığı Osmanlı'nın son dönemidir. Bu dönemde Ali Haydar Efendi'nin direkt ya da dolaylı olarak katılmış olduğu dört ana çalışma mevcuttur. Bunlar, bizzat Mecelle Cemiyeti'nin yürüttüğü Mecelle'yi tadil çalışmaları, Şeyhülislamlık makamının üstlendiği el-Ahkâmü's-Şahsiyye fi'l-Ahvâli's-Şer'iyye çalışmaları, Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin bazı maddelerinin hazırlanmasında temel teşkil eden fetvaları, Ukûd ve Vacibât Komisyonu'na başkanlık etmesidir.³

1.2.3 Eserleri ve Dürerü'l-Hükkâm

1.2.3.1 Eserleri

Ali Haydar Efendi'nin Dürerü'l-Hükkâm dışında, Mirkâtü'l-Mecelle, Risale-i Mühimme, Risaletü'l-Muvâzaa ve'l-İstiğlâl, Teshîlü'l-Ferâiz, Risâle-i Mefkûd, Şerh-i

¹ Türkgeldi, Ali Fuat, *Görüp İştiklerim*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1951, 167.

² Kandemir, Feridun, *Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler ve Medine Müdafâsı*, Yağmur Yay., İstanbul 1974, 203-204; Aydın, Mehmet Akif, *a.g.e.*, II, 396.

³ Narin, İsmail, *Ali Haydar Efendi'nin Hayatı, İlmi Şahsiyeti ve Eserleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2001, 27.

Cedîd li Kanûn-i Arazi, el-Mecmûatü'l-Cedîde fi'l Kütübî'l-Erbaa, Emvâr-ı Gayr-ı Menkûle ve Teminat ve İzâle-i Şuyû' Kanunlarının Şerhi, Deyn'in Sûret-i Edâsı ve İcârenin Ahad-ı Âkideynin Vefatı Halinde Adem-i İnfisâhı Hakkındaki Ahkâm, Tertibu's Sunûf fi Ahkâmi'l-Vukûf, Tavzîhu'l-Müşkilât fi'l-Ahkâmi'l-İntikâlât, Kitâbü'n-Nafakât, Kitâbü't-Talak, Kitâbü'l-Mebâhisi'l-Mühimme fi't-Tatbikâti's-Şer'iyye ve'l-Hukûkiyye isimli eserleri de mevcuttur.¹

1.2.3.2 Dürerü'l-Hükkâm

Dürerü'l-Hükkâm, Osmanlı Medeni Kanunu diyebileceğimiz Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin şerhidir.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, Osmanlı Devleti'nde 1868-1876 yılları arasında İslam hukukuna dayalı olarak hazırlanan ve daha çok borçlar, eşya ve yargılama hukuku esaslarını içeren ilk kanun olması dolayısıyla sadece Osmanlı hukuk tarihi bakımından değil İslam hukuk tarihi bakımından da dikkate değer bir öneme sahiptir ve diğer İslam ülkeleri tarafından hazırlanan kanunlara öncülük ve örneklik teşkil etmiştir.²

Mecelle, yeni hükümleri ihtiva eden bir kanun değil; esasen mevcut ve tatbik edilmekte olan İslam hukukuna dayalı Osmanlı medeni hukukunun Hanefi mezhebi merkezli uygulamasının bir tedvini sayılmaktadır.³

Mecelle, medeni kanun ihtiyacını gidermek için telif edilmesine rağmen tam bir medeni kanun mahiyetinde değildir. Çünkü bir medeni kanunda yer alması gereken şahıs, aile ve miras gibi konular Mecelle'de yer almamaktadır.

Mecelle hakkında muhtelif lisanlarda muhtasar ve mufassal pek çok şerh kaleme alınmıştır.⁴

¹ Çöğenli, M. Sadi, *a.g.e.*, 7-15.

² Aydın, Mehmet Akif, *a.g.e.*, XXVIII, 231.

³ Yavuz, Hulûsi, "Mecelle'nin Tedvini ve Cevdet Paşa'nın Hizmetleri", *Ahmet Cevdet Paşa Semineri* (1986), Edeb. Fak., 93.

⁴ Kaşıkçı, Osman, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1997, 35; Öztürk, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul 1973, 113.

Dürerü'l-Hükkâm, Mecelle'nin şerhiyle ilgili yerli ve yabancı çalışmaların en mufassalı, İslam hukuku konulu araştırmaların yakın tarihe ait başvuru kaynağı olup Mecelle'nin resmi yorumu derecesine yükselmiş ve Mecelle'deki meselelerle alakalı olarak başka şerhlere ihtiyaç bırakmayacak bir titizlikle hazırlanmıştır.

Mecelle'nin tertibi içinde bir mukaddime ve on altı kitapla, 1851 maddeden oluşan bu şerhte, fıkıhın kavâid-i külliyesi olan ilk yüz maddesinin oluşturduğu mukaddimedden sonra sırasıyla büyü', icâre, kefâlet, havâle, rehin, emânet, hibe, gasb ve itlâf, hacr-ikrâh ve şuf'a, şirket, vekâlet, sulh ve ibrâ, ikrar, dâva, beyyinât ve tahlîf ve kazâ bölümleri şerh edilmiştir.

İlk olarak, Dürerü'l-Hükkâm Şerhi Mecelleti'l-A'lâm ismiyle basılan bu eser, Ali Haydar Efendi'nin eserini yeniden gözden geçirmesinden sonra Dürerü'l-Hükkâm Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm olarak basılmıştır. Öncelikle 1310-1316 (1892-1898) yılları arasında her kitap için bir cüz olmak üzere on altı cüz halinde neşredilen eser daha sonra dört cilt olarak yayınlanmıştır (İstanbul 1330).

Mecelle'nin ihtiva ettiği kitapların Dürerü'l-Hükkâm'ın dört ciltlik baskısındaki dağılımı; *Birinci cilt*, Mukaddime, Kitabü'l-Büyü', Kitabü'l-İcâre; *İkinci cilt*, Kitabü'l-Kefâle, Kitabü'l-Havâle, Kitabü'r-Rehn, Kitabü'l-Emânât, Kitabü'l-Hibe, Kitabü'l-Gasb ve İtlâf; *Üçüncü cilt*, Kitabü'l-Hacr ve'l-İkrâh ve's-Şuf'a, Kitabü's-Şirket, Kitabü'l-Vekâle; *Dördüncü cilt*, Kitabü's-Sulh ve İbrâ, Kitabü'l-İkrar, Kitabü'd-Dâva, Kitabü'l-Beyyinât ve Tahlîf, Kitabü'l-Kazâ şeklindedir.¹

Son dönem İslam hukuku kaynakları arasında yer alan bu şerhin özellikleri şöyle özetlenebilir:

1. Eser Mecelle'nin tam bir şerhidir; bütün maddeler klasik hukuk şerhleri sisteminde açıklanmış ve ihtiva ettiği şer'i hükümlerin kaynakları belirtilmiştir. Böylece şerh Mecelle'nin düzenlediği külli kaideler, şahıs hukuku, eşya-borçlar hukuku, ticaret hukuku ve usul hukuku ile ilgili hükümleri ihtiva eden bir fıkıh kitabı mahiyetini kazanmıştır. Müellif ayrıca fıkıh kitaplarında zikredilen, Mecelle'nin ihtiva etmediği konuları da kitabına almıştır.

¹ Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkâm Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm*, I-IV, Matbaa-i Ebüzziya, 1912.

2. Müellif yer yer Osmanlı uygulama örneklerine ve hukuki düzenlemelere atıflar yapmakta, bazen de eleştiriler getirmektedir.

3. Müellif, hukuki meseleler hakkında muteber fıkıh kitaplarındaki şer'î hükümleri esas almış ve ihtilaf söz konusu olduğunda meseleleri tartışarak sonuca ulaşmaya çalışmıştır. Mecelle'nin hangi görüşü tercih ettiğini veya hangisinin tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Nadiren de Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî fıkıhçıların görüşlerini zikretmiştir. Ayrıca fıkıh kitaplarında bulunmayan hükümlerle ilgili mevcut fetvaları naklederek hakkında hukuki bir hükme rastlanmayan meseleleri ise bizzat kendisi çözmeye çalışmıştır.

4. Ali Haydar Efendi bu şerhi yaparken Mecelle maddelerinin her birisinin, diğer ilgili maddelerle de mukayesesini yapmıştır.

Dürerü'l-Hükkâm'ın 1881 yılından başlayarak 1914 yılına kadar muhtelif matbaalar tarafından tamamının veya ayrı ayrı cüzlerinin birçok baskısı yapılmıştır.

Dürerü'l-Hükkâm'ın 1330 tarihli baskısı Fehmi el-Hüseyni tarafından dört cilt halinde Arapça'ya da tercüme edilmiştir.¹

1.3 Dürerü'l-Hükkâm'ın Kitabü'l-İkrar Bölümünün Kaynakları

Dürerü'l-Hükkâm'ın bu bölümündeki kaynaklarıyla ilgili bilgileri, İSAM ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde yaptığımız araştırmalar neticesinde bizzat bu kitaplara ulaşarak derlemiş bulunmaktayız.

Bu bölümde Ali Haydar Efendi'nin faydalandığı Hanefi kaynaklar hakkındaki bilgiler, Dürerü'l-Hükkâm'da geçtiği şekilde kısa adları esas alınarak ve alfabetik sıraya göre yazılmıştır.

1.3.1 Abdülhalim: Eserinin adı *Haşiye ale'd-Dürer* olup Molla Hüsrev'in eserine yapılan bir haşiyedir. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, numara 1594'te kayıtlıdır. İstanbul, Matbaa-i Amire'de basılmıştır. İkrar bölümü eserin ikinci cildinde yer almaktadır.

¹ Akgündüz, Ahmet, "Dürerü'l-Hükkâm", *DİA*, İstanbul 1994, X, 28-29.

1.3.2 Âdâbü'l-evsıyâ: *Âdâbü'l-evsıyâ* Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Simâvî'nin *Câmi'ü'l-fusûleyn* adlı eserinin ikinci cildinin kenarında 1979 yılında Kahire'de basılmıştır. Eser bazı kaynaklarda Ali Efendi'ye nispet edilmekle beraber Ahmet Özel'e göre Fudayl Çelebi'ye aittir.¹

1.3.3 Ali Efendi: *Fetavâ-yı Ali Efendi* isimli bu eser, Çatalcalı Ali Efendi b. Şeyh Mehmed tarafından yazılmış, Osmanlıca bir fetva kitabıdır. İstanbul, Matbaa-i Âmire'de 1893 yılında basılmıştır. İki cildi bir arada basılan eserde ikrar bölümü ikinci cilttedir.

1.3.4 Ankaravî: *Fetavâ-yı Ankaravî*, Mehmet Emin Efendi tarafından yazılan Arapça bir eserdir. Bulak, Dârü't-Tıbaati'l-Mısriyye'de 1281 yılında basılmıştır. İkrar bölümü eserin ikinci cildinde bulunmaktadır.

1.3.5 Aynî: *el-Binâye fi şerhi'l-Hidâye*, Ebu Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Hanefî Aynî tarafından yazılmış, Muhammed Ömer tarafından tashih edilmiş, 1981 yılında basılmıştır. On ciltten oluşmaktadır ve ikrar bölümü yedinci cilttedir.

1.3.6 Bahr: Tam adı *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik* olan eser, Zeynüddin Zeyn b. İbrahim b. Muhammed Mısri Hanefî İbn Nuceym tarafından Arapça olarak yazılmış bir eserdir. Beyrut'ta Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1997 yılında basılmıştır. İkrar bölümü eserin yedinci cildinde yer almaktadır.

1.3.7 Behce: *Behcetü'l-Fetâvâ ma'a'n-nukûl* Yenişehirli Ebu'l-Fazl Abdullah Efendi tarafından yazılmış, Mehmet Fıkhî el-Aynî tarafından tashih edilmiştir. Eser Osmanlıca olup basımı 1849 yılında, İstanbul, Daru't-tıbaati'l-Âmire'de yapılmıştır.

1.3.8 Bezzâziye: *Bezzâziye, el-Fetâva'l-hindiyye* veya *Fetavâ-yı Âlemgiriyye* olarak isimlendirilen ve 1973 yılında, Diyarbakır, el-Mektebetü'l-İslamiyye'de basılan eserin kenarında yer almaktadır. Eserin esas adı *el-Câmi'ü'l-Vecîz* olup yazarı Hafızüddin Muhammed b. Muhammed b. Şihab el-Bezzâzî'ye nisbetle *Bezzâziye* olarak şöhret bulmuştur. İkrar bölümü Bezzâziye'nin ikinci cildinde, Bezzâziye'nin ikinci cildi ise Hindiyye'nin beşinci cildi içerisinde bulunmaktadır.

¹ Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, Diyanet Vakfı Yay., 119.

1.3.9 Câmi‘u ahkâmi’s-sığâr: Ebü'l-Feth Mecdüddin Muhammed b. el-Hüseyin b. Ahmed Üsrûşenî tarafından yazılan, Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im ve Ebû Mus'ab Bedri tarafından tahkik edilen ve Kahire, Dâru'l-Fazile'de 1994 yılında basılan Arapça bir eserdir. İkrar konusu eserin ikinci cildinde yer almaktadır.

1.3.10 Câmi‘u'l-fusûleyn: *Câmi‘u'l-fusûleyn*, Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Simâvî tarafından yazılan Arapça bir eserdir. Kahire'de El-Matbaatü'l-Ezheriyye'de 1979'da basılmıştır. Eser iki cilt olup ikrar bölümü ikinci cilttedir.

1.3.11 Cevhera: *el-Cevheretü'n-neyyire alâ Muhtasari'l-Kudûrî*, Ebû Bekr b. Ali b. Muhammed ez-Zebidi Haddâd tarafından yazılmış Arapça bir eserdir. 1905 yılında İstanbul, Arif matbaasında iki cilt olarak basılmıştır. İkrar bölümü eserin birinci cildinde yer almaktadır.

1.3.12 Dürer: *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi gurerü'l-ahkâm*, Hüsrev Mehmed Efendi Molla Hüsrev tarafından yazılmıştır. İkrar bölümü ikinci ciltte yer almaktadır.

1.3.13 Dürr-i Muhtâr: *ed-Dürrü'l-muhtâr*, Alaaddin Muhammed b. Ali b. Muhammed ed-Dımaşki Haskefî tarafından yazılmıştır. *Timurtâşî'nin Tenvîrü'l-ebzar ve câmi‘ü'l-bihar* adlı eserinin şerhi olup İbn Âbidîn'in eseri ile birlikte, Beyrut Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye'de 1994 yılında basılmıştır.

1.3.14 Dürr-i Müntekâ Şerhi Mültekâ: *ed-Dürrü'l-müntekâ fî şerhi'l-Mültekâ* adlı eser, *Mecma‘u'l-enhur* ile birlikte, Beyrut'ta Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye'de 1998 tarihinde basılmıştır. Alaaddin Muhammed b. Ali b. Muhammed ed-Dımeşki Haskefî tarafından Arapça olarak yazılan bir eserdir. İkrar konusu, eserin üçüncü cildindedir.

1.3.15 Ebussuud: *Mecmû‘atü'l-Fetâvâ*, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddin el-İmad Ebussuud Efendi tarafından yazılmış olup Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi 3727 numarada kayıtlıdır. *Fetavâ-yı Ebussuud Efendi* ise aynı kütüphanede İsmihan Sultan 226'da kayıtlıdır. Her iki eser de yazma olup bu çalışmada ikisinden de faydalanılmıştır.

1.3.16 Eşbâh: *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, Zeynüddin Zeyn b. İbrahim b. Muhammed Mısırî Hanefî İbn Nuceym tarafından yazılan Arapça bir eserdir. Muhammed Muti' Hafız tarafından tahkik edilmiştir. 1983 yılında Dımeşk'te basılmıştır.

1.3.17 Fethu bâbi'l-inâye: *Fethu bâbi'l-inâye bi-şerhi'n-nukâye* adlı eser, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed Ali el-Kârî tarafından yazılmış Arapça bir eserdir. Kitap Muhammed N. Temim, Heysem Nazzal Temim tarafından yayına hazırlanmıştır. Beyrut'da Dârü'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam yayınevinde 1997'de basılmıştır. İkrar bölümü eserin üçüncü cildinde yer almaktadır.

1.3.18 Feyziye: *Fetavâ-yı Feyziye ma'a'n-nukûl* adlı eser, Seyyid Feyzullah Efendi tarafından Osmanlıca olarak kaleme alınmış bir fetva kitabıdır. İstanbul, Dârü't-Tıbaati'l-Amire'de 1850 yılında basılmıştır.

1.3.19 Hamevî: *Gamzu uyuni'l-basair ala mehasini'l-Eşbâh ve'n-nezâir*, Zeynüddin Zeyn b. İbrâhim b. Muhammed Mısri Hanefî İbn Nüceym, tarafından yazılan *el-Eşbâh ve'n-nezâir* 'in şerhidir. Bu eseri Ebü'l-Abbas Şihabüddin Ahmed b. Muhammed el-Hamevî yazmıştır. 1290 yılında İstanbul, Matbaatü'l-Âmire'de basılmıştır. Üç cilt tek bir ciltte toplanmış olup ikrar konusu ikinci ciltte bulunmaktadır.

1.3.20 Hâniyye: *el-Fetâva'l-hâniyye*, Ebü'l-Mehasin Fahreddin Hasan b. Mansur b. Mahmud Kadıhan tarafından yazılmıştır. *Fetâvâ Kadıhan* olarak da bilinir. *el-Fetâva'l-hindiyye* ile birlikte, Diyarbakır el-Mektebetü'l-İslamiyye'de 1973 yılında basılmış olup, ikrar bölümü üçüncü cilttedir.

1.3.21 Hayriyye: *el-Fetâva'l-Hayriyye*, Zeynüddin Hayreddin b. Ahmed el-Eyyubi Remlî tarafından Arapça olarak yazılan bir eserdir. Kahire'de, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye'de 1882 tarihinde basılmıştır. Birinci ve ikinci ciltleri tek bir ciltte toplanmış olup ikrar bölümüyle ilgili fetvalar ikinci ciltte bulunmaktadır.

1.3.22 Hidâye: *el-Hidâye*, Şeyhü'l-İslam Burhanüddin Ebu'l-Hasan el-Merğînânî tarafından Arapça olarak yazılan bir eser olup, 1417'de Karaçi'de basılmıştır. İkrar bölümü eserin altıncı cildindedir.

1.3.23 Hindiyye: *el-Fetâva'l-hindiyye*, *el-Fetâva'l-Âlemgiriyye* olarak da bilinmektedir. Burhanpurlu Şeyh Nizam, Şeyh Vecihüddin, Şeyh Celaleddin Muhammed, Kadı Muhammed Hüseyin ve Molla Hamid tarafından yazılan eser, Diyarbakır, el-Mektebetü'l-İslamiyye'de 1973 yılında basılmıştır. İkrar konusu, eserin dördüncü cildinde yer almaktadır.

1.3.24 Hulâsatü'l-Fetâvâ: *Hulâsatü'l-Fetâvâ*, İftiharuddin Tahir b. Ahmed b. Abdürreşid Tahir el-Buharî tarafından yazılmıştır. Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Reisülküttap numara 408'de kayıtlıdır.

1.3.25 İbn Âbidîn ale'l-Bahr: Eserin adı *Minhetü'l-Hâlik ale'l-Bahri'r-râik*'tir. Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşki İbn Âbidîn tarafından yazılmış, İbn Nüceym'in *el-Bahru'r-râik* adlı eserinin kenarında, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1997 yılında basılmıştır. İkrar bölümü eserin yedinci cildinde yer almaktadır.

1.3.26 Kâriu'l-Hidâye: *Fetâvâ Kârii'l-Hidâye (el-Fetâva's-Sirâciyye)*, Siracüddin Ömer b. Ali el-Kinanî tarafından yazılmış fetvaları içeren yazma bir kitaptır. Süleymaniye Kütüphanesi, Reşit Efendi numara 271'de kayıtlıdır.

1.3.27 Kifâye: *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye* adlı eser, Celalüddin b. Şemsüddin el-Harezmi Kurlânî tarafından yazılan, Arapça yazma bir eserdir. Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmet, numara 209'da kayıtlıdır.

1.3.28 Kuhistânî: Eserin adı *Câmi'u'r-rumûz fî şerhi'n-Nukâye* olup Şemseddin Muhammed b. Hüsameddin el-Horasanî Kuhistânî tarafından yazılmış, 1290 yılında İstanbul, Matbaatü'l-Ma'sumiyye'de basılmıştır. İki cildi tek bir ciltte toplanan bu eserde ikrar bölümü ikinci ciltte bulunmaktadır.

1.3.29 Külliyyât: *Külliyyâtü'l-ulûm* adlı eser Eyyub b. Musa el-Hüseyni Ebu'l-Bekâ el-Kefevî tarafından yazılmıştır. Bulak, Matbaa-i Amidi'de 1870 yılında basılmıştır.

1.3.30 Mecma'u'l-enhur: *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur* adlı eser, Dâmâd Abdurrahman Gelibolulu Şeyhizâde tarafından Arapça olarak yazılmış bir eserdir. Beyrut'ta Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye'de 1998 tarihinde basılmıştır. İkrar konusu, eserin üçüncü cildinde bulunmaktadır.

1.3.31 Mineh: *Minehü'l-ğaffâr* isimli eser, Şemsüddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Timurtâşî'nin *Tenvîr* adlı eserinin kendisi tarafından yapılan şerhidir. Eser yazma olup Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Hüseyin Paşa numara 229'da kayıtlıdır.

1.3.32 Muhît: Tam adı *el-Muhîtü'l-burhani fi'l-fıkhi'n-Nu'mani* olan bu eser, Burhanüddin Mahmud b. Ahmed b. Abdülaziz Buharî Merginânî Burhaneddin Buharî tarafından Arapça olarak yazılan ve Beyrut, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî'de 2003 yılında basılan bir eserdir.

1.3.33 Muînü'l-hukkâm: *Muinü'l-hukkam fîmâ yetereddedu beyne'l-hasmeyn mine'l-ahkâm*, Ebü'l-Hasan Alaeddin Ali b. Halil Tarablusî tarafından yazılmış, Kahire, Mustafa el-Babi el-Halebi matbaasında 1973 yılında basılmıştır. Arapça bir eserdir.

1.3.34 Mültekâ: *Mülteka'l-ebhur* adlı kitabı Burhaneddin İbrahim b. Muhammed b. İbrahim Halebî yazmıştır. Vehbi Süleyman Gaveci tarafından tahkik edilen eser, iki cildi bir arada olarak 1989 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Arapçadır.

1.3.35 Netîce: *Netîcetü'l-fetâvâ ma'a'n-nukûl*, Osmanlıca bir fetva kitabı olup Dürrizâde Mehmed Arif Efendi tarafından yazılmış ve İstanbul, Matbaa-i Âmire'de 1849 yılında basılmıştır.

1.3.36 Redd-i Muhtâr: *Reddü'l-muhtâr ala Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebzar* adıyla üç eser tek bir kitap olarak, Beyrut Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1994 yılında basılmıştır. *Reddü'l-muhtâr*, *Timurtâşî'nin Tenvirü'l-ebzar* ve *câmiü'l-bihar* adlı eserinin *Haskefî* tarafından *ed-Dürri'l-muhtâr* adıyla yapılan şerhinin üzerine *İbn Âbidîn*'in yazdığı haşiyedir. Eserin metin bölümünde *ed-Dürri'l-muhtâr* ve *Tenvîr*, izah bölümünde ise *Reddü'l-muhtâr* bulunmaktadır. İkrar bölümü beşinci cilttedir.

1.3.37 Seyyid Ali: Eserin adı, *Şerhu's-Sirâciyye* olup, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali Cürcânî tarafından yazılmış ve Kahire'de basılmıştır.

1.3.38 Surratü'l-Fetâvâ: *Surratü'l-Fetâvâ*, Muhammed Sadık b. Ali Sakızî tarafından yazılan, Arapça bir eserdir, D.İ.B. İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi numara 314'te kayıtlı ve 370 varaktan oluşmaktadır.

1.3.39 Tahtâvî: *Hâşiyetü't-Tahtâvî ale'd-Dürri'l-muhtâr* Ahmed b. Muhammed b. İsmail el-Hanefî Tahtâvî tarafından yazılmış, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife'de 1975 yılında basılmıştır. Eser *Haskefî*'nin *ed-Dürri'l-muhtâr* adlı kitabı üzerine yazılmış Arapça bir haşiyedir. Dört cilttir. İkrar bölümü üçüncü cilttedir.

1.3.40 Tekmile-i Fetih, Netâicü'l-efkâr: *Netâicü'l-efkâr*, Abdülhamid İbnü'l-Hümmam tarafından yazılan *Şerhu Fethü'l-Kadîr* ile birlikte, Kahire Mustafa el-Babi el Halebî matbaasında 1970 yılında basılmıştır. *Fethü'l-Kadîr*'in tekmlisidir. Yazarı Şemseddin Ahmed b. Bedreddin Mahmud Kadızâde'dir. Eser Arapça olup ikrar bölümü altıncı cilt içerisinde yer almaktadır.

1.3.41 Tekmile-i Redd-i Muhtâr: *Hâşiyetu Kurreti uyuni'l-ahyar Tekmiletü Reddi'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr şerhi Tenviri'l-ebzar* adı altında basılan ve birkaç kitabı içinde barındıran eserin Tekmile kısmı, Alaaddin Muhammed b. Muhammed Emin b. Ömer Dımaşki İbn Âbidinzâde tarafından yazılmış Hanefî fikhını içeren bir eserdir. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvez tarafından tahkik edilen eser Beyrut'ta, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1994 yılında basılmıştır. İkrar bölümü Tekmile'nin ikinci, topluca basılan bu eserin ise on ikinci cildinde yer almaktadır.

1.3.42 Tenkîh: *el-Ukûdü'd-durriyye fî tenkîhi'l-Fetâva'l-Hamidiyye*, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşki İbn Âbidîn tarafından yazılmış, Arapça bir eserdir. Kahire, Matbaatü'l-Meymeniyye 'de 1310 yılında basılmıştır. İkrar bölümü eserin ikinci cildinde yer almaktadır.

1.3.43 Tenvîr: *Tenvîrü'l-ebzar ve câmi'ü'l-bihar* Şemsüddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Timurtâşî tarafından yazılmıştır. İbn Âbidîn'in eseri ile birlikte, Beyrut Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye'de 1994 yılında basılmıştır.

1.3.44 Vâkı'atü'l-müftîn: *Vâkı'atü'l-müftîn*, Abdülkadir b. Yusuf b. Mehmed Kadri Efendi tarafından yazılmış, tek cilt, Arapça bir eserdir. Kahire'de 1882 yılında El-Matbaatü'l-Miriyye'de basılmıştır.

1.3.45 Yenabi' : *el-Yenabi' şerhu'l-Kudûrî*, Ebu Abdullah Reşidüddin Mahmûd b. Ramazan er-Rûmî tarafından yazılmıştır. 315 varaktan oluşan, yazma, Arapça bir eserdir. D.İ.B. İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi numara 95'de kayıtlıdır.

1.3.46 Zahîre: *Zahîretü'l-ukbâ şerhi Sadrişşerîa*, Yusuf b. Cüneyd et-Tokadî Ahi Çelebi tarafından yazılan, Arapça bir eserdir. D.İ.B. İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi numara 251'de kayıtlı olup, 570 varaktan oluşmaktadır.

1.3.47 Zeylâ'î: *Tebyînü'l-hakâik fî şerhi Kenzi'd-dekâik*, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen Zeylâ'î tarafından yazılmış Arapça bir eser olup, Bulak, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye'de 1313 yılında basılmıştır. İkrar konusu bu eserin beşinci cildindedir.

BÖLÜM 2: KİTABÜ'L-İKRAR BÖLÜMÜNÜN LATİNİZESİ VE KAYNAK TESPİTİ

KİTAB-I SALİS-İ AŞER

(İkrar hakkında olup dört babı müştemeldir.)

İkrarın meşruiyeti: Kitap, sünnet, icma‘-ı ümmet ve ma‘kul ile sabit olmuştur.

Kitap: ”كونوا قوامين بالقسط شهداء لله ولو على أنفسكم“¹

âyet-i celilesi olup bundan maksûd ikrardır.

Sünnet: Rasûl-i Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem iki kimsenin hadd-i şer‘îyi mûcib bir fiili ikrar eylemeleriyle² onların üzerine mûceb haddin icrasını ferman buyurmuş olmalarıdır (*Hidâye ve Kifâye*).³

İcmâ‘-ı ümmet: İkrarın mukırr hakkında huccet olduğuna ümmet icmâ‘, ve ikrara mebni mukırrın aleyhine hudûd ve kısası icra eylemişlerdir. Hudud ve kısasda ikrar huccet olunca mal hakkında bi tarîki‘l-evlâ huccet olur.

Ma‘kul: İkrar her ne kadar sıdk ve kizb beyninde dair ise de mal, tab‘an mahbubu‘l mer‘e olduğu ve âkıl, kemâl-i akl ve diyaneti cihetiyle nefesine veya malına mûcib zarar olan şeyi kaziban ikrar etmeyeceği ve kişinin nefesine velâyeti bulunduğu ve ikrarda töhmet olmadığı eelden nefsi aleyhine vukû‘ bulan ikrarda cihet-i sıdk tereccuh ederek mukırrın aleyhine huccet ve delil olur (*Tekmile-i Reddi Muhtâr ve Aynî*).⁴

¹ Nisâ 4/135 “Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutun, kendiniz aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimselerden olun ...”

² Ashaptan iki kişinin zina ikrarında bulunması sonucu Hz.Peygamber(s.a.v) recmedilmelerini emretmiştir. Geniş bilgi için bakınız. Müslim, *Hudud*, 16, 22, 23; Darîmi, *Hudud*, 12, 13, 14, 17; Buhari, *Kitabü'l- Muharibin min Ehli'l-Küfri ve'r-Riddeti*, 13, 14, 18, 22

³ Merğînânî, *el-Hidâye*, Karaçi, 1417, VI, 90; Kurlani, *el-Kifâye*, Süleymaniye Kadızâde Mehmet Ktp. No: 209, vr. 427

⁴ İbn Âbidînzâde, *Tekmiletü Reddi'-muhtâr*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, XII, 166; Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, Dârü'l-Fikr, 1981, VII, 537

Amma gayr aleyhine ikrar sahih olmaz. Çünkü mukırrın gayr üzerine velayeti yoktur. Bu cihetle vâris-i ma'rûf vâris-i âhara ikrar etse mukır, hisse-i irsiyyesinden mukarrun lehe nasibini vermesi lazım gelir. Amma bu ikrarın nesebe te'siri olmaz. Ve bununla mukarrun lehin mesela müteveffanın oğlu olduğu anlaşılmaz. (1587. madde şerhine bak.)¹

BAB-I EVVEL

(İkrarın şerâiti beyanındadır.)

2.1. Madde 1572:

(İkrar bir kimse, diğer kimesnenin kendisinde olan hakkını haber vermektir. Ol kimseye mukır ve ol kimesneye mukarrun leh ve ol hakka mukarrun bih denilir.)

İkrar lügaten mütezelzil olan şeyi isbatdan ibaret ve bu mana âti'z-zikr mana-yı şer'ıyyede dahi mevcuttur. Zira şer'an olan ikrar vukû' bulduktan sonra isbat ile nefiy beyninde mütezelzil olan hak isbat edilmiş olur. Şer'an bir kimse diğer kimesnenin kendisinde ve mukarrun lehe teslimi vacip olan hakkını haber vermektir.

“Diğer kimesnenin kendisinde olan” : Bu ibare ile da'va ve şehadet, tarif-i ikrardan hariç kalır. Zira da'va, bir kimseye kendisinin diğerindeki hakkını haber vermekten ibaret olduğu gibi, şehadet dahi bir kimsenin filan şahsın bir şahs-ı sâlisde olan hakkını haber vermeye itlâk olunur.

“Mukarrun lehe teslimi vacip” : ibaresinden müsteban olur ki hakkın mukarrun lehe teslimi vacip olacak bir hak olması şarttır. Binaenaleyh bir kimse, filan kimesneden bir avuç toprağı yahut bir buğday tanesini gasb eylediğini ikrar etse sahih olmaz. Zira bu mukarrun bihin mukarrun lehe teslimi lazım olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Lakin tarif bu kayd ile takyât olundukta ıskâtât kabilinden olan hak mukarrun bihe şâmil ve efrâdını câmi' olmaz.

“Hakkını” : bunun mutlakan zikrinden mesâil-i âtiye müstefâd olur:

¹ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-Hükkâm*, Matbaa-i Ebüzziya, İstanbul, 1912, IV, 129

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 126

Evvelen; ıskâtât kabilinden olan hak mukarrun bihe şâmil olduğu gibi ıskâtât kabilinden olmayan hak mukarrun bihe dahi şâmil olur. Kütüb-i usûlde takarrur ettiği üzere tasarrufât-ı bey' icâre ve hibe gibi veya isbat veyahut ibrâ, talâk, afv ani'l-kıyas gibi ıskât olur. Bu tarif isbat kabilinden olan tasarrufatı ikrara şâmildir. Mesela “bu mal filanıdır” veya “filana bin kuruş borcum var” denildiğinde mal-ı mezkûr o filanın hakkı olduğu ihbar edilmiş olur. Nitekim bir kimse “filandaki bin kuruş matlûbumu almış veya onu o meblağdan ibrâ etmiş idim” dediğinde o filanın kendisindeki hakkını ta'bir-i âharla adem-i vücub metalibeyi ikrar olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Sâniyen; mezkûr hak, deyne ve – mağsub gibi - ayna şâmil olur. “وله” –üzerimde- “علي” -filanın benim tarafımda- lafzeyni deyni ikrarda müsta'meldir. Meğerki mukır ikrarına muttasılan emanet ile tefsir etsin. Ve “عندي” – bende - ve , “معي” – benimle - ve “في بيتي” – evimde - ve “في كيسي” - kîsemde - lafızları emaneti itirafta müsta'meldir.

“Haber vermektir” : ikrarın ihbar veya inşâ olması hakkında ihtilaf-ı fukaha vâki' olmuştur. Bazı fukaha ihbar olduğuna ve bazı fukaha dahi fil-hal temlîk yani inşâ bulunduğu kail oldukları gibi Timurtaşî misillü diğer bazı fukaha dahi bu iki kavlin beynini cem' -birle ikrar min-vechin ihbar ve min-vechin inşâdır diyerek her iki cihete bazı mesâili tefri' etmişlerdir.

İkrarın min-vechin ihbar olması ber vech-i âtî izah olunur.

Mesela bir kimse “bu mal filanıdır” dediğinde bunun manası o malda filanın mülkü sabittir yani ikrardan mukaddem dahi onun mülkü idi mefhûmundadır, yoksa mal-ı mezkûr evvelce mukırrın mülkü iken ikrar vâki' sebebiyle mukarrun lehine mülkü kılınmış demek değildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Binaenaleyh bir kimse “şu benim mülküm filan içindir” dese, münşî bu söz ile ol filana mülkiyeti isbat ve hibe eylemiş olur. Fakat “şu mal filanıdır” dese, muzhir yani ol

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 128

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 128

kimse mezkûr mal zaten o filanın olduğunu izhar eylemiş olur (*Redd-i Muhtâr Kabilu's-Sulh*).¹

İkrarın ihbar olduğuna müteferri' mesâil-i şer'iyeye şunlardır:

Evvelen; mukarrun bih vakt-i ikrarda mukırrın mülkü olması şart değildir. Binaenaleyh mukarrun bih mukırrın mülkü olunca ikrar sahih olduğu gibi gayrın mülkü olur ise yine ikrar sahihtir.

Bu cihetle bir kimse diğer kimesnenin mülkü bulunan bir malı şahs-ı sâlisin olduğunu ikrar etse sahih olur. Ol kimse mukarrun bihe vakten mine'l-evkat şıra veya hibe ve teslim veya irs gibi bir vecihle malik olduğu takdirde mukarrun leh o şeyi ondan alabilir. Hatta mukır, ba'de'l-ikrar mal-ı mezkûra malik olduktan sonra onda tasarruf etse sahih olmayıp tasarrufâtı nakz olunur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Eğer inşa olsa idi hibe ve 857. madde mucibince gayr-ı sahih olurdu. Müsteğnî'-i beyandır ki mukırrın bu ikrarının o kimesne hakkında ber-gûna te'siri olamaz. (78. maddeye bak.)³

Yine bu cihetle bir kimse, bir mal kendisinin olduğunu iddia edip de diğer kimesne onun davasına şahadet etmekle şahadeti reddolunduktan sonra o kimesne mezkûr mala şıra, hibe ve teslim veyahut irs gibi bir vecihle malik olsa o malı ol kimseye teslim etmesiyle emrolunur (*Ebu's-Suud*).⁴ Çünkü 1684. maddede zikr olunduğu üzere şahadet dahi ihbardır.

Sâniyen; maraz'ul-mevt ile mariz olan kimse cemi' emvalini ecnebi için ikrar etse '1600.' maddede mezkûr olduğu vecihle sahih ve veresenin icazetine gayr-ı mevkuf olur. Hâlbuki temlik olsa idi inde ademi'l-icâze ancak sülüs miktarı sahih olurdu (394 ve 879. maddelere bak.)⁵ (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Ebu's-Suud ve Abdü'l-Halim*).⁶

¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, V, 358

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 129

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 165

⁴ Ebussuud Efendi, *Fetavâ-yı Ebussuud Efendi*, Süleymaniye İsmihan Sultan Ktp. No: 226, vr. 168

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 661, 742

⁶ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 129; Ebussuud Efendi, *Fetavâ-yı Ebussuud Efendi*, vr. 170; Abdülhalim, *Haşiye ale'd-Dürer*, Matbaa-i Amire, İstanbul, ts., II, 768

Sâlisen; ikrarda hıyâr-ı şart sahih değildir. Yani bir kimse kendisi şu kadar gün muhayyer olmak üzere ikrar etse “filana bin kuruş borcum vardır, üç gün muhayyer olmam üzere” demek gibi ikrarı sahih ve şart batıl olur. Velev ki mukarrun leh tasdik etsin. Ve mal mukarrun bihe lazım gelir. Zira hıyâr fesih içindir. İkrar ise ihbar olduğuna ve haber sadık olunca muhayyer olan ihtiyar etsin etmesin vacibü’l-amel ve kâzib ise vacibü’r-red olduğuna binaen ihtiyar ve adem-i ihtiyar ile ikrarın hükmü tağayyür eylemeyeceğinden onda hıyâr caiz olmadı. Şu kadar ki bey’-i bi’l-hıyâr ikrar etdikte hıyâr, bi i’tibârî’l-akd sahih ve mukarrun leh hıyârı tasdik veya mukır hıyârı ispat ederse hıyâr lazım olur. Zira hıyâr avarızdan olmakla tasdik veya beyan lazımdır.

Nitekim bir kimse bir müddet-i ma’lûmede “velev ki medîd olsun” kendisinin muhayyer bulunduğu kefalet sebebiyle deyni ikrar ettiğinde caiz olur. Dâyin eğer hıyârı tasdik eyler veyahut mukır hıyârı ispat eder ise (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Tekmile-i Fetih fi’l-İkrar*).¹

Râbi’an; kabil-i kısmet olan bir maldan hissenin – müşâ’ın - ikrarı sahihtir. Nitekim 1585. maddede zikr olunuyor. İnşâ ve hibe olsa idi gayrı caiz olurdu (55. madde ile 858. maddenin şerhlerine bak.)² (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Hâmisen; ikrar mukarrun lehine kabulüne tevakkuf etmez. Nitekim 1580. Maddede beyan olunuyor. İnşâ ve hibe olsa idi kabul ve belki kabz lazım idi (837.maddeye bak.)⁴ (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁵

Sâdisen; hamrın müslim için ikrarı sahihtir. Hatta mukır, onu mukarrun lehe teslimi cebr olunur. İnşâ ve temlik mübteda’ olsa idi sahih olmaz idi (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁶

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 126; Kadızâde, *Netâicü’l-efkâr*, Mustafa el Babi el Halebi, Kahire, 1970, VI, 282

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I,124; II, 678

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 132

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 617

⁵ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 127, 130

⁶ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 132

Sâbi'an; talâkın ikrah ile ikrarı sahih değildir. Hâlbuki ma'al-ikrah inşâ-i talâk sahihtir. Zira inşânın medlûlü tahallûf etmez, ihbâr ise sıdk ve kizbe muhtemel ve binaenaleyh medlûlünün ondan tahallûfı caizdir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ Vuku'-u ikrah taraf-ı kizbin tereccuhuna delalet eder.

Sâminen; bir kimse gayr için bir malı kazıba ikrar etse mukarrun lehine o malı cebren alması diyaneten helal olmaz. Amma mukır, mukarrun bihi tayyib-i nefsi ile teslim ederse o halde ibtidâ'-i hibe olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Mesela bir kimse diğerkimesneyi "benim sana bin kuruş borcum vardır" deyip de o kimesnenin ol kimse ile ber-gûna muamele ve muhâlatası cârî ve sübût-ı hak ma'lûm olmadığı takdirde mukarrun lehine meblağ-ı mezkûru min gayr-i rıdâ'l-mukır alması helal olmaz (*Câmi'u Ahkâmi's-sığâr*).³ Eğer inşâ ve hibe olsa idi ba'de't-teslim mukarrun lehe helal olurdu. Çünkü hibe esbab-ı mülktendir. (1248. maddeye bak.)⁴

Tâsi'an; bir kimse gayrın ma'lûm mülkünün vakıf olduğunu ikrar ettikten sonra onu satın alsın vakıf olur. Ve bu vecihle mukır kendi zu'miyle mu'âheze olunur.

Amma bir kimse diğerkinin akarını gasp ve vakf ettikten sonra satın alsın vakf-ı sâbıkı caiz olmaz. Fark şudur ki gasbın fiili gayrın mülkünde inşâ olmakla vakfı sahih olmaz. Çünkü sıhhat-ı vakf, hîn-i vakfta vâkıfın mevkufa malikiyetiyle meşrûttur. Amma ikrar-ı vakf, ihbar olup inşâ değildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁵

Âşiran; kadın min gayr-ı şühüd zevciyeti ikrar etse sahih olur. İnşâ olsa idi sahih olmaz idi. Çünkü inşâ-yı akd-i nikâhta iki şahidin mevcut olması şarttır (*Dürr-i Muhtâr*).⁶

Hâdi aşer; ikrar sebeb-i mülk olamaz.

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 127

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 127

³ Üsrûşenî, *Câmi'u ahkâmi's-sığâr*, Dârü'l-Fazile, Kahire, 1994, II, 132

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 523

⁵ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 132

⁶ Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, V, 351

Binaenaleyh mukarrun leh, mukarrun bihin kendisinin olduğunu ikrar eylediği beyanıyla “kendi malımdır” demeyerek mukırdan dava etse mesmû‘ olmaz. Nitekim 1628. maddede beyan olunuyor. Zira ikrar, ihbar olup, mukarrun bihin mukır üzerine lüzumuna sebep değildir. Hâlbuki mukarrun leh, müdde‘a bihin mukır üzerine lüzumunu ikrar ile ta‘lil ettiğinden keenne mukarrun bihi mukır üzerine lazım gelmeyen sebep ile mutâlebe ederim demiş oldu; bu ise batıldır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Sâni aşer; müdde‘î “bu mal mülküm olup, hatta müddeâ aleyh mülküm olduğuna ikrar eylemiş idi” diye iddia ve müdde‘â aleyh ikrarını inkâr etse, müddean bihin müddeînin mülkü olmadığına tahlîf olunur; yoksa ikrar etmediğine değil. Zira ikrar sebep-i mülk değildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Sâlis aşer; me‘zun yedindeki mal, gayrın olduğunu ikrar etse sahih olur. (1573. maddeye bak.)³ Eğer inşa ve hibe olsa idi sahih olmazdı. (859. maddeye bak.)⁴ (*Bahr*)⁵

İkrarın inşâ olduğuna müteferri‘ bazı mesâil dahi şunlardır:

Evvelen; hükmi ikrar, ikrar ile sabit olanın zevâidi hakkında zahir olmaz.

Mesela bir kimse yedindeki kısrağı diğeri için ikrar ettiğinde, yalnız o hayvan mukarrun lehe verilir. Amma yavrularını mukarrun leh alamaz. Bundaki ikrar ihbar olsa idi mukarrun lehin mezkûr yavruyu alması lazım gelir idi, zira kısrak zaten mukarrun lehin olunca zevâidi dahî o kısraftan hâsıl olmakla o da mukarrun lehin olması lazım gelirdi. Lakin müdde‘î bu kısrak kendi malı olduğunu bi‘l-beyyine isbat etse müdde‘â aleyh yedinde iken tevellüd eden yavrularına dahi müstehak olur. (1074. maddeye bak.)⁶

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 129

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 129

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 97

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 693

⁵ İbn Nüceym, *el-Bahr*, Dârü‘l-Kütübi‘l-İlmiyye, Beyrut, 1997, VII, 423

⁶ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 243

Sâniyen; ikrar mukarrun lehin reddiyle merdud olur bundan sonra kabul sahih olmaz. (1580. maddeye bak.)¹ hibe gibi. İhbar olsa idi bilahare kabul sahih olurdu (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Ol kimseye ism-i fail sîgasıyla mukır ve ol kimesneye ism-i mef‘ul sîgasıyla mukarrun leh ve ol hakka kezalik ism-i mef‘ul sîgasıyla mukarrun bih denilir.

Sual: 1517. maddede zikr olunduğu üzere vekil müvekkili aleyhine ikrar edebildiği, tabir-i diğerle ikrar-ı mezkûr mu‘arrifin efradından bulunduğu halde “kendisinde olan hakkını” ibaresi ile vekilin müvekkil aleyhinde olan ikrarı tariftan hariç ve tarif müntekız olur.

Cevap: Vekil müvekkil makamına kaim olmakla, ikrar-ı mezkûr müvekkilden sadır olmuştasına telakki olunduğu cihetle tarifte dâhil olur (*Mecma‘u’l-enhur*).³

İkrarın rüknü ve taksimi: ikrarın rüknü, ikrara delalet eden lafız veya lafız hükmünde olan şeydir. “Filana bin kuruş borcum var” demek gibi. Zira bu lafız ile hakkın zuhur ve inkişâfı kaimdir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

İkrar iki kısımdır:

Kısm-ı evvel; ikrar-ı âmmdır. Bu da “yedimde bulunan kalil ve kesir, hayvan ve meta‘ yahut bana nisbet olunan cemi‘ emval ve eşya filanıdır” demekle olur. Bu ikrar sahih ve 1591. maddede mevzu‘-ı bahs olmuştur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁵

Kısm-ı sâni; ikrar-ı hâsstır. İkrar-ı hass “bu hane yahut bana nisbet olunan bu mal filanıdır” diye ikrar etmektir.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 113

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 127

³ Dâmâd, *Mecma‘u’l-enhur*, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1998, III, 396

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 130

⁵ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 140

2.2. Madde 1573:

(Mukırrın âkil bâliğ olması şarttır. Binaenaleyh sagîr ve sagîre ve mecnûn ve mecnûne ve ma'tûh ve ma'tûhenin ikrarı sahih değildir. Ve bunların aleyhine veli ve vasilerinin ikrarı sahih olmaz. Fakat sagîr-i mümeyyiz-i me'zun kendisinin me'zuniyeti sahih olan hususlarda bâliğ hükmündedir.)

Mukırrın âkil bâliğ olması şarttır. Binaen aleyh sagîr ve sagîre ve mecnûn ve mecnûne ve ma'tûh ve ma'tûhenin ikrarı sahih değildir. Velev ki veli veya vasileri bu ikrarı mucîz olsunlar. (957 ve 966 ve 967. maddelere bak.)¹ Zira kendilerinde iltizam ehliyeti ma'dûmdur.

Nâ'im ve muğmâ aleyh mecnun gibidir. Binaen aleyh hal-i nevmde vaki' olan ikrarıyla nâ'im mu'âheze edilmez. Zira nâ'imden ahkâm mürtefi'dir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Zeyla'î*).²

Bu sûrette bir kimse gayr-ı âkil ve hezeyân eylemekte iken, birkaç kimesneler filan şahsa şu kadar altın borcun var mıdır” dediklerinde o da “vardır” dese ikrarı sahih olmaz.

Nitekim bir âdem hal-i sabâvetinde filana on altın borcu olduğunu ikrar eylediğini ifade ettiği halde mukarrun leh “ba'de'-l-bülûğ ikrar eylemiştin” dese söz ma'a'l-yemin mukırrındır. Zira mukır, ikrarı münâfi-i damân bulunan hal-i sabâvete muzaf kılmıştır. Amma beyyine mukarrun lehindir. Nitekim müdde'â aleyh ibra senedini ibrâz ettiğinde müdde'î vakt-i ibrada sabi bulunduğunu iddia eylese bu def' sahih olur. Zira müdde'î berâ'eti sıhhate münâfi bulunan hâlet-i ma'hûdeye isnâd eyledi (*Câmi'u Ahkâmi's-sığâr ve Surra*).³

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 24, 36, 38

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 136; Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâik*, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak, 1313, V, 3

³ Üsrüşenî, *a.g.e.*, II, 131; Sakızî, *Surratü'l-Fetâvâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No: 314, vr. 297

İstisnâ – tarik-i mahzûr ile sekrân olan kimsenin muamelata müte‘allik ikrarı sahih olur (*Mecma‘u’l-enhur*).¹

Ve bunların aleyhine veli ve vasilerinin ikrarı sahih olmaz. Zira ikrar hucet-i kâsıradır. (78. maddeye bak.)²

Bu cihetle sabinin velisi ol sabinin filan kimesneye şu kadar kuruş borcu olduğunu ikrar etse sahih olmaz. Bu ikrara binaen mukarrun leh ne velinin ne de sabinin malından mukarrun bihi ahz edemez (*Zeyla‘î*).³

Yine bu cihetle vasi, müteveffanın filana şu kadar kuruş borcu olduğunu veya terekede bulunan şu ayn filanın olduğunu yahut müteveffanın filana vasiyyeti bulunduğunu ikrar etse mu‘teber olmaz. Ve bu ikrar ile vasi, müdde‘îye hasım olmaktan dahi çıkamaz. Yani 1518. maddenin hükmü burada cârî değildir. Meğerki vasi varis olsun. O halde müteveffanın borcunu ikrar eylemesi hasb-el-verase sahih olur (*Âdâbü’l-evsıyâ ve Tenkîh*).⁴

İstisna – bu fıkradan iki mes‘ele müstesnadır.

1. Mes‘ele; sabinin hakkı vasi veya velinin mübaşeretiyile zimmet-i medyûna ta‘alluk etmiş bir hak ve alacak olup da vasi veya veli o medyûnu ibrâ yahut ol hakkı istîfâ eylediğini ikrar eylese sahih olur. Lakin veli veya vasinin sabiye dâmin olması lazım gelir.

Meselen bir sabinin velisi sabinin hanesini şu kadar kuruşa bir kimseye îcar edip de ba‘dehû bedel-i îcârı kabz ettiğini velisi ikrar eylese sahih ve almamış olduğu takdirde

¹ Dâmâd, *a.g.e.*, III, 397

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 165

³ Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 3

⁴ Fudayl Çelebi, *Âdâbü’l-evsıyâ*, Matbaatü’l-Ezheriyye, Kahire, 1979, II, 205; İbn Âbidîn, *Tenkîh*, Matbaatü’l-Meymeniyye, Kahire, 1310, II, 48

veli ol sabiye dâmin olur (1540 ve 1634. maddelere bak.)¹ (*Zeyla'î ve Âdâbü'l-evsıyâ*).²

2. Mes'ele; bir kimse, biri sagîr diğeri kebir iki oğlu olduğu halde vefat edip de sagîrin vasî-i muhtarı (şahit olunuz ben) “kebir ile terekeyi mukaseme edip terekeden sagîre ait hisseyi kabz ettim sonra yedimde bilâ-tead velâ-taksir telef oldu” dese ba'dehû sagîr bâliğ olduğunda “vasim şerik-i kebir yedinden ve terekeden hiçbir şey almamış idi” diye ona müşâreket etmek istese, vasi bu sözü müdde'înin hal-i sığarinde söylemiş ise sagîr-i bâliğin hakk-ı müşâreketi yoktur (*Âdâbü'l-evsıyâ*).³

Fakat sagîr-i mümeyyiz-i veya ma'tûh-ı me'zun kendisinin me'zuniyeti sahih olan hususlarda bâliğ hükmündedir. Bu hususlar dahi bey' ve şirâ gibi ticaretten ve deyn, vedî'a, gasb ve âriyet gibi ticaret zaruratından olan şeylerdir.

Bu cihetle hususat-ı mezkurede sabi veya ma'tûhe-i me'zun mal ikrar etse sahih olur. Zira bunlarda sagîr-i me'zun bâliğa mültehtır. Çünkü izin verilmiş olması aklına delildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴ Bunlarda ikrarı sahih olmasa, bunlar ile kimse muamele etmez idi bu cihetle bunların hususat-ı mezkurede ikrarları levazım-ı ticaretten addolundu (*Zeyla'î*).⁵

Meselan bir sagîr-i mümeyyiz-i me'zun, bir kimseye bir şey sattığını ve parasını istîfâ ettiğini yahut filana borcu bulunduğunu yahut filandan bir şey gasb eylediğini ikrar eylese sahih olur (*Zeyla'î ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁶

Bu fıkra; ikrarın ihbar olmasına müteferri' bulunmuştur. İnşâ olsa idi hibe olması lazım gelirdi. Sabi ise buna ehil değildir. (859. maddeye ve 1572. madde şerhine bak.)⁷

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 20,256

² *Zeyla'î, a.g.e.*, V, 3; Fudayl Çelebi, *Âdâbü'l-evsıyâ*, II, 207

³ Fudayl Çelebi, *a.g.e.*, II, 204

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 136

⁵ *Zeyla'î, a.g.e.*, V, 3

⁶ *Zeyla'î, a.g.e.*, V, 3; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 136

⁷ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 693; IV, 92

Amma sagîr-i me'zunun me'zuniyyeti sahih olmayan kefâlet ve mihir ve cinayet gibi hususlarda ikrarı sahih değildir. Meselen bir sabi filan kimseye kefil olduğunu ikrar etse sahih olmayan kefâlet, mihir ve cinayet gibi hususlarda ikrarı sahih değildir. Mesela bir sabi filan kimseye kefil olduğunu ikrar etse sahih olmaz. (628. maddeye bak.)¹ Zira kefâlet ibtida'en teberru' olduğu gibi mihir, mal olmayanın mal ile mübadelesini mutazammın bulunmuştur. Cinayet ise asla mübadeleyi mutazammın değildir. Binaenaleyh bunlar, malı mal ile mübadeleden ibaret bulunan ticaret umûrundan ma'dûd olmaz (*Zeyla'î*).²

2.3. Madde 1574:

(Mukarrun lehin âkıl olması şart değildir. Binaenaleyh bir kimse sagîr-i gayr-i mümeyyiz için mal ikrar eylese sahih olur. Ve ol malı vermesi lazım gelir.)

Mukarrun lehin âkıl olması şart değildir. Zira ikrar, kabule tevakkuf eylemez. Tevakkuf etse idi gayr-ı âkıl kabule ehil olmadığından, mukarrun lehin âkıl olması lazım gelirdi.

Binaenaleyh bir kimse sagîr-i gayr-i mümeyyiz hatta radî' ve süt emen çocuk veya mecnûn için mal ikrar eylese sahih olur. Velew ki mukır, mukarrun lehin yapamayacağı bir sebebi beyan etsin. Yani bu vecihle beyan-ı sebep hücciyet-i ikrara mani' değildir. Şöyle ki bir kimse bir radî'den bin kuruş istikrâz ettiğini yahut bir haneyi radî'den bin kuruşa satın aldığını ikrar eylese sahih olup, meblağ-ı mezkûr ondan alınır. Radî'in ikrâza ve bey'a adem-i iktidarı ikrarın sıhhatine mani' olmaz. Zira "radî'den istikrâz veya iştirâ ettim" sözü radî'in velisi veya vasisinden istikrâz veya iştirâ ettim manasına olur da sagîre izafeti mecaz addedilir (60 ve 61. maddelere bak.)³ (*Hamevî ve Câmi'u Ahkâmî's-sığar ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

Ve bu cihetle 1587. maddeye mebni ol malı mukırrın mukarrun lehe vermesi lazım gelir.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 31

² *Zeyla'î*, *a.g.e.*, V, 3

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I,132, 134

⁴ Hamevî, *Gamzu uyuni'l-besâir*, Matbaatü'l-Amire, İstanbul, 1290, II, 35; Üsrûşenî, *a.g.e.*, II, 133; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 178

Bu maddede “sagîr-i gayr-i mümeyyiz” denilmesi cenînden ihtirâz için değildir. Çünkü mukarrun leh, cenîn dahi olabilir. Şöyle ki, bir cenîn için mal ikrar etmekte üç sûret vardır:

Sûret-i ûlâ; ibhâmü'l-ikrardır. “Filanın hamline şu kadar kuruş borcum vardır” demek gibi. İrs veya vasiyyet misillû sebab-i salih veya bey' ve şirâ misillû sebab-i gayr-i salih beyan olunmayarak ber vech-i meşrûh vuku' bulan ikrar inde Ebî Yusuf sahih değildir. Zira mutlaku'l-ikrar, ikrar bi sebebi't-ticareye munsarif ve sûret-i sâlise-i âtiye kabilinden olur. Her ne kadar İmam Muhammed'e göre sûret-i mezkûre vechîle vuku' bulan ikrar, sahih olarak sebab-i salih haml olunur ise de, inde'l- fukaha İmam Ebî Yusuf kavli muraccaktır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Sûret-i sâniye; sebab-i salihin beyanıyla olan ikrardır. Bu ikrar bi'l-icmâ' sahihtir. Şöyle ki, bir kimse “ Bu mal filan kadının hamlinindir. Zira babası vefat edip, ona miras kaldı” yahut “mûrisinin malından şu kadar kuruş istihlâk eyledim” yahut filan kimesne ol cenine vasiyyet etmiş idi” diye ikrar eylese sahih olur (*Bahr ve Kifâye*).² Şu halde zati'z-zevc bulunan bir kadının hamli için ikrar etmiş ise vakt-i ikrardan i'tibaren tamam altı ayda veya altı aydan ekalde hamlin ekserisi hayyen doğar ise ve zati'z-zevc olmayıp da mu'tedde olan kadının hamli için ikrar ederse kezâlik vakt-i ikrardan i'tibaren tam iki senede veya iki seneden ekalde ber hayat olarak tevellüd eder ise onun olur. Ve tev'em doğar ise ikisi de kız veya ikisi de oğlan olunca münâsafeten alırlar. Gerek irs ve gerek vasiyyet olsun fark yoktur. Zira mal, haml için olup haml dahi ikisinin mecmû'u olarak birisinin diğeri üzerine ercihiyyeti yoktur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Amma biri kız diğeri oğlan olur ise mirasta sülüs ve sülüsân ve vasiyette münâsafeten ahz eder. Bâlâda mezkûr olan müddetlerden ziyade müddette doğar ise mukarrun bih onun olmaz, zira bu sûrette cenînin vakt-i ikrarda hakikaten de hükmen de vücudu sabit olmaz. Nitekim cenîn meyyiten doğar ise mukarrun bihe malik olamayıp, mukarrun bih mûrisin veya mûsînin veresesine reddolunur (*Zeyla'î ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve*

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 176-177

² İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 427; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 429

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 176

İbn-i Âbidîn ale'l-Bahr).¹ Zira cenîn, vâris veya mûris yahut mûsâ-leh olmaya ekserisi hayyen doğar ise ancak o vakit ehil olur (*Tekmile*).²

Sûret-i sâlise; sebep-i gayr-i salihin beyanıyla olan ikrardır, bu ikrar bi'l-icmâ' caiz değildir.

Meselen mukır; “bu mal filanenin hamlinindir. Zira ben bu malı ona sattım veya hibe etim idi” diye ikrar etdikte sahih olmaz. (1577. maddeye bak.)³ “Ben ona sattım” sözü cenîn-i merkum için “ol cenînin velisine sattım” manasına dahi haml olunamaz. Zira ebin cenîn üzerine velayeti yoktur. Şu sebille ki cenîn min vechin asl ve ona binaen buna vasiyet sahih ise de min vechin asla tabi ve ümmün eczası gibi olmakla ona velayet sahih olmaz. Hatta bir kimse hamline ma'lûm bir malı vasiyyet edip de mûsî vefat ettikten sonra ebu'l-haml mezkûr vasiyyetten verese-i mûsî ile sulh olsa caiz olmaz.

Sual- sebep-i gayr-i salihin beyanı ikrardan rücû' ve bu ise gayr-ı sahihtir.

Cevap- Cahil, cenîn üzerine velayet sabittir zanniyle veli zannettiği kimse ile muamele ettikten sonra zannına binaen ol malı cenîne ikrar ve sebebi beyan eder. Sonra sebebin butlanını anlar. Binaenaleyh beyan-ı sebep, rücû' değil belki kelamını beyan ve izah olmakla makbul oldu (*Kifâye ve Hamevî fi'l- Kavî fi'l-Mülk*).⁴

2.4. Madde 1575

(İkrarda mukırrın rızası şarttır. Binaenaleyh cebren ve ikrah ile vaki' olan ikrar sahih olmaz. “1006.” maddeye bak.)

İkrarda evvelen mukırrın rızası saniyen telci'e ve muvâda'anın bulunmaması şarttır. Binaenaleyh cebr ve ikrah-ı mu'teber ile vaki' olan ikrar sahih –nafiz- olmaz. “1006.”

¹ Zeyla'î, *a.g.e.*, V, 12; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 176; İbn Âbidîn, *Minhetü'l-Hâlik ale'l-Bahri'r-râik, Dârü'l-Kütübi'l- İlmiyye*, Beyrut, 1997, VII, 427

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 176

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 103

⁴ Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 429; Hamevî, *a.g.e.*, II, 203

maddeye bak.¹ Zira ikrar, sıdk ve kizbe muhtemel haber olmakla hal-i ihtiyarda taraf-ı sıdk, canib-i kizb üzerine tereccuh edeceği cihetle huccet olur ise de, vakt-i ikrahta bi'l-akıs canib-i kizb sıdk tarafına tereccuh edeceğinden huccet olamaz. (17. maddeye bak.)²

Bu cihetle sirkatle itham olunan bir kimseye vaki' olan cebr ve ikrah üzerine filandan şu kadar mal sirkat ettiğini ikrar etse mu'teber olmaz (*Ali Efendi*).³

Yine bu cihetle bir kimse filan kimesneye bin kuruş borcu olduğunu yahut filan medyûnundaki alacağını istîfâ' eylediğini ikrah-ı mu'teber ile ikrar etse sahih olmaz.

“Sahih olmaz” : nafiz olmaz manasında olduğundan mükrehen ikrardan sonra ba'de zevâli'l ikrah mukır muhayyerdir. Dilerse mükrehen vâki' olan ikrarında kazib olduğunu beyan eyler ki artık bundan sonra mukarrun leh, 1589. madde vechile tahlif ve bu ikrar ile amel olunamaz. Dilerse mükrehen vâki' olan ikrarında sadık olduğunu zikreyler (1006. madde şerhine bak.)⁴ (*Kuhistânî*).⁵

Nitekim telci'e ve muvâda'a tarikiyle olan ikrar sahih olmaz. Telci'e; mukır, diğer kimesneye “ben sana alenen şu kadar mal ikrar ederim fakat bu ikrarın fesadı mukarrerdir” diye ba'de'l-ittifak ikrar etse bu ikrarın hükmü yoktur. Bu sûrette mukır, ikrarın telci'e ve muvâza'a olduğunu iddia ve muvâda'ayı bi't-tefsir müdde'âsına ikame-i beyyine etse beyyinesi kabul olunur. Fakat mukır, hezl ve telci'e ve mukarrun leh ciddi olduğunu iddia etse söz ciddiyeti iddia edenin ve beyyine diğerinindir (*Tenkîh*).⁶ (1578. madde şerhine bak.)⁷

2.5. Madde 1576:

(Mukırrın mahcur olmaması şarttır. Kitab-ı hacr'in ikinci ve üçüncü ve dördüncü fasıllarına bak.)

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 106

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 70

³ Çatalcalı Ali Efendi, *Fetavâ-yı Ali Efendi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1893, II, 92

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 106

⁵ Kuhistânî, *Câmi'u'r-rumûz fi şerhi'n-Nukâye*, Matbaatü'l-Masumiyye, İstanbul, 1290, II, 251

⁶ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 48

⁷ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 105

Mukırrın sefeh yahut deyn sebebiyle mahcur olmaması şarttır. Sefih-i mahcur ikrar-ı deyn eylese sahih olmaz. (994. maddeye bak.)¹ Nitekim medyûn-ı mahcûr başkasına borç ikrar etse vakt-i hacrde mevcut emvali hakkında mu‘teber olmaz. (1002. maddeye ve şerhine bak.)² (Kitab-ı hacr’in bab-ı evvelinin ikinci ve üçüncü ve dördüncü fasıllarına ve bi’l-hassa 966 ve 978 ve 979 ve 991 ve 994 ve 1002. maddelere bak.)³ Bundaki “mahcûr” tabiri sagîr, mecnûn ve ma‘tûh gibi zaten mahcûr olanlara dahi şamil ise de bunların ikrarlarının adem-i sıhhati 1573. maddede mürûr etmekle, burada bu mes’eleden bahse lüzum yoktur.

2.6. Madde 1577:

(Zahir-i halin ikrarı tekzib etmemesi şarttır. Binaenaleyh cüssesinin buluğa tahammülü olmayan bir sagîr eğer bâliğ oldum diye ikrar eylese sahih ve mu‘teber olmaz.)

Zahir-i halin ve şer’in ikrarı tekzib etmemesi sıhhat-ı ikrarda şarttır. Tekzîb ederse ikrar mu‘teber olmaz. Binaenaleyh âti’z-zikr ikrarlar batıldır:

Evvelen; cüssesinin buluğa tahammülü olmayan bir sagîr eğer bâliğ oldum diye ikrar eylese sahih ve mu‘teber olmaz. Ke-l-evvel mahcûr olarak kalıp, akvâliyle mu‘âheze olunmaz. (988 ve 989. maddelere bak.)⁴

Sâniyen; ba‘de ibrâ’ed-deyn o deyni ikrar batıldır. (51. maddeye bak.)⁵ Meselen dâyin medyûnu zimmetindeki on altın alacağından medyûnunu ba‘de’l-ibrâ medyûn-u merkum mezkûr deyn zimmetinde borcu olduğunu ikrar etse sahih olmaz. Nitekim dâyin ber-vech-i muharrer medyûnunu ibrâ ettikten sonra medyûn, zimmetinde ol deynin bekasını itiraf etse bu ikrar batıl olur (*Dürr-i Muhtâr Kable Kitabi’s-Sulh bi İzâh*).⁶

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 85

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 98

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 36, 68, 69, 81, 85, 98

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 77, 78

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117

⁶ Haskefî, *a.g.e.*, V, 398

Sâlisen; muhâl-i aklîyi ikrar batıldır.

Meselen bir kimse filan kimesnenin yedini kat' ettiğinden dolayı erş olarak beş yüz dirhem borcu olduğunu ikrar ettiği halde o kimesnenin iki elleri sağlam bulunsa ikrar-ı vâki' batıl olur, mukırra bir şey lazım gelmez. Nitekim bir kimse "filan şahıs filan ayda bana bin kuruş ikrâz etti" dediği halde o kimesnenin şehri-i mezkûrdan evvel vefat ettiği ma'lûm olsa bu ikrar batıldır.

Râbi'an; muhâl-i şer' îyi ikrar batıldır.

Meselen bir varis diğer varis için hisse-i irsiyyesinden fazla terekeden hisse ikrar etse batıldır. Meselen bir kimse vefat ederek bir oğlunu ve bir de kızını varis olmak üzere terk etmiş iken oğlu tereke-i müteveffâ hemşiresiyle münâsafeten müşterek olduğunu ikrar etse, iş bu ikrar hükümsüzdür. Nitekim bir kimse, zevcesi için müddet-i maziyenin nafakasını ikrar edip, fakat ol müddette zevce nâşize bulunduğunu ve takdir-i nafaka hususunda kazaya rıza sebk etmediğini zevce mu'terife bulunsa bu ikrar batıldır. Zira muhâl-i şer'îyi ikrar olur.

Lakin bu muhâl-i şer'î min külli vechin muhâl olmak şarttır. Amma fi'l-cümle mümkün olunca ikrar sahih olur. Şöyle ki mukır; "filan sagîrin bana ikrâz eylediği on altından yahut onun bana satmış olduğu malın semeninden dolayı on altın ona borcumdur" dese sahih olur. Hâlbuki sagîr karz ve bey'a ehil değildir, fakat mukır, fi-l-cümle, sagîrin deyninin üzerine sübûtuna ehildir.

Hâmisen; bir kimse, kızını diğer kimesneye elli altın mihr-i müeccel tesmiyesiyle nikâh edip de ehl-i meclis mihr-i mezbûrdan yirmi altını kabz eylediğini ikrar etmesini kızıdan talep etmeleriyle o da ikrar etse batıldır. Zira ehl-i meclis bilirler ki, bu kizbdır. Bu mes'eleden pek çok mesâil-i ikrarın hükmü bilinir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Eşbah fi'l-İkrar*).¹

Sâdisen; bir kadın şu kadar kuruş mihr tesmiyesiyle diğerine tezvîc ve nikâh olduğunu müteâkip zevci zimmetindeki mihr pederinin yahut filan ecnebînin olduğunu ikrar etse batıldır. Amma o kadın kendi dâyini bulunan pederini havale-i

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 282; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, Darü'l-Fikr, Dımaşk, 1983, 303

mukayyede bi'd-deyn ile havale ettikten sonra ol vecihle ikrar etse sahih olur (*Eşbah fi-l-İkrar bi-ziyadetin*).¹

Sâbi'an; 1574. madde şerhinde dahi zikr olunduğu vecihle bey' ve karz gibi sebebi gayr-i salihin beyanı ile haml için vuku' bulan ikrarın dahi adem-i sıhhati bu madde üzerine müteferri' mesâıldendir.

Sâminen; filan malını filan kimesneye sattığını ikrar etse, fakat semen-i meb'î söylemese de sonra bey'i inkâr etse inkâr sahih olur. Zira bi gayri's-semen bey'i ikrar batıldır (*Redd-i Muhtâr*).²

Tâsi'an; bir kimse bi hasebi's-sinn kendisine veled olmaya gayr-i salih diğer kimesne için o kimesne kendi oğlu olduğunu ikrar etse ikrarı sahih olmaz (*Dürr-i Muhtâr*).³

Bu mesâil *Mecelle*'nin "Kelamın i'mâli mümkün olmasa ihmal olunur" maddesine müteferri'dir.

2.7. Madde 1578:

(Mukarrun lehine cehalet-i fâhişe ile meçhul olmaması şarttır.

Amma cehalet-i yesîre ikrarın sıhhatine mani olmaz. Mesela bir kimse yedindeki mal-ı muayyene işaret ile bu mal bir âdemindir diye ikrar eylese yahut bu mal filan belde ahâlisinden birinindir diye ikrar edip de o belde ahâlisi ma'dûd olmasa ol kimsenin ikrarı sahih olmaz.

Amma bu mal şu iki kişiden birinindir dese yahut filan mahalle ahâlisinden birinindir deyip de ol mahalle ahâlisi kavm-i mahsûr olsa ikrarı sahih olur.

Ve ber-vech-i bâlâ bir kimse bu mal şu iki kişiden birinindir dediği sûrette eğer ol iki kişi ittifak ederler ise ol malı mukırdan alabilirler. Ve ba'de-l ahz ol mala bi-l iştirak malik olurlar. Ve eğer ihtilaf ederler ise her biri ol mal kendisinin olmadığına mukırrın yemin etmesini talep edebilirler.

¹ İbn Nüceym, *a.g.e.*, 304

² İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 377

³ Haskefî, *a.g.e.*, V, 389

Ve mukır, ikisinin yemininden dahi nükûl ederse ol mal kezâlik ol iki kişi beyinde müşterek olur. Ve eğer yalnız birinin yemininden nükûl ederse ol mal müstakillen yeminden nükûl ettiği kişinin olur, ikisine dahi yemin ederse mukır onların davasından beri olup mukarrun bih olan mal kendi yedinde kalır.)

İkrarda cehalet üç nev'idir:

Nev'-i evvel; mukarrun lehte cehalettir. Mukarrun lehin cehalet-i fâhişe ile meçhul olmaması sıhhat-i ikrarda şarttır. Zira şahs-ı meçhul mukarrun bihe müstehakk olmaya salih ve müdde'î gayr-i muayyen olunca, mukırın mukarrun leh kimdir diye beyana cebr etmek caiz değildir. Binaenaleyh ikrar-ı mezkûrun faidesi olamaz (*Zeyla'î*).¹

Açık bono: Bu mes'eleden açık bono denilen yani "bu senden hâmiline yüz lira borcumdur" meâlinde bulunan senedin hükmü anlaşılır. Şöyle ki, bunun hâmili bulunan kimse, senedin muhtevî bulunduğu meblağ kendisi ikrâz etmiş olmak gibi bir sebeple, mezkûr meblağ kendi hakkı bulunduğu sabit olmadıkça mücerred, mezkûr senedinde bulunmak mülâbesesiyle hak talep ve davası olamaz.

Amma mukarrun lehin cehalet-i yesîre ile meçhul olması ikrarın sıhhatine mani olmaz. Zira bu sûrette sahib-i hak müdde'înin zikrettiği kimesneden gayrı değildir (*Tâ'likat-ı İbn-i Âbidîn ale-l-Bahr*).²

Mesela bir kimse yedindeki mal-ı muayyene işaret ile bu mal bir âdemindir yahut nâsdan bir ehadindir diye ikrar eylese de o âdemin kim olduğunu beyan eylemese yahut bu mal filan belde ahalisinden birinindir diye ikrar edip de o belde ahali ma'dûd olmasa bu iki sûretteki cehâlet, fâhişe olmakla ol kimsenin bu ikrarı sahih olmaz. (1646. maddeye bak.)³ Bu sûrette bir kimse, "bu mal şu yüz kişiden birinindir" dese mukarrun leh cehâlet-i fâhişe ile meçhul olduğundan ikrar sahih olmaz. Hatta o belde ahalisinden bir şahs-ı mâ'lûm çıkıp da "o mal benimdir, hatta mukır da ber vech-i muharrer meçhulen ikrar eylemiş idi" dese de ikrar-ı mezkûru ispat etse nesne alamaz. Vech-i âhar ile ispat etmesi lazımdır.

¹ Zeyla'î, *a.g.e.*, V, 4

² İbn Âbidîn, *a.g.e.*, VII, 424

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 295

Amma bir kimse bu mal şu iki kişiden birinindir dese yahut filan mahalle ahalisinden birinindir deyip de ol mahalle ahali kavm-i mahsûr yani ma'dûd kesândan ibaret -yüz nefer veya daha az- olsa mezkûr ikrarı sahih olur. Bu sûrette bir kimse, “bu mal şu üç kişiden birinindir” dese yine hüküm ber-vech-i meşrûh olduğu gibi yüze kadar hüküm ber minvâl-i muharrerdir. Yani bir kimse “bu mal, şu yüz kişiden birinindir” dese hüküm-i mezkûr cârî olur.

Ve ber vech-i bâlâ bir kimse bu mal şu iki kişiden birinindir dediği sûrette iki kişiden hangisine ait olduğunu beyana mukır cebr olunmaz. Zira bu cebr, iptal-i hakka müeddî olabilir. Hâlbuki hâkim hakkı müstahakkına îsâle me'murdur, yoksa iptale değil (*Tâ'likat-ı İbn-i Âbidîn ale'l-Bahr*).¹ Fakat eğer ol iki kişi ittifak ederler ise ol malı mukırrdan alabilirler. Ve ba'de-l ahz ol mala bi'l-iştirâk ve münâsafeten malik olurlar. Ve eğer o iki kişiden her biri ol mal kendisinin müstakillen mülkü olduğunu ve binaenaleyh diğerin hakk-ı müşâraketi olmadığını iddia ederek ihtilaf ederler ise, her biri ol mal kendisinin olmadığına mukırrın yemin etmesini talep edebilirler. Ve mukır, mukarrun leh her biri için ayrı ayrı tahlîf olunur. Yani mukarrun leh iki ise mukırra iki yemin ve üç ise üç yemin ve hâkezâ lazım gelir. Ve hâkim, önce hangi mukarrun leh için yemin vereceğini ister kendi ta'yin ve ister ta'yini zımında kur'a keşîde eyler, amma diğere bazı meşâyihâ göre mukarrun leh, mesela iki olduğu halde her ikisi için mukırra bir yemin verilir. *Mecelle* kavli-i evveli ihtiyâr eyledi.

Ve mukır, ikisinin yemininden dahi ta'bir-i diğere hâkim *Mecelle*'nin ihtiyâr ettiği kavli üzere mukırra ayrı ayrı yemin teklif etmekle evvel vecihle teklif edilen yeminden nükûl ederse ol mal kezâlik ol iki kişi beyninde nısfıyyet üzere müşterek olur (*Hindiyye*).² Ve eğer yalnız birinin yemininden nükûl ve diğere için yemin ederse ol mal müstakillen yeminden nükûl ettiği kişinin olur. (1819. maddeye bak.)³ Ve yemin ettiği kimse bundan hisse alamaz. Fakat bu iki fıkrada sebep-i hüküm yeminden nükûl olup, yoksa ikrar olmadı. İkisine dahi yemin ederse mukırr onların davasından beri olup, mukarrun bih olan mal kendi yeminde kalır. Ve artık bundan sonra ol iki kişi ittifak ederek mal-ı

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, VII, 424

² Komisyon, *el-Fetâva'l- hindiyye*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Diyarbakır, 1973, IV, 171

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 750

mezkûru mukırrdan ahz ile bi-l iştirâk malik olmaya imam-ı sâniyin kavlı-i âharına göre salahiyetleri yoktur. Amma imam-ı sâlise göre buna salahiyetleri vardır.

“Şu iki kişiden birinindir” : denilmesi mes’ele-i âtiyeden ihtirâz içindir; şöyle ki mukırr, bir malı evvelen bir kimse için ikrar ettikten sonra sâniyen “o kimesnenin değildir, filan kimesnenindir” dese ol mal, evvelki mukarrun lehin olur. Fakat mukırr, evvelki mukarrun lehe bilâ hükmi’l hâkim teslim eder ise ikinci mukarrun lehe dahi ol malın bedelini dâmin olur. Amma bihükmi’l-hâkim teslim edince imam-ı sâniye göre gayr-ı dâmin ve imam-ı sâlise göre dâmin olur (*Bahr Kubeyli’l-Âriye ve Nükûl-i Netîce*).¹

Ve mes’ele-i âtiye ikrar li’l-meçhul kabilinden değildir. Şöyle ki, “bu on altın Zeyd’in vedî’asıdır. Yok, belki Amr’ın vedî’asıdır” dediğinde, on altın Zeyd’in vedî’ası olup, mukırr Amr’a on altınını dâmin olur.

Nev’-i sâni; mukarrun bihte cehalettir ki 1579. maddede beyan olunuyor.

Nev’-i sâlis; mukırrda cehalettir ki ber vech-i âti izâh olunur (*Kifâye*).²

Mukırrın müteayyin olması şarttır. Binaenaleyh iki kimse, ikimizden birisinin filan kimesneye borcu vardır yahut ol iki kimse bir şahs-ı muayyene; “senin için birimizin üzerinde şu kadar altın alacağı vardır” dese sahih olmaz. Zira mahkûmün aleyh olacak ve ikrar-ı mezkûrla mu’âheze edilecek kimesne meçhuldür. Ve ikrarın birinden sudûru mutâlib ve mukırrın öbür olduğu ta’yin edemez. Hatta bundan sonra; “mukarrun lehten alacağın bundan mıdır” denilse de o da “yok” dese, diğeri üzerine mal lazım gelmez (*Zeyla’î ve Bahr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Mesela bir kimse diğerkimesneye “senden on altın alacağım vardır” dediğinde, o da istihzâ’ tarîkiyle “evet” veya “کیسه بدوز و قبض کن” –kîseyi dik de al- dese ikrar etmiş olmaz. Nitekim bir kimse diğerkimesneye “zimmetindeki on altın alacağımı ver”

¹ İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 431; Dürrizâde, *Netîcetü’l-fetâvâ*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1849, 418

² Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 428

³ Zeyla’î, *a.g.e.*, V, 4; İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 424; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 137

dediğinde, o kimesne istihzâ'en ve istihfâfen "karîben onu alırsın" dese ikrar olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Fakat mukırr; "ikrarım istihzâ' idi" ve mukarrun leh "cidden idi" diye ihtilaf etseler, mukırr, istihzâ'en iddiasında bila beyyine tasdik olunmaz. Yani mücerred istihzâyı iddiâ şayan-ı kabul olmadığı gibi hezzi'r-re's -başı tahrik eylemek- gibi karîne dahi mu'teber değildir. Mukırr, istihzâ' olduğunu ispat edemez ise mukarrun leh, istihzâ' olduğunu bilmediğine ma'a'l-yemin tasdik olunur.

HULASA-İ BAB-I EVVEL

(ŞURÛT-I İKRAR)

- (1) İkrarda telci'e olmamak şarttır (nefâzında).
- (2) Zahir-i halin ve şer'in ikrarı tekzîb etmemesi şarttır (sihhat-i ikrarda).
Binaenaleyh;

Evvelen: ba'de ibrâi'd-d-deyn o deyni ikrar batıldır.

Sâniyen: muhâl-i aklî ve şer'îyi ikrar batıldır.

Sâlisen : sebab-i gayr-i salih zikriyle cenîne vâki' olan ikrar batıldır.

- (3) İkrarda ciddiyet şarttır.

Mukırrın;

- (1) Âkıl ve bâliğ olması şarttır.
- (2) Rızası bulunması şarttır.
- (3) Müteayyin olması şarttır.

Mukarrun bihin;

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 151

Vakt-i ikrarda mukırrın mülkü olması şart değildir, çünkü ikrar ihbârdır. Bey‘ ve icâre gibi ma‘a’l cehâle sahih olmayan ukudda mukarrun bihin mâ‘lûmiyyeti şarttır (1579. madde).

Mukarrun lehin;

Âkıl olması şart değildir, binaenaleyh sagîr-i gayr-i mümeyyiz için mal ikrar olunabilir. –cenîne ikrar-

Malda üç sûret vardır:

(1) Sebeb-i salih ve gayr-i salih beyan edilmeksizin vuku‘ bulan ikrar - filanın hamline şu kadar borcum var demek gibi- inde Ebî Yusuf sahih değildir.

(2) Sebeb-i salihin beyanı ile olan ikrar, bu bi-l icmâ‘ sahihtir.

(3) Sebeb-i gayr-i salihin beyanı ile olan ikrar, bu bi-l icmâ‘ caiz değildir. Cehâlet-i fâhişe ile meçhul olmaması şarttır (1578. madde). Cehâlet-i yesîre mani‘ değildir.

BÂB-I SÂNÎ

(İkrarın vücûh-ı sıhhat ve adem-i sıhhati beyanındadır.)

2.8. Madde 1579:

(Mâ‘lûmu ikrar sahih olduğu gibi meçhulu ikrar dahi sahih olur. Fakat bey‘ ve icâre gibi ma‘a’l cehâle sahih olmayan ukudda mukarrun bihin meçhul olması ikrarın sıhhatine mani‘dir.

Nitekim bir kimse bende filan kimesnenin emaneti var yahut ben filan âdemin malını gasp yahut sirkat eyledim dese ikrarı sahih olup ol emanet-i meçhuleyi yahut mal-ı mağsub veya mesrûku beyan ve ta‘yin etmek üzere kendisine cebr olunur.

Amma ben filan kimesneye bir şey sattım yahut ondan bir şey istîcâr ettim dese sahih olmaz. Ve ol sattığım şey veya istîcâr ettiğın nedir diye beyan etmek üzere cebr olunmaz.)

Mukarrun bihin mâ'lûm veya mümkünü't-teslim olması şart değildir. Amma ma'dûm olmaması şarttır. (1591. maddenin “fakat ilâ âhirihi” fıkrasına bak.)¹ Binaenaleyh mukır, mukarrun bih meçhulü ya itlak eder. Yani sebebini beyan eylemez. Bu sûretteki ikrar bi'l-meçhul sahih olup ve gasp gibi ma'a'l-cehâle sahih olan sebebe hamli vacip olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Zeyla'î*).² Yahut sebebini beyan eyler. Bu sûrette sebab-i mezkûrda cehâlet-i muzır değil ise –gasp ve sirkat gibi- yine sahih olur.

Binaenaleyh mâ'lûmu ikrar sahih olduğu gibi gasp, vedî'a ve sirkat gibi ma'a'l-cehâle sahih olan umûrda meçhulü ikrar dahi sahih olur. Zira hak, bazen meçhul olarak lazım gelir. Bir kimse diğer kimesnenin kıymetini bilmediği malını itlâf eylemesi ve bir kîseye mevzû' olup miktarını bilmediği altınlarını diğerine vedîa vermesi gibi (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Fakat âti'z-zikr ikrarlar meçhulü ikrar değildir:

Evvelen; mukarrun bihte terdîd ile vâki' olan ikrar, meçhulü ikrar olmayıp bu sûrette ekalli lazım gelir.

Mesela bir kimse “filan kimesneye on veya on beş Osmanlı altını borcum vardır” dese on altını kat'iyen ikrar olmakla onu vermesi iktizâ' eder (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴ Mukarrun leh daha ziyade iddia ederse ispat etmesi lazımdır.

Sâniyen; 1591. madde misalinde muharrer nefy-i mülk ile ikrar, meçhulü ikrar değil, belki âmî ikrardır. (Mezkûr maddenin şerhine bak.)⁵

Sâlisen; bir kimse “bu at benim ile filan kimesnenin arasında müşterektir” dese meçhulü ikrar olmaz; iştirâk nısfâ haml olunur. Şu kadar ki mukır, ikrar-ı mezkûruna mevsûlen ve muttasilen “mezkûr atın sülûsânı benimdir, ta'bir-i diğerle bu at benim ile filan

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 146

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 137; *Zeyla'î*, *a.g.e.*, V, 4

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 137

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 137

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 146

kimesne beyinde müşterek ve sülüsânı benimdir” dese tasdik olunur (*Redd-i Muhtâr fi İkrari-l Marîz*).¹

Fakat her tasarruf ki onun sıhhat ve tahakkuku için o tasarrufun müsâdif olduğu şeyin i‘lâm ve beyanı şarttır; onda ma‘a‘l-cehâle ikrar sahih olmaz (*Dürer*).² Şöyle ki mukır, mukarrun bihin sebebini beyan edip de sebab-i mezkûrde cehâlet muzır olur ve meselen bey‘ ve icâre gibi ma‘a‘l-cehâle sahih olmayan ukuddan bulunursa bu takdirde mukarrun bihin meçhul olması ikrarın sıhhatine ma‘nidir. Hatta bey‘ ve icâreyi ikrar ederek mesela “filandan bir mal aldım” veya “sattım” veya “filandan bir malı isticâr ettim” veya “icâr eyledim” dese, ikrarı sahih ve beyana cebr olunmaz (*Zeyla‘î ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Nitekim bir kimse “bende filan kimesnenin hakkı yahut emaneti var yahut ben filan âdemin malını gasp yahut sirkat eyledim” dese ikrarı sahih olup mukarrun lehin da‘vası üzerine ol hakk-ı meçhûlü veya emanet-i meçhûleyi yahut mal-ı mağsûb veya mesrûku fûls ve cezve gibi zî-kıymet bir şey ile beyan ve ta‘yin etmek üzere kendisine –mukırra-cebr ve beyan ve ta‘yin edinceye dek mukır hapis olunur (*Zeyla‘î ve Bahr fi İkrari‘l-Marîz*).⁴ Bu takdirde o kimse ol hak, hukuk-ı insaniyettir ya hukuk-ı civârdır yahut ol emanet-i meçhûle yahut mal-ı mağsûb bir buğday tanesidir yahut hür olan filan sabîdir yahut bir damla sudur demek gibi kıymeti olmayan bir şey ile meçhûlü beyan ve ta‘yin eylemesi –gerek mevsûlen ve gerek mefsûlen söylesin- makbul olmaz. Zira bu beyan, hilâf-ı örftür, az çok kıymeti bulunan bir şey ile o meçhûlü beyan ve ta‘yini lazımdır. Zira ikrar ile zimmetinde vacip bir şeyi haber vermiş ve kıymeti bulunmayan şey zimmette vacip bulunmamış olmakla, kıymetsiz bir şey ile beyan, ikrardan rücû‘ olur (1588. maddeye bak.)⁵ (*Zeyla‘î bi-Ziyadetin*).⁶

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 393

² Molla Hüsrev, *ed-Dürer*, yy., ts., II, 441

³ Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 4; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 137

⁴ Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 4; İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 424

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 135

⁶ Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 4

Amma mukır, o emanet-i meçhûle bir at yahut bir ceviz yahut bir kuruştur demek gibi zî kıymet bir şey ile beyan eylese sahih olur. Zira bu îzâh, asl-ı kelamı mukarrer beyan olup beyan-ı takrir ise gerek mevsûlen ve gerek mefsûlen vârid olsun sahih olur.

Fakat mukarrun leh, meselen iki at yahut beş yüz kuruştur diye mukırrın ta‘yin eylediği miktardan ziyadeyi da‘va ettiği sûrette eğer ispat edebilir ise febihâ. Ve illa ziyade olmadığına yemin ile söz mukırrındır. Zira ziyadeyi münkirdir (76. ve 48. maddelere bak)¹ (*Zeyla‘î ve Kifâye, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Nitekim mezkûr hak, mağsûb filan akar veya hamr-ı müsmildir diye beyan etse sahih olacağı gibi. Vakıan akar ile hamrda ğasb-ı istilâhi cereyan etmez ise de bazen âdetin delaletiyle hakikat terk olunur. (40. maddeye bak.)³

Mesela mukır, “mal-ı mağsûb filan âdemin yedindeki akardır” dese beyanı sahih olup, mücerret bu sözle o filandan mezkûr akar alınmayacağı gibi mukırra dahi damân lazım gelmez. Zira mukır ğasb-ı akarı ikrar ediyor. Akar ise ğasp ile mazmûn olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Kifâye*).⁴

Keza mukır, “bende filan kimesnenin hakkı vardır” dese ikrarı sahih olur ve hakkı mezkûru zî kıymet bir şey ile beyan etmek üzere kendisine cebr olunur. Bu sûrette bâlâda îzâh olunduğu üzere mukır, “bu haktan hakk-ı İslâmı murâd ettim idi” dese tasdik olunmaz. Çünkü hilâf-ı örftür. Zira haktan, bu ma‘na örfen kast edilmez, binaenaleyh bu beyan ikrardan rücû‘ olur. Fakat bazı fukahaya göre bu beyan ikrara mevsûlen vâki‘ olur, yani “filanın bende hakkı hakk-ı İslâmı vardır” dese sahih olur. Fakat mefsûlen vâki‘ olursa bu beyan sahih olmaz. Ve mukarrun bihi beyana cebr edilir. Amma diğer bazı fukahaya göre bu beyan gerek mefsûlen ve gerek mevsûlen olsun gayr-ı sahih olur ve rücû‘ addolunur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Kifâye ve İbn-i Âbidîn ale‘l- Bahr ve Bahr ve Zeyla‘î*).⁵

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 161, 48

² Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 4; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 428; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 126

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 103

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 127; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 428

⁵ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 141; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 428; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, VII, 424; İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 424; Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 5

Lakin hakk-ı meçhûlü, hakk-ı şuf‘a veya hakk-ı tarîk gibi bir şey ile beyan ettikte layık olan tasdik edilmektir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Kezâlik bir müteveffânın zevcesi, “müteveffâdan şu kadar kuruş alacak da‘va ettiğinde, verese mûrisimizin müdde‘îyeye mihirden borcu vardır amma ne kadar olduğunu bilmeyiz” dediklerinde bu ikrar sahih olur. Ve ne kadar olduğunu beyana cebr olunur. Ve kezâlik mütenevvi‘ altın tedâvül eden beldede mukır, “filana şu kadar altın borcum vardır” dediğinde hangi nevi‘ altın olduğunu beyana mukır cebr olunur. Amma akd-i bey‘, revâcî ziyade olana munsarif olacağı 240. madde şerhinde beyan edilmişti (*İbn-i Âbidîn ale’l-Bahr*).²

“Kable’l-beyan vefat-ı mukır”: Meçhûlü ikrar eden ber vech-i bâlâ beyana cebr olunup fakat kable’l-beyan mukır vefat etse veresesine mürâcaat olunarak verese hakk-ı mukarrun bihi tefsir ve beyan edip mukarrun leh dahi kabul ederse ol vecihle hükm olunur. Lakin verese; “mukarrun bih meçhul, nedir bilmeyiz” derler ise ne mu‘âmele olunur. Veresenin nefsü’l-emrde meçhûlleri bulunmak ihtimali mevcut olmakla, cebr ale’l-beyan ihtiyâr-ı kizbe icbâra müeddî olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr bi-ilave*).³

“Beyan-ı meçhûl bazen miktar-ı muayyenden aşağı olamaz”- arabîde bazı elfâz ile vâki‘ olan ikrar, miktar-ı muayyenin mâ-dûnunda tasdik olunmaz.

Meselen “له علي مال” –filanın benim üzerime malı vardır- dese bir dirhem gümüşten aşağı miktarda tasdik olunmayacağı gibi “له علي مال عظيم” –filanın benim üzerime mal-ı azîmi vardır- dese nisab-ı zekâttan aşağı miktarda tasdik olunmaz; eğer zeheb veya fiddadan beyan ederse. Ve eğer düveden beyan ederse on beş düveden aşağı tasdik olunmaz. Ve mal-ı zekâtın gayrisiyle beyan ederse kıymetçe kadr-ı nisab-ı zekâttan aşağı tasdik edilmez. Bu gibi elfâz-ı arabîyye ile vâki‘ olan ikrar-ı meçhûl, o elfâzın medlûllerine göre muhtelifü’l-miktar sûrette tefsir olunur (*Dürr-i Muhtâr*).⁴

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 142

² İbn Âbidîn, *a.g.e.*, VII, 424

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 142

⁴ Haskefî, *a.g.e.*, V, 355

Amma bir kimse ben filan kimesneye bir şey veya hanemin gayr-i muayyen ve gayr-i mâ'lûmi'l-miktar bir sehmî sattım yahut filanın hanesini bir şey ile iştirâ veya istîcâr yahut filana bir şey icâr veyahut ondan bir şey istîcâr ettim dese ukud-ı mezkûre ma'a'l-cehâle sahih olmamakla bu ikrarı sahih olmaz. Ve mukır bir şeyin teslimine cebr edilmez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ Ve binaenaleyh ol sattığın şey yahut satın aldığın hanenin bedeli veya icâr veya istîcâr ettiğin nedir diye beyan etmek üzere kendisine cebr olunmaz.

Mukarrun bihin ma'dûm olmaması şartına gelince bu da iki vecihle olur:

Vech-i evvel; mukarrun bih mâ'lûm ve muhakkıku'l-vücûd olur. “Şu mal filanıdır” demek gibi.

Vech-i sâni; mukarrun bih vücûdu muhtemel bir şey olur. Haml gibi. Bu sûrette bir kimse “bu koyunumun batnındaki yavrusu filan kimesnenindir” dediğinde, hamli mezkûr ekall müddet-i hamilde doğar ise ol yavru o kimesnenin olur. Velev ki mukır sebebini beyan etmesin. Zira bu ikrarın vasiyyet sûretiyle tashîhi mümkündür. Şöyle ki bir kimse, mesela filan şâtının hamlini gayra vasiyyet ederek vefat etmekle, vârisi bu hamli diğeri için ikrar etmesi gibi. Ekall-i müddet haml, koyunda dört vesâir hayvanatta altı aydır.

Fakat Kuhistânî'nin kavlince ekall-i müddet-i haml; insanda altı ve filde on bir ve ibil ve hayl ve hamîrde bir sene ve bakarada dokuz ve şâtta ve ma'zda beş ve kedilerde iki aydır. Ve kelpte kırk ve kuşta yirmi bir gündür (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Mukarrun bihin mümkünü't-teslim olması şartı mevcut olmadığından hane sakfındaki ceza'ı ikrar etse kıymeti lazım gelir. Zira mümkünü't-teslim olmayan şeyi ikrar, kıymetini ikrardır (*Surratü'l-Fetâva fi'l-İkrar*).³

Bu da ikrarın ihbar olmasına müteferri'dir. İnşâ olsa hibe olacak idi, hâlbuki bunun hibesi ve kezâ bey'î caiz değildir.

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 137

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 175

³ Sakızî, *Surratü'l-Fetâvâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No:314, vr. 304

2.9. Madde 1580:

(İkrar, mukarrun leh in kabulüne tevakkuf etmez.

Fakat onun reddi ile merdud olup hükmü kalmaz.

Ve mukarrun leh mukarrun bihin yalnız bir miktarını reddeylese ancak ol miktarda ikrarın hükmü kalmayıp, reddetmediği miktarda ikrarı sahih olur.)

İkrar, mukarrun leh in tasdik ve kabulüne tevakkuf etmez. Zira ikrar inşâ değil, min vechin ihbârdır. (1572. madde şerhine bak.)¹

Binaenaleyh bir kimse “filan kimesneye bin kuruş borcum var” diye ikrar eylemesi üzerine o kimesne mukırrı tasdik etmez yani “tasdik ettim” demez veya “لا” ve “نعم” demeyip sükût eyler ise bin kuruşu mukırrdan mutâlebe edebilir.

Lakin hâzır için ikrar ile gâib için ikrar beyninde fark vardır. Hâzır için ikrar cânib-i mukırrdan lazımdır. Binaenaleyh mukır, bir malı hâzır için ikrar ettikten sonra, başkası için ikrar edemez.

Mesela mukır, “bu mal şu şahsındır” diye ikrar ettiğinde o şahıs hâzır olur ve fakat “tasdik ettim” demez veya reddetmez de mukır ikrarından bi’r-rücû’ “bu mal şu âdemindir” der ise ikinci ikrar sahih olmaz. Lakin mukarrun leh ikrarı reddetmiş ise o vakit ikinci ikrar sahih olur.

Amma gâib için ikrar, mukır cânibinden lazım değildir. Meğerki gâib tasdik etsin. Binaenaleyh mukır, “bu mal filan gâibindir” dedikten sonra, o gâibe, haber-i ikrar vasıl olup, tasdik etmeden “bu mal diğer filan âdemindir” dese ikinci ikrar sahih olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Zeyla’î*).²

Zira mukarrun leh hâzırın sükûtu kabul-i zımnîdir. Binaenaleyh ikrar-ı vâki’ ile o mal mukarrun leh in olur. Lakin gaipten sükût ve kabul-i zımnî mutasavver olmadığından onun hakkı ta’alluk etmez.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 97

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 140; Zeyla’î, *a.g.e.*, V, 2

Fakat ikrar, onun –mukarrun leh- reddiyle merdûd olup hükmü kalmaz yani ba‘de’r-red kabul ve tasdîki sahih olmaz. (51. maddeye bak)¹ Bu sûrette mukarrun leh, mukarrurda hakkı bulunduğunu ispat edecek olsa kabul edilmez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Zira ikrar, min vechin inşâ olup ihbâr değildir. Min vechin temlik-i malı tazammun edenin reddi kâbildir. İkrar gibi. Amma temlik malı tazammun etmeyeninin reddi kâbil değildir. İptal-i şuf‘a ve talâk ve itâk gibi (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Redd-i Muhtâr*).³

Mesela bir kimse, diğer kimesneye bin kuruş borcu olduğunu ikrar ve o kimesne “hiç alacağım yoktur” diye reddettikten sonra “evet bin kuruş alacağım vardır” diye tasdîk eylese bu tasdîk sahih olmaz (*Zeyla‘î*).⁴ Hatta bir kimse vâristen alacak iddia ve mûrisinin ikrarını hâvî bir senedi ibrâz edip müdde‘â aleyh bulunan vâris dahi “mukarrun leh ikrarı reddeylemiş idi” diye iddia ve müdde‘ânin yemin etmesini talep etse müdde‘âyeye yemin verir (*Surratü’l-Fetâvâ*).⁵

İstisna - Fakat redd-i ikrarın sıhhati, mukarrun leh bi’l-hassa kendi hakkını iptal eylediği takdirdedir. Amma bu red ile mukarrun leh, gayrın hakkını iptal edecek olsa reddinin hükmü olmaz. Mesela bir kimse “benim filan atımı on altına filan kimesneye satmış idim” diye ikrar edip, mukarrun leh “senden bir şey almadım” diye ikrarını reddeyledikten sonra “evet onu senden ol kadra almış idim” dese bey‘ lazım olur. Zira mukarrun leh, ba‘de tamâmi’l-bey‘ onu inkâr etmiştir. Hâlbuki cühûd-ı ehade’l-mütebâyiîn akdi iptal eylemez. Amma müşteri “senden nesne almadım” diye red ve bâyi‘ dahi “evet satmadım” diye tasdîk eyledikten sonra müşteri “onu almış idim” dese artık şirâ sabit olmaz. Velez ki bâyi‘, şirâ üzerine ikame-i beyyine etsin. Zira bu sûrette fesih, ikisinin cühûduyla tamam olmuştur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁶

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 117

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 130

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 128; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 397

⁴ Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 23

⁵ Sakızî, *a.g.e.*, vr. 300

⁶ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 127

Lakin mukarrun leh, ikrarı bir kere kabul ve tasdık ettikten sonra reddeylese merdûd olmaz. Zira bu halde mukarrun bih, mukarrun lehın mülkü olmuş ve mâlikin inde ademi'l-münâza'a mülkü nefisinden nefiy etmesi gayr-ı sahih bulunmuştur.

Mesela mukır, birine on altın deyn ikrar ettikten sonra mukarrun leh "sende hiçbir alacağım yoktur" dese ikrar-ı mezkûr merdûd ve mukarrun lehın hakk-ı mutâlebesi mefkûd olur. Lakin mukarrun leh "fi'l-hakika sende on altın alacağım var" diye mukırını tasdık ettikten sonra reddetse merdûd olmaz.

Ve bir de ba'de'r-red, mukır ikrarını tekrar ve iade edip de, mukarrun leh tasdık etse, istihsânen ikrar sahih ve lazım olur. Zira bu, ikrar-ı âhardır.

Fakat mukır, ikrar-ı sâniyi inkâr etse ikrar etmediğine tahlîf olunmaz, fakat ikrar-ı mezkûr üzerine beyyine ikame edebilir (*Dürr-i Muhtâr*).¹

Ve mukarrun leh, mukarrun bihin yalnız bir miktarını mesela mukarrun bih on altın iken dört altınını reddeylese ancak ol miktarda, mesela dört altında ikrarın hükmü kalmayıp reddetmediği miktarda ikrarı sahih olur.

Nitekim mukarrun leh, mesela iki kişi olup da birisi red ve diğeri kabul etse, kabul eden kimse mukarrun bihin nısfını alır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr fi İkrarı'l-Marîz*).²

2.10. Madde 1581:

(Mukır ile mukarrun leh, mukarrun bihin sebebinde ihtilâf etseler bu ihtilâfları ikrarın sıhhatine mani olmaz.

Mesela bir kimse cihet-i karzdan dolayı bin kuruş dava edip müddeâ aleyh ise semen-i mebi' olarak bin kuruş ikrar eylese bu vecihle ihtilâfları ikrarın sıhhatine mani olmaz.)

Mukır ile mukarrun leh, mukarrun bihin sebebinde ihtilâf etseler bu ihtilâfları ikrarın sıhhatine mani olmaz. Zira sıhhat-i ikrar, beyan-ı sebebe muhtaç değildir. Şu halde ikrar

¹ Haskefi, *a.g.e.*, V, 351

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 263

sahih ve sebep batıl ve hükümsüz olur. Husûl-i maksûttan sonra ihtilâf-ı sebep, ikrara münâfi bulunmaz (*Hidâye bi Tağyîr ve Kifâye*).¹

Mesela bir kimse cihet-i karzdan dolayı bin kuruş alacak dava edip, müdde'â aleyh ise semen-i mebi' veya cihet-i gasptan olarak bin kuruş borç ikrar eylese, ikrar-ı vâki' sahih olup, bu vecihle ihtilâfları ikrarın sıhhatine mani olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr fi'l-İkrâr*).²

Mecelle'nin “semen-i mebi' ilâ âhirihi” fıkrası muhtâc-ı îzahtır. Şöyle ki:

O mebi' ya muayyen veya gayr-ı muayyen ya müselleme veya gayr-ı müselleme olur. Bu mes'elede beş vecih vardır.

Vech-i evvel; mukırrın “iştirâ edip kabz etmediğim muayyen filan at semeninden filan kimesneye on altın borcum vardır” demesidir. Bu sûrette mukırrın üzerine on altının lüzumu, mezkûr atı mukırra teslim olunmak ile meşrûttur. Binaenaleyh mukarrun lehe denilir ki, “on altını almak ister isen atı mukırra teslim et de al.” Mukarrun leh onu mukırra teslim ederse on altını alır. Zira tasâduklarıyla sabit olan, muâyeneten sabit gibidir (*Hidâye ve Netâicü'l-efkâr*).³

Vech-i sâni; mukırrın “iştirâ ve kabz ettiğim filan feres semeninden on altın borcum vardır” demesidir. Bu takdirde mukarrun leh “ol feres senindir ben onu sana satmadım başkasını satmış idim” dedikte mukırrın mukarrun bih olan on altını mukarrun lehe vermesi lazım gelir. Zira mukarrun lehin “satmadım” dediği feres mukırra sâlim olarak kalmış ve sebepte ihtilâf ikrara gayr-i mâni' bulunmuştur.

Nitekim bir kimse bey' ve teslim eylediği bu at semeninden on altın dava ettiği halde müdde'â aleyh kendisine bey' ve teslim edilen diğer at yahut bir ester semeninden on altın ikrar etse, ikrarın sıhhatine mâni' olmaz.

Vech-i sâlis; mukarrun leh “ol at mülkümdedir, onu sana satmadım” demesidir. Bu halde mukırra bir şey lazım gelmez. Zira mukır, deyni ancak ata ivâz olarak ikrar

¹ Merğînânî, *a.g.e.*, VI, 115; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 428

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 178

³ Merğînânî, *a.g.e.*, VI, 107; Kadızâde, *Netâicu'l-efkâr*, 1970, VI, 286

eylemiş olduğundan atsız deyn lazım olmaz. Bu mes'elede atın mukır veya mukarrun leh yedinde bulunması müsâvîdir ve mukırrın yedinde ise mukarrun leh atı istirdâd eder, eğer bey'in vuku'u tahakkuk eylemez ise.

Vech-i râbi' ; mukarrun leh "at benimdir, onu sana satmadım, belki başkasını satmıştım" demesidir. Bu sûrette beyyinelerinde tehâlûf câri olur. Zira mukır tarafından ta'yin olunan atın teslimini iddia ve mukarrun leh inkâr etmekle, münkir olan mukarrun lehe yemin lazım geleceği gibi, mukarrun leh başka atın semeninden on altını dava eylediği halde mukır inkâr ediyor binaenaleyh ona da yemin lazım gelir. İmdi bu vecihle tehâlûf icrâ edildikde yani ikisi de yemin ettikde mukır üzerine on altın lazım gelmez. Ve at sâlimen mukarrun lehe kalır.

Vech-i hâmis; mukır, mezkûr atı ta'yin ve tahsis etmeyip de "senden aldığım ve kabz etmediğim bir at semeninden on altın borcum var" dese ikrar-ı vâki' sahih olur. Fakat gerek mevsûlen gerek mefsûlen söylesin "kabz etmediğim" sözünde tasdîk edilmez. Zira gayr-ı muayyen ve gayr-ı müsellemler atın semeni ikrar olunduğunda bâyi', hangi atı mukırta teslim etmek istese müşterî-i mukır, "at bu değildir, başka idi" demeye muktedir ve teslim-i semen ise ancak ba'de ihzârî'l-mebi' lazım olduğundan gayr-ı muayyen ve gayr-ı müsellemler mal, müstehlek hükmünde olur. Bu cihetle mukır, semeni ikrar edince kabz-ı mebî'i dahi ikrar etmiş addolunarak "ondan sonra kabz etmedim" demesi ikrardan rücû'dur (*Hidâye ve Kifâye ve İnâye ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

2.11. Madde 1582:

(Bir maldan sulha talip olmak ol malı ikrar demek olur. Amma bir malın davasından sulha talip olmak ol malı ikrar demek olmaz.

Şöyle ki bir kimse diğer kimesneye zimmetinde bin kuruş alacak hakkım olmakla ver dediğinde ol kimesne meblağ-ı mezbûrdan yedi yüz kuruşa sulh olalım diye sulha talip olsa matlub olan bin kuruşu ikrar etmiş olur. Amma şu bin kuruş davasından sulh olalım diye mücerred def-i münâzaa için sulha talip olsa meblağ-ı mezbûru ikrar etmiş olmaz.)

¹ Merğînânî, *a.g.e.*, VI, 107-108; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 441; Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-Înâye*, Dârü'l-Erkam, Beyrut, 1997, III, 154; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 162

Kâ‘ide-i ûlâ: mukır, müdde‘înin matlûbunu “alacağın bin kuruş” demek gibi cevabında sarâhaten zıkr ve beyan yahut “o” ve “ol” gibi bir zamir ile müdde‘înin matlûbuna işaret etse matlûb-ı mezkûru müdde‘î için ikrar etmiş olur (*Redd-i Muhtâr*).¹

Binaenaleyh husûsât-ı âtiye ikrardır:

Evvelen; bir maldan yahut bir haktan velev ki hakk-ı meçhûl olsun sulha,

Sâniyen; mal ya haktan ibrâya talip olmak ol malı ikrar demek olur.

Mesela bir kimse diğerk kimesneden “benim sende bir hakkım vardır” diye dava ettiğinde, müdde‘â aleyh “ol haktan benim ile sulh ol” dese ol hakkı ikrar etmiş olur ve ol hak ne olduğunu müdde‘î beyan ettiğinde kabul olunur. Zira hakkı mücmelen söyleyen odur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Amma bir malın davasından ibrâ veya sulha yahut davanın te‘hîrine talip olmak ol malı ikrar demek olmaz (*Hulâsa ve Bezzâziyye ve Tenvîr*).³ Şöyle ki bir kimse diğerk kimesneye “zimmetinde cihet-i karzdan bin kuruş alacak hakkım olmakla meblağ-ı mezkûru bana ver” dediğinde ol kimesne “meblağ-ı mezbûr bin kuruştan yedi yüz kuruşa sulh olalım” diye sulha yahut “meblağ-ı mezbûrdan zimmeti ibrâ et” diye ibrâya talip olsa matlûb olan bin kuruşu müdde‘înin olduğunu ikrar etmiş olur. Ve müdde‘î, sulha yahut ibrâya razı olmazsa meblağ-ı mezbûru tamamen mukırdan alabilir. Ve bundan sonra o kimesne “ikrar-ı mezbûrdan mukaddem zimmeti ibrâ eylemiş idin” diye iddia etse mesmu‘ olmaz. Zira tenâkuz vardır. (1647. maddeye bak.)⁴

Amma o kimesne “şu bin kuruş davasından beni ibrâ et” veya “sulh olalım” diye mücerred def‘-i münâza‘a için davadan ibrâ veya sulha talip olsa meblağ-ı mezbûru ikrar etmiş olmaz.

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 358

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 150

³ Tahir el-Buharî, *Hulâsatü'l-Fetâvâ*, Süleymaniye Reisülküttap Ktp. No: 408, vr. 253; Bezzâzî, *el-Câmi‘ü'l-Vecîz*, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Diyarbakır, 1973, II, 447; Timurtâşî, *Tenvîru'l-epsâr*, Beyrut, 1994, V, 359

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 296

Mesela bir kimse diğ erinden bin kuruş dava ettiğ inde, müdde‘â aleyh “sen meblağ-ı mezbûr davasından beni ibrâ etmiş idin” demesiyle meblağ-ı mezbûru ikrar etmiş olmaz (*Feyziye*).¹

Sâlisen; deynin te‘cîlini talep, râbi‘an; deynin te‘diye edildiğ ini iddia, hâmisen; deynin kendisine hibe veya tasadduk kılındığ ını dava, sâdisen; deynin ibrâ olunduğ unu dermiyân, sâbi‘an; deyn-i mezkûr ile şahs-ı âhar üzerine havâle ettiğ ini iddia etmek, sâminen; müdde‘an bih olan meblağ a diğ er bir şahsın kefâletini istemek, tâsi‘an; bir kimse diğ er kimesneden alacağ ını istediğ inde o kimesne “onu al”, âşiran; “onu tenâvül et”, hâdî aşer; “onu yakında veririm”, sâni aşer; “onu yarın veririm”, sâlis aşer; “onu verecek kadar bugün yanımda param yoktur” râbi‘ aşer; “vallahî ben onu sana bugün vermem” hâmis aşer; “onu benden bugün alma”, sâdis aşer; “onun vakt-i edâsı hulûl etmedi”, sâbi‘ aşer; “onu ne çok istiyorsun” sâmin aşer; “dâyinlerini yahut dilediğ in kimseyi onunla benim üzerime havâle et”, tâsi‘ aşer; “onu filan şahıs tarafımdan ödedi”, işrûn; bir kimse diğ erine “benim sende şu kadar kuruş alacağ ım var” dediğ inde medyûn “مرانيز از تو چندين مى بايد” – benim dahi senden o kadar alacağ ım vardır – dese, o kadar kuruş borcunu ikrar etmiş olur.

Hâdî ve işrûn; bir kimse diğ er kimesneye “senden bin kuruş alacağ ım yahut sende şöyle bir emanetim var” dediğ inde, o kimesne “evet” dese mezkûr deyni veya emaneti ikrar etmiş olur. Zira “evet” -نعم- lafzı cevaba mevzu olup râbîta dahi muhtaç değ ildir. (66. maddeye bak.)² Hatta bir kimse diğ er kimesneye “bu hanemin kapısını açiver yahut şu atımı eğerle yahut şu atımın sercini veya licâmını bana ver” dediğ inde o kimesne “نعم” dese ikrar yani meselen o hane o kimesnenin mülkü idüğ ini tasdik olur.

Sâni ve işrûn; bir kimse diğ er kimesneye “benim sende on altın alacağ ım var” dediğ inde o kimesne “اتزنه” – onu tart - yahut “انتقده” – onu say - dese ikrar etmiş olur.

Sâlis ve işrûn; bir kimse diğ er kimesneden meblağ-ı muayyen talep ettiğ inde o kimesne “sarrâfı bekle gelip onu sana verecek” dese ikrar olur.

¹ Seyyid Feyzullah Efendi, *Fetavâ-yı Feyziye*, Dâru‘t-Tıbaati‘l-Amire, İstanbul, 1850, 347

² Ali Haydar Efendi , *a.g.e.*, I, 142

Râbi‘ ve işrûn; “senden başka kimseden istikrâz etmedim” sözünü cevaben söyleser Serahsî’ye göre ikrar olur. Zira bunun manası “senden istikrâz ettim, başkasından değil” demektir.

Hâmis ve işrûn; bir mal bey‘-i sahih veya bey‘-i nafiz ile satıldığına dair yazılan senette bir kimse şahit yazılıp da şahid-i merkum bu senedi imza veya tahtûm eylese, o mal bâyi‘in mülkü olduğunu ikrar etmiş olur (*Tekmile, Hâmeş-i Ankaravî ve Redd-i Muhtâr*).¹

Kaide-i sâniye: mukır, cevabında müddeînin matlubunu sarâhaten zikr etmediği gibi zamir ile dahi ona işaret eylemese ikrar olmaz.

Binaenaleyh mesâil-i âtiye ikrardan ma‘dûd değildir.

Evvelen; “te’cîl et,” sâniyen; “ben sana te’diye ettim”, dese ikrar olmaz. Sâlisen; “bana tasadduk ettin”, râbi‘an; “bana hibe ettin”, hâmisen; “ارتزن” – tart -, sâdisen; bir kimse diğer kimesneye “senden bin kuruş alacağım var” dediğinde o kimesne “muhasabe edelim”, sâbi‘an; bir kimse diğer kimesneye “senden şu kadar kuruş alacağım var” dediğinde o kimesne dahi “benim sende onun misli alacağım var” dese ikrar olmaz, bu sûret-i sâbi‘ada inde Muhammed ikrardır. Zahiruddin dahi bu vecihle iftâ eylemiş ise de zâhir rivayette ikrar değildir.

Sâminen; bir kimse diğer kimesneye “filan şahsa on altın borcum olduğunu ona haber verme” dese ikrar olmaz (*Surratü’l-Fetâvâ fî’l-İkrar*).²

Tâsi‘an, bir kimse diğer kimesneden bir mal satın aldığında tanzîm olunan mübâya‘a senesinde, diğer bir şahıs şahit yazılıp şehâdetini dahi tahtûm ettikte, o mal bâyi‘in mülkü olduğunu ikrar olmaz. Bu şahit ba‘dehu o mal kendisinin olduğunu dava edebilir, zira insan, bazen fuzûlen gayrın malını satar fakat mübâya‘a senesinde bey‘-i sahih

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 150, 166; Ankaravî, *Fetavâ-yı Ankaravî*, Darü’t-Tıbaati’l-Mısriyye, Bulak, 1281, II, 220; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 361

² Sakızî, *a.g.e.*, vr. 300

veya bey‘-i nâfiz ile satıldığı yazılmış olsa, o halde ikrar olur. Nitekim ânifen beyan olundu (*Redd-i Muhtâr fî Evâili’l-İkrar ve Tekmile*).¹

Âşiran; bir kimse diğer kimesneye “benim sendeki alacağımı ver” dediğinde o kimesne “sabret” yahut “karîben alırsın” dese ikrar olmaz.

2.12. Madde 1583:

(Bir kimsenin yedindeki malı diğer kimesnenin şîrâya veya istîcâra veya istiâreye talip olması yahut bu malı bana hibe et veya vedî‘a olarak ver demesi veyahut ol kimse ona bu malı vedî‘a olarak al deyip de onun dahi kabul etmesi ol mal kendisinin olmadığını ikrardır.)

Bir kimsenin yahut vekilinin yedindeki malı diğer kimesnenin şîrâya veya istîcâra veya istiâreye talip olması yahut bu malı bana hibe et – istîhâb - veya vedî‘a olarak ver demesi - istîdâ‘ – veyahut ol kimse ona bu malı vedî‘a olarak al deyip de onun dahi kabul etmesi sûretlerinden ibaret bulunan vucûh-ı sittede ol mal kendisinin mülkü olmadığını bi’l-ittifak ve zi’l-yedin mülkü bulunduğunu ala rivayetin zımnen ikrardır. Gerek mal sahibi bulunan zi’l-yedin ve gerek mal sahibinin vekilinden talip olsun hükümde müsâvîdir (*Dürr-i Muhtâr*).²

İstîcâr meselesi bazı fukaha tarafından takyîd edilerek denilmiştir ki istîcârın mülkiyet davasına münâfi olması, müste‘cirin me‘cûrdaki mülkiyeti zahir olmadığı sûrettedir. Amma mesela râhin yahut vefâen bâyi‘-i merhûn ve mebî‘ bulunan malı istîcâr etse o mal kendisinin olmadığını ikrar değildir. Hatta merhûnu istîcâr dahi caiz olmayıp müste‘cîr makamında bulunan mal sahibi üzerine ücret lazım gelmez (*Tekmile-i Redd-i Muhtar*).³

Bu maddede iki meselenin bilinmesi lazımdır:

Birincisi; şîrâya ve gayrilere talip olmak o mal kendisinin olmadığını ikrar olmasıdır. Bu meselede ittifak-ı ulema vardır.

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 361; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 166

² Haskefî, *a.g.e.*, V, 361

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 162

Mesela bir kimse diğerk kimesnenin vekili yedindeki malın bi'l-farz şirâsına talip olsa artık o mal kable'l-müsâveme kendisinin olduğu yahut kable'l-müsâveme vefat eden pederinin bulunduğu beyanıyla ol kimseden bi'l-ittifak iddia edemez. Meğerki “pederimin idi, bu âdemi bey'a vekil etmişti, müsâveme ettim uyuşamadık sonra pederim vefat etmekle bana mîrâs kaldı” desin. Nitekim dava vekili bi'l-vekâle bir kimesneden bir mal dava ettiğinde müddeâ aleyh, o vekil, mezkûr malı meclis-i kazâda müsâvemeye talip olduğunu ispat etse hem vekilin hem de müvekkilin hakk-ı husûmeti kalmaz. Amma meclis-i kazânın gayrisinde müsâveme ettiğini ispat ederse, vekil husûmetten çıkar. Fakat müvekkilin husûmet hakkı bâkîdir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Bu meselede zi'l-yedin ıtlakından müstefâd olur ki zi'l-yed müddeâ aleyh olduğu takdirde mesela diğerk kimesnenin şirâya talip olması kendisinin olmadığını ikrar olduğu gibi müddeâ aleyhin gayrı bir şahıstan şirâya talip olsa yine kendisinin olmadığını ikrardır. Binaenaleyh bir kimse diğerk kimesne yedindeki mal için benimdir diye iddiasına mukabil o kimesne “sen bu malı filan şahıstan şirâya talip oldun” diye def' ve bunu ispat etse o kimsenin davası mündefi' olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Redd-i Muhtâr*).²

İkincisi; o mal o kimsenin mülkü olduğunu ikrar olmasıdır. Bu ikinci meselede ihtilâf olunmuştur. Bir rivayete göre mal-ı mezkûre o kimsenin malikiyetini ikrar olur. Amma diğerk rivayete göre bunu ikrar değildir. Zira istiyâm mesela bazen malikin vekili ile olur da zi'l-yede mülk ikrar edilmiş olmaz.

Semere-i hilâf mesele-i âtiyede zahir olur:

Bir kimse diğerk kimesnenin yedindeki malın iştirâsına ol kimesneden talip olduktan sonra, mezkûr malı ol kimse şahs-ı âhar için bi'l-vekâle veya bi'l-vesâye dava ettiğinde rivayet-i evlâya göre sahih değildir. Nitekim kendi nefsi için dava etse sahih olmadığı gibi. Amma rivayet-i sâniyeye göre misâl-i mezkûrda bi'l-vekâle veya bi'l-vesâye davası sahihtir.

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 163

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 165; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 362

Keza bir kimse bir dükkânı Zeyd'den istîcâr ettikten sonra mezkûr dükkân, ibn-i sagîrinin olduğunu iddia ve ikame-i beyyine etse kabul olunur. Zira mesela istîcâr, müste'cîrin me'cûrda mülkü bulunmadığını ikrar ise de me'cûr mûcîrin mülkü olduğunu ikrar değildir. Me'cûr, müste'cîrin mülkü olmaması gayrın mülkü olmasına mani değildir. Binaenaleyh bu müddeînin gayrdan bi'n-niyâbe davası sahih olur.

Bu rivayetlerin ikisi de “ve huve's-sahih” diye tercih edilmiş ve *Dürr-i Muhtâr* sahibi rivayet-i ûlâyı kabul ve *Ankaravî* rivayet-i sâniyeyi tercih eylemiştir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ Bu maddede bu iki rivayetin birisini tercih edecek delil yoktur.

Müddeiden, müddean bih müddeâ aleyhin mülkü olduğuna delalet eder bir şey sâdır olsa o müddeî kendi nefsi için de gayrı için de dava edemez. Zira tenâkuz olur. Amma müddeîden müddean bih kendisinin mülkü olmadığına delalet eder ve fakat müddeâ aleyhin mülkü olduğuna delalet eylemez bir şey sâdır olsa kendi nefsi için davası batıl olur. Amma gayrı için dava edebilir. Ve müddeîden sâdır olan şey müddeâ aleyhin mülkü olduğunu ikrara delalet etmediği gibi olmadığını iş'âra dahi delalet eylemediği takdirde karâ'in ile tercih edilmek lazım gelir ve illa şek ile ikrar hâsıl olmaz (*Tekmile*).²

İstisna – mâl-i müşterâ bohça gibi bir şeye melfûf mesela roba olup da vakt-i müsâvemedede müsâvim bilemez ise onu şîrâyâ talip olmak kendisinin olmadığını ikrar değildir. Binaenaleyh sonra “benimdir” diye davası istimâ' olunur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Şîrâyâ talip olmak bâyi'in mülkü olduğunu ikrar olması zımnîdir. Yoksa ikrar sarîh değildir. Binaenaleyh bir kimse bir malı diğer kimesneden satın aldıktan ve müşterinin pederi o malı bi'l-istihkak zabt ettikten sonra pederi vefat ederek müşteri o mala vâris olsa bâyi'a reddiyle emrolunmaz. Ve semen-i mebî' bâyi'den istirdâd eder, amma hîn-i bey'de mezkûr mal, bâyi'in mülkü olduğunu sarîhan ikrar etse ona reddiyle emrolunur (*Redd-i Muhtâr*).⁴

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 164

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 164

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 162

⁴ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 362

2.13. Madde 1584:

(Şarta ta‘lîk olunan ikrar bâtıldır. Fakat örf-i nâsda hulûl-i ecele salih olan bir zamana ta‘lîk olunursa deyn-i müecceli ikrara haml olunur.

Mesela bir kimse diğerk kimesneye ben filan mahalle varırsam yahut filan maslahatı der-uhde edersem sana şuk kadar kuruş deynimdir dese işbu ikrarı bâtılo olup meblağ-ı mezbûrun te’diyesi lazım gelmez. Amma filan ayın ibtidası yahut rûz-i kasım gelirse sana şuk kadar kuruş deynimdir dese deyni müecceli ikrara haml olunur ve ol vaktin hulûlünde meblağ-ı mezbûrun te’diyesi lazım gelir. 40. maddeye bak.)

İkrarın şarta ta‘lîkinde iki kaide vardır:

1. Kaide: İkrar, şarta ta‘lîk olunduğunda bu şart, hulûl-i ecele salih âcâl-i nâsdan ma‘dûd değil ise şart-ı mezkûr, sıhhat-i ikrara manidir.

2. Kaide: Bu şart hulûl-i ecele salih ve âcâl-i nâsdan ma‘dûd ise şart-ı mezkûr sıhhat-i ikrara mani değildir (*Muhît*).¹

Kaide-i ûlânın îzâhı:

Hatar - mevcut olup olmamak ihtimali- bulunan şarta ta‘lîk olunan ikrar bâtıldır. Amma şart-ı kâine ta‘lîk, fi’l-hakika ta‘lîk olmayıp tencîzdir (*Redd-i Muhtâr fi’l-İstisna mine’l-İkrar*).²

Binaenaleyh mesela mevte müteallik olarak vâki‘ olan ikrar sahihtir. Şöyle ki ben vefat eder isem, filan kimesneye bin kuruş borcum vardır dese, sahih ve fi’l-hâl lazım olur. Zira mevt lâ-muhâle vâki‘ ve onda hatar gayr-ı mevcut olduğundan, bu hakikaten ta‘lîk olmayıp, veresenin inkârına mahal kalmasın için deyne işhâd olarak bu ta‘lîk te’kîd-i ikrar olur, zira âkılın tasarrufu, mümkün oldukça ilga’ olunmaktan sıyânet edilmesi lazım gelir. Bu da mesele-i mezkûrda, bu ta‘lîk işhâd manasına haml ile olur. Fakat mukır, “ben ta‘lîki kastettim” diyerek kelamın ilgasına razı olsa dahi buna mukarrun

¹ Burhaneddin Buharî, *el-Muhîtü’l-Burhânî*, Dâru İhyai’t-Turasi’l-Arabî, Beyrut, 2003, VII, 366

² İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 375

lehin hakkı taalluk etmekle rızası nazar-ı itibara alınamaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Zeyla'î ve Bahr*).¹

Hulâsa; ikrarın ta'lîki üç vechile olur:

Vech-i evvel; mukır ikrarına inşâ'-Allah sözünü vasl etmesidir, bu ikrar batıldır. Nitekim karîben îzâh olunur.

Vech-i sâni; mukır ikrarına inşâ'e-filan gibi ta'lîk-i hatarı müstelzim kelamı vasl eylesidir. Bu ta'lîk olup ikrar bi'l-ittifak batıl olur.

Vech-i sâlis; La-muhâlete şart-ı kâine ta'lîk etmektir. "Ölür isem....." gibi. Bu ta'lîk ile ikrar sahihtir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Kaide-i sâniyenin îzâhı: Fakat örf-i nâsda hulûl-i ecele salih olan bir zamana yani mukarrun bih, eceli tazammun eder bir şeye ta'lîk olunur ise deyn-i müecceli ikrara haml olunur. Mukarrun leh eceli tasdik veya mukır eceli ispat eyler ise febihâ. Ve illa müecceli olmadığına mukarrun leh tahlif olunur. Nükûl ederse ecel sabit ve yemin ederse mukır, meblağ-ı mukarrun bihi muaccelen vermeye mecbur olur.

Kaide-i ûlâya misaller:

Mesela bir kimse diğerk kimesneye "ben filan mahalle varırsam" yahut "filan maslahatı der-uhde edersem" veya "rüzgâr eser veya yağmur yağar ise" veya "haneme girer isem" yahut "Allah irade veya hüküm eyler ise veya razı olur ise" yahut "Allah takdîr veya tedbîr eder ise" yahut "bana şu kadar kuruş ikrâz eder isen" veyahut "bende alacağın olduğuna yemin eder ise" yahut bir kimse diğerk kimesneden şu kadar kuruş dava ettiğinde müddeâ aleyh müddeîye: "meblağ-ı müddean bihi filan gün veremez isem sana şu kadar kuruş deynimdir" dese işbu ikrarı batıl olup, şart vücûda gelse, mesela filan mahalle varsa yahut filan maslahatı der-uhde etse bile meblağ-ı mezbûrun mukarrun lehe te'diyesi lazım gelmez (*Bahr*).³ Nitekim bir kimse filan âdem, benim için ne ikrar ederse ben de onu onun için mukırrım dese sahih olmaz.

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 199; Zeyla'î, *a.g.e.*, V, 16; İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 428

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 200

³ İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 428

İkrarı mübtıl olan ta‘lîklerden bazıları şunlardır:

Yemin eder isen dava ettiğın senin içindir veya filana on altın borcumdur meğerki bana bunun gayrı zahir olsun yahut bunun gayrını göreyim veyahut filana on altın borcumdur bildiğime göre veyahut şahit olunuz filana on altın borcumdur bildiğime göre veyahut filanın şahadetine veya ilmine göre filan kimesneye bin kuruş borcumdur dese ikrar sahih olmaz. Fakat defterime göre filana şu kadar kuruş borcum vardır dese e'imme-i Belh'e göre ikrar olur. Zira tâcir, kendi defterine hakiki borçlarını yazar. Ve örf ve adet böyledir.

Ve keza mukır, ikrarına mevsûlen inşâ'-Allah, inşâ'e -filan dese ikrar batıl olur. Velev ki bunları yani mesela inşâ'-Allah lafzını min gayr-i kasdin söylesin. Ve hatta muahharan o filan istemiş olsa bile bir şey lazım olmaz.

Amma “inşâ'e... ilâ âhirihi” lafzını ikrarına mevsûlen söylemeyip de mefsûlen söyler ise ikrarı iptal eylemez. Zira kelam-ı evvel ile ikrar tamam olmuştur, meğer ki adem-i vasl a'zârdan biriyle olsun. Nefes, suâl ve ahz-ı fem gibi (*Tenvîr ve Tekmile*).¹

İkrarın meşîyyeti bilinemeyenlerin meşîyyetine ta‘lîk edilmesi dahi hükümde böyledir. Melâike ve cin gibi. Mesela bir kimse “filana bin kuruş borcum vardır melâike dilerse” dese ikrar batıl olur (*Tekmile*).²

Bu surette mukır, inşâ'-Allah lafzını ikrarına mevsûlen söylediğini iddia ettiğinde nazar olunur. Müddeî, alacak hakkı olduğunu ve hatta müddeâ aleyhin ikrar eylediğini iddia ve mukır, borcunu ve ikrarını inkâr etmekle müddeâ, ikrarı ispat ettikten sonra mezkûr lafzı söylediğini iddia edince ispat ederse febihâ. Ve illa sözü kabul edilmez. Zira bunda mukır, ba'de't-takarrur gayrın hakkını iptal etmek istiyor. Amma mukır, ibtidâen filana şu kadar altın borcum olduğunu ikrarımda istisna ederek ikrar eyledim dese bila beyyine kabulü kabul olunur ve gûya “filana bin kuruş borcum vardır inşâ'-Allah” demiş olur

¹ Timurtâşî, *a.g.e.*, V, 375; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 193

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 198

(*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ Bu gibi ta‘lîk min gayr-ı kasdin lisanından sâdır olsa dahi yine ikrar bâtil olur (*Tekmile*).²

İstisna – Mukarrun bih hıyâra kabiliyyeti olan bir akit olur ise yani hıyâr-ı şart ile vâki‘ bir akitten dolayı deyn ikrar eyleser sahîh olur. Mesela “senden muhayyer olmam üzere satın aldığım mebi‘ semeninden on altın borcum vardır” dese bu ikrar caizdir. Nitekim müddet-i ma‘lûmede muhayyer olmak üzere ettiği kefâletten dolayı deyni ikrar etse sahîh olur. Zira kefâlet onda hıyârı şart etmek sahîh olan bir akittir. Ve muhayyerliği mukarrun leh inkâr edince mukırrın ispat etmesi lazım gelir. İspat edemediği halde söz mukarrun lehindir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Kaide-i sâniyeye misal:

Amma “filan ayın ibtidası yahut rûz-i kasım yahut bayram gelirse sana şu kadar kuruş deynimdir” dese bu ta‘lîk, hulûl-i ecele salih bir zamana ta‘lîk olduğundan min haysü’l-örf ikrarı şartta ta‘lîka değil belki deyn-i müecceli ikrara haml olunur. Ve mukarrun leh, eceli tasdik ederse ol vaktin hulûlünde meblağ-ı mezbûrun mukarrun lehe te’diyesi lazım gelir. (40. maddeye bak.)⁴ Zira bunlar âdeten beyan-ı müddet için zikrolunur. Binaenaleyh örf mebni mana-yı hakiki terk olunur. Amma mukarrun leh, eceli tasdik etmediği gibi mukır eceli ispat edemez ise müeccel olmadığına yemin ile söz mukarrun lehin olup derhal te’diyesi lazım gelir (*Hâniye bi-Îzâh*).⁵

Bi-şarti’l-hıyâr ikrar: 1572. madde şerhinde dahi zikr olunduğu üzere şart-ı hıyâr ile olan ikrar, sahîh ve şart batıl olur. Mukarrun lehin hıyârı tasdik eylemesi mu‘teber değildir (*Dürr-i Muhtâr*).⁶ Mesela bir kimse “filan kimesneye cihet-i karzdan on altın borcum vardır” yahut “onun malını gasp” ve “istîdâ‘ ” veya “istiâre eyledim üç gün muhayyer olmam üzere” diye ikrar etse bila hıyâr mukarrun bih lazım gelir. Zira hıyârdan maksut fesihdir. İkrar ise ihbar olmakla sadık olunca vacibü’l-amel ve kâzib

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 198

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 198

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 179

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 103

⁵ Kâdîhân, *el-Fetâva’l-hâniyye*, el-Mektebetü’l-İslamiyye, Diyarbakır, 1973, III, 125

⁶ Haskefî, *a.g.e.*, V, 367

olunca vacibü'r-red ve feshe gayr-ı muhtemel olarak ihtiyâr ve adem-i ihtiyâr ile hükmü mütegayyir ve binaenaleyh onda hıyâr sahih olmaz (*Dürrer ve İnâye ve Kifâye*).¹

Sual – İkrar red ile merdud olur. Bu ise fesihtir.

Cevap – Red, fesh-i ikrar değildir. Zira fesih, ba'de's-sübût bir şeyin ref'inden ibaret ve redd-i ikrar ise bi hasebi'l-asl adem-i sübût-ı ikrardır. Yoksa ba'de's-sübût ref' değildir. Çünkü ikrar, sıdk ve kizbe muhtemel olmakla mukarrun leh tekzîb ettiğinde onun hakkında kizb sabit olur (*Tekmile*).²

2.14. Madde 1585:

(Müşâ'ı ikrar sahihtir.

Şöyle ki bir kimse yedinde olan bir mülk-ı akarın nısıf ve sülüs gibi bir hisse-i şâyasını diğer kimesneye ikrar ve o dahi tasdik ettikten sonra kable'l-ifrâz ve't-teslim mukır vefat eylese mukarrun bihin şüyû'u ikrarın sıhhatine mani olmaz.)

Müşâ'ı ikrar sahihtir. Müşâ' gerek kabil-i kısmet olsun gerek olmasın. Zira ikrar ihbardır. Yoksa inşâ değildir. Hatta inşâ olsa idi meccânen temlîk –hibe- olacağı cihetle kabil-i kısmet olan müşâ'ın ikrarı sahih olmaz idi (1572. madde şerhine bak.)³ (*Redd-i Muhtâr*).⁴

Şöyle ki bir kimse yedinde olan bir mülk-ı akarın nısıf ve sülüs gibi bir hisse-i şâyi'asını diğer kimesneye ikrar ve o dahi ikrarı tasdik ettikten sonra kable'l-ifrâz ve mukarrun lehe hisse-i müfrezeyi kable't-teslim mukır vefat eylese mukarrun bihin şüyû'u ikrarın sıhhatine mani olmaz. Misalde akar tabiri ihtirâzî değildir. Menkul müşâ'ın dahi ikrarı caiz olur. Nitekim tasdik tabiri dahi sükûtan ihtirâz için değil, belki reddden ihtirâz içindir. (1580. maddeye bak.)⁵

¹ Molla Hüsrev, *a.g.e.*, II, 449; Ali el-Kârî, *a.g.e.*, III, 157; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 440

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 179

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 92

⁴ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 384

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 113

2.15. Madde 1586:

(Dilsizin işaret-i ma'hûdesi ile ikrarı muteberdir. Amma nâtık olan kimesnenin işareti ile olan ikrarı muteber değildir.

Mesela bir kimse nâtık olan kimesneye filanın sende şu kadar kuruş hakkı var mıdır dediğinde ol kimesne başını eğmesi ile ol hakkı ikrar etmiş olmaz.)

Dilsizin işaret-i ma'hûdesiyle ve keza kitabetiyle muamelâta mütedair olan ikrarı muteberdir. Binaenaleyh dilsiz bey', icâre, hibe, rehin, nikâh, talâk, ibrâ ve kısas gibi "ale'l mu'temed fîhi"¹ bir şeyi ikrar ettiğinde, kitabete kadir olsa dahi sahîh olur. İşaret-i ma'hûde el ve kaş gibi a'zalar ile olur. Bu sûrette hâkim, dilsizin işaretinin ne manada olduğuna vâkîf ise febihâ. Ve illa o işareten maksat, ne olduğunu bilen dilsizin ihvânı, asdikâsı, cîrânından suâl eder. Bunlar huzur-ı kâdiyyede dilsizin maksadını izah ve tefsir ederler. Ve bunlar âdil ve sözleri şâyân-ı kabûl kesândan olmalıdır. Zira fâsıkın sözüne itimad edilmez (*Redd-i Muhtâr*).² Amma hudûda –velev ki hadd-i kazif olsun– mütedâir bulunan ikrarı muteber değildir.

"İşaret-i ma'hûdesiyle" denilmekle iş'âr olunuyor ki, işâret-i mezkûre ma'hûde olmaz ise onunla amel olunmaz. Mu'tekilü'l-lisânın ikrarına gelince ikleti mevte kadar daim olur ise, bunun dahi işaret ve işhâdı ile ikrarları sahîh olur (70. madde şerhine bak.)³ (*Ne'îce ve Tahtâvî ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

Amma nâtık olan kimesnenin işaretiyle olan ikrarı muteber değildir. Zira işaret, lafız makamına ancak inde'l-acz kaim olur. Bu ikrar gerek mal, bey' ve icâre gibi şeylere dair ve gerek hudûda mütedâir olsun.

Mesela bir kimse nâtık olan kimesneye "filanın senden şu kadar kuruş hakkı var mıdır?" dediğinde ol kimesne başını eğmesiyle ol kadar kuruş hakkı ikrar etmiş olmaz.

¹ "Kendisine güvenilen bir konuda"

² İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 368

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 152

⁴ Dürriyâde, *a.g.e.*, 420; Tahtavî, *Hâşiyetü't-Tahtâvî ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Darü'l-Marife, Beyrut, 1975, 331; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 153

Kezalik bir kimse nâlık olan kimesneye “filan haneni sattın mı?” yahut “icâre veya hibe ettin mi?” dediğinde o kimesne başını eğmesiyle bey‘ veya icâre veya hibeyi ikrar etmiş olmaz.

Tetimme: İkrar bi’n-neseb ve bi’l-akribâ ve bi’z-zevciyye hakkındadır.

Veledi ikrar: Bir kimse “filan çocuğun kendi veledi olduğunu ikrar ettiğinde, bu ikrar üç şartla sahih olur:

Şart-1 evvel: Bu veled, mevlidinde yahut bulunduğu beldede - mevdi‘-i ikrar ve davada-mechûlü’n-neseb olmalıdır. Lakin mevdi‘-i davada mechûlü’n-neseb olmakla nesebin müddeîden sübûtuna hükm olunduktan sonra müvellidinden beyyine gelse ki, bunun nesebi müddeînin gayrısından sabittir. Bununla evvelki dava batıl olur. Amma müvellidinde mechûlü’n-neseb olarak ikrar-ı vâki‘ ile neseb sabit olduktan sonra dava nakz olunamaz.

Şart-1 sâni: Müddeî bir sinnde olmalıdır ki, ol veled kendisine veled olmaya salih olsun. Şöyle ki, mukır racul ise kendisi o veledten on iki buçuk ve mer’e ise dokuz buçuk yaş büyük olmalıdır. (1577. maddeye bak.)¹

Şart-1 sâlis: Veled mukırri tasdik etmelidir. Eğer veled mümeyyiz ise. Amma mümeyyiz değil ise tasdike hacet yoktur. Zira gayr-ı mümeyyiz yed-i gayrda olarak behîme menziline olmakla, tasdiki muteber değildir. Mukır bu şurûtu câmi‘ olarak veledi ikrar ettiğinde, o veledin nesebi kendisinden sabit ve bu veled sâir vereseyle irste müşârik olur. Bundan sonra mukır, artık ikrarından rücû‘ edemez. Zira nesebin ba‘de’s-sübût iptale kabiliyeti yoktur.

Amma bu şurûtun velev ki, biri mevcut değil ve mesela veledin nesebi diğerinden sabit yahut min haysü’s-sinn veled olmaya gayr-i salih yahut veled, sagîr-i mümeyyiz iken mukırri tasdik etmemiş ise nesebi ondan sabit olmaz.

Vâlidini ikrar: Bir kimse vâlidini “ve in ulyâ”² ikrar etse şurût-ı mütekaddime ile sahih olur. Mesela bir kimse “bu kimesne pederimdir” dese mukırri mechûlü’n-neseb olması

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 103

² “Yukarı, baba ve dedelerine doğru”

şart olduğu gibi ol mukırrın o kimesneye veled olmaya salih birisinde olması şarttır (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile fî İkrari'l-Marâz*).¹

Gayra tahmîl-i nesebi mûcib karâbeti ikrar: Bir kimse gayr aleyhine diğer kimesne için o kimesnenin nesebi o gayrdan sabit olmayacak vechile ikrar-ı neseb etse bu ikrar sahih ve bunun üzerine bazı ahkâm terettüb eder. İkrar bi'l-eh, bi'l-cedd, bi'l-amm, bi ibni'l-ibn gibi. Buna dair bazı tafsilat, *Teshîl-i Ferâiz* nâm eserimizin evâilindedir. Mesela bir kimse yalnız iki oğlunu bi't-terk vefat etmiş iken oğullardan biri “şu şahs-ı sâlis pederimin oğludur” dese, bu ikrarı min haysü'l-mal sahih olur. Mukır, aldığı hisse-i irsiyyenin nısfını şahs-ı sâlis-i merkuma reddeder. Amma min haysü'n-neseb sahih olmayıp şahs-ı merkum müteveffâ pederinin oğlu sayılmaz (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile*).²

Zevciyyeti ikrar: Bir kimse filan kadın zevcesi olduğunu ikrar etse şurût-ı erba'a-i âtiye ile sahih olur:

- 1- Mezbûre diğerin nikâhında veya iddetinde olmamalıdır.
- 2- Mukırrın nikâhında mezbûrenin mesela hemşîresi gibi cem'î gayr-i caiz diğer kadın bulunmamalıdır.
- 3- Mukırrın nikâhında mezbûreden başka dört kadın bulunmamalıdır.
- 4- Mezbûre, mecûsiyye veya veseniyye olmak gibi nikâhı gayr-ı caiz kesândan olmamalıdır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

¹ Haskefî, *a.g.e.*, V, 389; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 238

² Haskefî, *a.g.e.*, V, 391; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 239

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 240

HULÂSA-İ BÂB-I SÂNÎ

(İKRARIN VÜCÛH-I SIHHATİ)

1- Gasb, vedâ, sirkat gibi ma‘a‘l-cehale sahih olan umûrda mechûlû ikrar sahihtir. Fakat terdîdi, nefy-i mülkü ve iştirâki mutazammın ikrar mechûlû ikrar addedilmez (1579. madde şerhi).

2- İkrar min vechin ihbardır. Binaenaleyh;

1- Mukarrun lehin tasdik ve kabulüne tevakkuf etmez.

2- Müşâ‘ın ikrarı sahihtir.

3- İkrar min vechin inşâdır. Binaenaleyh mukarrun lehin reddiyle merdûd olur. Fakat bu red mukarrun lehin ancak kendisi hakkında sahihtir. Gayra tecavüz ederse hükmü olmaz.

4- Mukarrun bihin sebebinde ihtilaf sihhat-i ikrara mani değildir. İkrar sahih ve sebep batıl olur.

5- Mukır, müddeînin matlûbunu sarâhaten zikr veya matlûbuna bir zamir ile işaret etse matlûb-ı mezkûru müddeî için ikrar etmiş olur (Mesâ‘ili müteferri‘ası 1582. madde ve şerhi). Sarâhaten zikr veya işaret olunmazsa ikrar addolunmaz.

6- Şarta muallak ikrar batıldır. Hıyâr-ı şartla olursa şart batıl fakat ikrar sahih olur.

1- Mukır ikrarına “inşâAllah” sözünü vasl etmesidir, bi‘l-ittifak batıldır.

2- Mukır ikrarına “inşâ‘e-filan” sözünü vasl etmesidir, bi‘l-ittifak batıldır.

3- Mukır, ikrarını şart-ı kâine tâ‘lik etmesidir. Bu sahihtir.

7- Dilsizin işaret-i ma‘hûdesi ve kitabeti ile vâki‘ ve muamelata mütedâir olan ikrarı muteberdir. Nâtıkın işareti hükümsüzdür. Çünkü zaruretlar kendi miktarlarınca tahdîd olunurlar.

BÂB-I SÂLİS

(İkrarın ahkâmı beyanında olup üç faslı müştemildir.)

FASL-I EVVEL

İkrarın (ahkâm-ı umumiye)si (beyanındadır.)

2.16. Madde 1587:

(Yetmiş dokuzuncu madde mûcibince kişi ikrarı ile ilzâm olunur. Ancak hâkimin hükmü ile tekzîb olunursa ikrarı hükümsüz kalır.

Şöyle ki bir kimsenin satın alıp da yedinde bulunan bir şeye ahar kimesne müstehik çıkararak onu iddia etmesi üzerine lede'l-muhakeme ol kimesne bu şey filanın malı idi bana sattı demiş olduğu halde ol kimesne davasını ispat ve hâkim dahi hükmettiğinde müşteri bâyi'a rücû' ile semen-i mebî'i ondan istirdâd eyler ve eğer ki hîn-i muhakemede ol şey bâyi'in malı olduğunu ikrar ile müstehikkin davasını inkâr eylemiş ise de hâkimin hükmü ile tekzîb olunmuş olduğundan ikrarının hükmü kalmadığı cihetle mani'-i rücû' olamaz.)

Yetmiş dokuzuncu madde mûcebince ikrar-ı vâki' nefsi'l-emre mutâbık olmasa bile kişi ikrarı ile ilzâm olunur. İkrarı eğer şer'an tekzîb olunmaz ise.

İkrar ile ilzâm esbâb-ı hükmün eşeddi ve beyyineden akvâdır. Çünkü ikrar ile hüküm maktû'un bih iken beyyine ile hüküm maznûnun bihtir (*Mu'înü'l- Hukkâm*).¹

İkrar nefsi'l-emre mutâbık olmasa bile: Hatta bir vakfın meşrûnun lehi galle-i vakfa veya bazısına kendisi değil filanın müstehik olduğunu ikrar ettiğinde vakfiyyenin muhâlifî bulunsa bile, bu ikrar sahih ve mukırrın hakkı sâkıt olur. Lakin meşrûnun leh "vakfın gallesini filan için kıldım veya ondan hakkımı ıskat ettim" dese sahih olmaz. Zira bu muamele ikrar değildir (*Dürr-i Muhtâr fi'l-İkrar*).² Bu madde üzerine mesâil-i âtiye teferru' eder:

Evvelen: 1588. madde mûcibince ikrardan rücû' sahih olmaz.

¹ Tarablusî, *Mu'înü'l-hukkâm*, Mustafa el-Babi el-Halebî Matbaası, Kahire, 1973, 125

² Haskefî, *a.g.e.*, V, 401

Sâniyen: Vâris-i ma‘ruf, vâris-i âharı ikrar etse mukır, ikrarı mûcibince mukarrun lehe hisse-i irsiyyesini vermesi lazım gelir. Mesela bir kimse vefat ve iki oğlunu – Zeyd ve Amr’ı- terk edip Zeyd, Bekir dahi biraderleri olduğunu ikrar etse Zeyd’in alacağı nısf-ı terekenin nısfını yani rub-ı terekeyi Bekir’e vermesi lazım gelir. Amma bu ikrarın Amr hakkında asla tesiri olmadığı gibi, ikrar-ı mezkûrle Bekir’in nesebi müteveffâdan sabit olmaz. Tabir-i âharla ikrar-ı mezkûr malda muteberdir. Yoksa nesebde değil. Zira bunda nesebi gayra –müteveffâya- tahmîl ve gayr aleyhine ikrar vardır. Mukırrın gayr üzerine velayeti olmamakla bu ikrar gayr hakkında caiz olmaz (*Vâkı‘âtü’l-müftîn ve Surretü’l-Fetâvâ fi’l- İkrar ve Dürr-i Muhtâr*).¹

Sâlisen: Bir kimse diğer kimesneden yüz altın alacağı olduğu halde vefat ve iki oğlunu terk edip de bunlardan birisi müteveffâ pederinin o kimesne zimmetinde matlûbu bulunan yüz altından elli altınını hayatında almış olduğunu ikrar etse, kendi hissesinde sahîh olur, mukırr-ı merkum, medyûndan bir şey alamaz. Amma diğer oğlu – pederinin elli altın kabz ettiğini bilmediğine bi’t-talep eh-i mukır için yemin ettikten sonra- elli altını bi’l-ahz kendi hissesine hasr eder.

Râbian: İkrar eden için özür yoktur. Şöyle ki bir kimsenin sarrâf ile olan istikrâz ve teslimat muamelatından dolayı hesaplarını görüp de ol kimsenin hesaptan mütebâki mesela bin kuruş borcu kaldığını ikrar ve itiraf ettiği halde ba‘de eyyâm ikrarını nakz ve hesabını iade etmek iddiasında bulunamaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Suâl: 1572. madde vechile ikrar haber olup, haber ise sıdk ve kizbe muhtemel olduğuna göre huccet ve delil olmamalıydı.

Cevap: 79. madde şerhinde bunun cevabı mezkûrdur.

Bazı elfâzın ikrar-ı deyne ve bazısının ikrar-ı emanete ihtisâsı bulunduğu 1572. madde şerhinde beyan edilmişti.

Sözün bir ciheti ikrar ve bir ciheti dava olması: Mukırrın sözünün bir ciheti ikrar ve bir ciheti dava olduğunda, ikrarıyla muâheze olunur. Amma dava cihetini ispat ile

¹ Kadri Efendi, *Vâkı‘âtü’l-müftîn*, el-Matbaatü’l-Miriyye, Kahire, 1882, 187-188; Sakızî, *a.g.e.*, vr. 301; Haskefi, *a.g.e.*, V, 402

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 181

mükelleftir. Zira kişi kendi aleyhine diğeri hakkını ikrar ettiğinde hemen muâheze edilir. Amma diğeri aleyhine bir hak iddia ettiğinde bilâ-huccet davası kabul olunmaz. Şu kaideye müteferri‘ bazı mesâil:

Evvelen: Bir kimse deyn-i müecceli ikrar ettiği halde mukarrun leh, hâl olduğunu iddia ve eceli tekzîb etse, hâlen lazım gelir. Meğerki mukır, müeccel olduğunu ispat etsin. İspat edemediği takdirde müeccel olmadığına mukarrun leh tahlîf olunur. Hatta müeccelen medyûn olan kimse deyn-i müecceli ikrar edecek olsa, hasmının eceli tekzîb edeceğinden havf etse medyûn, dâyin hakkını iptal kastı olmayarak asl-ı deyni inkâr edebilir. Sonra hulûl-i ecelde deyni ikrar ve tesviye eyler.

Ma‘a-zâlik bu izahat; mukır eceli kelamına mevsûlen söylemediği takdirdedir. Amma eceli kelamına mevsûlen söyler ise mukır, ecelde dahi tasdik edilmek lazım gelir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Sâniyen: Bir kimse diğeri kimesneye “sende on beş altın alacağım var idi, beşini aldım on altın kalmakla onu isterim” diye dava eylediğinde, müddeâ aleyh “sana bir para vereceğim yoktur” diye inkâr ettiği halde müddeî ispat edemez ise müddeînin kabzını mukır olduğu beş altını dahi müddeâ aleyhe reddetmesiyle müddeîye emrolunur. Eğer müddeâ aleyh talep ederse. Nitekim bir kimse “filan kimesneye karzan verdiğim yahut alacağım olan on altını ondan aldım” dediği halde o kimesne kendisinin borcu bulunduğunu inkâr etse, ol kimse aldığı on altını iadeye mecbur olur.

Sâlisen: Bir kimse yedindeki at için “bu at filan kimesnenindir, ben ondan istîcâr ettim” dese, filan kimesnenin olduğu yolundaki ikrarı tasdik ve onunla muâheze olunur. Fakat “istîcâr ettim” sözü bilâ-beyyine kabul edilmez. Zira bu, bilâ-huccet bir davadır (*Dürr-i Muhtâr*).²

Râbian: Bir kimse “bu on altın filan kimesne nezdinde vedîam idi, ondan aldım” dediği halde o kimesne “mezkûr on altın benimdir” dese ol kimseden istirdâd edebilir. Zira ol kimse mezkûr altınlarda o kimesnenin yedini ikrar ile beraber dava-yı istihkak ettiği

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 161

² Haskefî, *a.g.e.*, V, 367

halde o kimesne mezkûr davayı münkirdir. Söz ise münkirindir (*Hidaye*).¹ Yani bir kimse diğer kimesneye “bu mal yedinde vedîam idi aldım” ve o kimesne “bu mal benimdir” dese, ispat edemediği halde ol kimse, ol mal mevcut ise aynen ve telef olmuş ise bedelen o kimesneden ahz eder. Zira mukır bulunan o kimse, ol kimesnenin o mala vaz‘-ı yedini ikrar etmiş ve sonra da kendisi müstehik olduğunu söylemiştir. Binaenaleyh hemen hakiki vâzı‘u‘l-yed bulunan ol kimseye mezkûr malı iade ettikten sonra muktedir ise kendi mülkü olduğunu ispat etmesi lazım gelir (*Mecma‘u‘l-enhur*).²

Fakat mesâil-i âtiyede hüküm böyle değildir:

Evvelen: Keñil, deyn-i müecceli ikrar etse müeccel olmadığı hakkında söz keñilindir. Yoksa mukarrun lehin değildir (*Zeyla‘î*).³ Zira keñâlette ecel, bazen 652. madde mûcibince bilâ-şart sabit olur. Binaenaleyh onda ecel bir nev‘ ve keñâlet-i müeccele keñâletin iki nev‘inden biridir. Bu sûrette keñâletin bir nev‘ini ikrar, diğer nev‘î ikrar olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

Sâniyen: Mukır, sikke-i mağşûşe borcu ikrar ettiği halde mukarrun leh, mağşûşe sıfatında tekzîb etse bile mağşûşe lazım gelir. Zira mağşûşe bir nev‘ olmakla mağşûşeyi ikrar nev‘î ikrar olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁵

İkrarın tekerrürü halindeki hüküm: İkrar tekerrür ettiğinde ikrar sebebe ya muzâf olur ya olmaz. Sebebe izafe edildiği takdirde sebep ya müttehid olur veya muhtelif olur. Sebep müttehid olur ise bir deyn lazım gelir. Mesela bir kimse bir mecliste “filan kimesneye şu at parasından on altın borcum var” dedikten sonra yine o mecliste veya diğer mecliste “mezkûr at semeninden o kimesneye on altın borcum var” dese ve ol vechile at vahid olsa yalnız on altın lazım gelir. Yoksa iki defa ikrar etmekle yirmi altın iktizâ eyler denilemez.

¹ Merğînânî, *a.g.e.*, VI, 116

² Dâmâd, *a.g.e.*, III, 412

³ Zeyla‘î, *a.g.e.*, V, 8

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 161

⁵ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 161

Sebeup muhtelif olur ise iki deyn lazım gelir. Mesela bir kimse bir mecliste “filan kimesneye bu at semeninden on altın borcum var” dedikten sonra yine ol mecliste veya diğerk bir mecliste “o kimesneye ester semeninden on altın borcum var” dese iki deyn yani yirmi altın lazım gelir.

Sebebe muzâf kılınmadığı halde sened ve hucet ya yazılmış olur ya olmaz. Bu sened ve hucet-i muharrere vahid olur ise bir deyn lazım gelir.

Mesela bir kimse bir mecliste “bu sened ve hucet ile filan kimesneye on altın borcum var” dedikten sonra yine o mecliste veya diğerk bir mecliste mezkûr sened ve hucete işaret ederek “bu sened ve hucet ile o kimesneye on altın borcum var” dese, bir deyn yani on altın lazım gelir. Yoksa iki mecliste iki defa ikrar etmekle iki deyn yani yirmi altın lazım gelmez.

Sened ve hucet-i muharrere dahi müteaddid ve bi’l-farz iki olur ise iki deyn lazım gelir.

Mesela bir kimse bir mecliste bir senede bi’l-işare “bu senedle filan kimesneye on altın borcum var” diye ikrar ettikten sonra, yine o mecliste veya diğerk mecliste diğerk bir senede işaret ederek “bu senedle o kimesneye on altın borcum var” dese yirmi altın lazım gelir. Ve ihtilaf-ı sakk, ihtilaf-ı sebep menziline tenzil olunur.

Sened ve hucet yazılmamış olunca, evvelki ikrar huzur-ı hâkimin gayrisinde ve ikinci ikrar huzur-ı hâkimde ise bir deyn lazım gelir. Mesela bir kimse bir mecliste “filan kimesneye bin kuruş borcum var” diye ikrar ettikten sonra, o kimesne mukırrı huzur-ı hâkime davet ederek esna-i davada yine bin kuruş borç ikrar edince, yalnız bin kuruş lazım gelir. Yoksa evvelki ikrarı mûcibince ayrıca bin kuruş daha iktizâ eylemez.

Her iki ikrarda huzur-ı hâkimde ve iki mecliste vukû’ bulsa ve tâlib iki ikrarı mûcibince dahi dava ettiği halde matlûb ve medyûn, deynin vahid olduğunu iddia eylese söz matlûbundur.

Ve iki ikrar dahi huzur-ı hâkimin gayrisinde olur ve her iki ikrara da ayrı ayrı âdemi yahut ikrarın birisine bir ve ikincisine iki veya daha ziyade âdemi işhâd eyler ise, yine yalnız bir deyn lazım gelir. Amma bir ikrara iki şâhidi ve diğerk ikrara dahi başka iki şâhidi işhâd etse, inde’l-İmâmi’l-A‘zam iki deyn lazım gelir. Eğer tâlib ikisini iddia

ediyor ise: Ve inde'l-imâmeyn deyn-i vahid lazım gelir, deyneyn-i mukarrun bihimâ yekdiğere müsâvî ise; müsâvî değil ise ekser lazım gelir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Surratü'l Fetâvâ fi'l-İkrar ve Hâniyye*).¹

Ancak hâkimin hükmüyle tekzîb olunur ise ikrarı hükümsüz kalır. Şu fıkra üzerine beş mesele teferru' eder:

1. Mesele: İstihkâktır. Şöyle ki bir kimsenin satın alıp da yedinde bulunan bir şeye âhar kimesne müstehik çıkararak onu iddia etmesi üzerine lede'l-muhâkeme ol kimse bu şey filanın malı idi bana sattı demiş olduğu halde ol kimesne davasını ispat ve hâkim dahi hükmettiğinde müşteri bâyi'a rücû' ile semen-i mebî'i ondan istirdâd eyler. Zira bâyi' müşteriden semen-i mebî'i ahz etmiş olduğu sabit oldu. Ve eğer ki hîn-i muhâkemedede o kimse ol şey bâyi'in malı olduğunu ikrar ile müstehikkin davasını inkâr eylemiş ise de hâkimin hükmüyle bu ikrarı tekzîb olunmuş olduğundan, ikrarının hükmü kalmadığı cihetle mani'-i rücû' olamaz. (1654. maddeye bak.)² Bundan sonra iştirâ ve ittihâb-ı vâris gibi bir vechile ol şey o kimsenin mülküne geçse bâyi'; “benim mülküm olduğunu vaktiyle ikrar eylemiştin” diye 1572. madde şerhinde verilen izahata tevfikân ol kimseden istirdâd edemez. Veleve ki, hîn-i iştirâ veya muhâkemedede mal-i mezkûr bâyi'in mülkü olduğunu sarâhaten ikrar etmiş bulunsun (1583. madde şerhine bak.)³ (*Hâniyye*).⁴

2. Mesele: Hıyâr-ı ayb ile reddir. Şöyle ki bir kimse satın aldığı şeyi âhara sattıktan sonra müşteri-i sâni ol şey ayb-ı kadîm ile muayyeb olduğu iddiasıyla müşteri-i evvele reddi irade ve müşteri-i evvel ayb-ı kadîmi inkâr eylemesi üzerine müşteri-i sâni ayb-ı kadîmi ispat etmekle, ol şeyi müşteri-i evvele reddeylese müşteri-i evvel dahi bâyi'ine ayb-ı mezkûr ile reddedebilir. Ve eğer ki müşteri-i evvel hîn-i muhâkemedede ol şey muayyeb olmadığını ikrar ile müşteri-i sâni'nin davasını inkâr eylemiş ise de hükm-i hâkim ile tekzîb olunmuş olduğundan mani'-i red olamaz.

3. Mesele: Kefâlettir. Şöyle ki bir kimse “benim filan şahıstan alacağım olan on altına kefil olmuştu” diye bir kimesneden dava ve o kimesne dahi kefâlet-i mezkûreyi inkâr

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 187; Sakızî, *a.g.e.*, vr. 301; Kâdîhân, *a.g.e.*, III, 139

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 316

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 121

⁴ Kâdîhân, *a.g.e.*, III, 141

edip, ol kimse, kefâleti bi'l-beyyine ispat ve hâkim dahi kefâlet ile hüküm ve mekfûlun leh mekfûlun bihi kefdiden aldıktan sonra o kimesne dahi “emrinle kefl olmuşum” diye şahs-ı merkumdan dava ve ispat eylese kabul olunup, mal-i mekfûlun bihi şahs-ı merkumdan alır. (657. maddeye bak.)¹

4. Mesele: Şuf‘adır ki, 79. madde şerhinde zikr olunmuştu.

5. Mesele: Muhtelif düyûn meselesidir. Şöyle ki, muhtelif iki cihetten dolayı medyûn olan kimse bazı deyni verip de “filan cihetten dolayı verdim” ve dâyin “hayır diğer cihetten dolayı aldım” diye ihtilaf edip de medyûn, dâyin iddia ettiği cihetten dolayı almadığına yemin ederek iddiası vechile medyûnun lehine hüküm edilmiş olsa dâyin, diğer cihetten dolayı matlûbunu ayrıca alır.

Mesela bir kimsenin on altın mebî‘ at ve on altın dahi mebî‘ ester semeninden olmak üzere cem‘an yirmi altın bir kimesneye borcu olsa da o kimse o kimesneye on altını bi'l i'tâ ba‘dehû “verdiğim at parası idi” ve ol kimse “ben at parasını değil ester parasını aldım” diye ihtilaf edip 1775. madde hükmünce medyûnun sözü kabul ve ol vechile hükümlünce, dâyin ester parasını ayrıca talep edebilir. Ve eğer ki, dâyin “ester parasını aldım” diye ikrar eylemiş ise de bu ikrarı tekzîb olunmuştur (*Ankaravî ani'l-Kâidiyye*).²

2.17. Madde 1588:

(Hukuk-i ibâdda ikrardan rücû‘ sahih olmaz.

Şöyle ki bir kimse filan kimesneye şu kadar kuruş deynim vardır dedikten sonra ikrarımdan rücû‘ ettim demesine itibar olunmayıp ikrarı ile ilzâm olunur.)

Hukuk-i ibâdda ikrardan rücû‘ sahih olmaz. Şöyle ki bir kimse filan kimesneye şu kadar kuruş deynim veya filan kimesnenin bende şöyle bir vedâsı vardır yahut filan kimesneye hanemi sattım dedikten sonra ikrarımdan rücû‘ veya ikrarımda hata ettim demesine itibar olunmayp ikrarı ile ilzâm olunur. Bu madde üzerine mesâil-i âtiye teferru‘ eder:

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 111

² Ankaravî, *a.g.e.*, II, 213

Evvelen: Bir kimse bir mechûlü ikrar ettikten sonra o mechûlü kıymeti olmayan bir şey ile beyan ve tefsir eylese, ikrardan rücû‘ demek olmakla tefsir-i mezkûr kabul olunmaz. Kıymeti olan bir şey ile tefsire cebr edilir (*Dürer*).¹ (1579. madde ile şerhine bak.)²

Sâniyen: Bir kimse “müteveffâ pederim sülüs-i malımı Zeyd’e veya Amr’a veya Bekir’e vasiyyet etti” dese, sülüs-i mal Zeyd’in olup diğerleri nesne alamazlar. Zira mukır vaktâ ki, Zeyd için ikrar etti, o müstehik olur. Ondan sonra rücû‘ ile diğerine isbat-ı vasiyyet etmesi sahih olmaz (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile*).³

Sâlisen: Bir kimse “filan kimesneye bin kuruş borcum var, hayır ona borcum beş yüz kuruştur” dese bin kuruş lazım gelir (*Hindiyye*).⁴ Nitekim “filan kimseye bin kuruş borcum vardır ondan satın aldığım lâşe veya hür olan beni âdem semeninden” dese, mukarrun leh, tasdik yahut ikame-i beyyine etmedikçe inde’l-imâm bin kuruş vermek lazım gelir. “Ondan satın aldığım... ilâ âhirihi” sözünü gerek mevsûlen ve gerek mefsûlen söylesin, zira bu “Ondan satın aldığım... ilâ âhirihi” sözü rücû‘ olur. Çünkü meyyite ve lâşenin semeni vacip olmaz. Ol kelamı ise vücûb içindir (*Hidâye*).⁵ Ve inde’l-imâmeyn mevsûlen söylerse bin kuruş lazım gelmez, amma mefsûlen söylerse lazım gelir (*Tekmile*).⁶

Râbian: Bir kimse “filandan on altın gasb ettik, biz on kişi idik” dese de mağsûbun minh, ol kimse, yalnız olarak gasb ettiğini iddia etse on altının küllisi mukır üzerine lazım gelir. Zira “ettik” tabiri vahid için isti‘mâl olduğundan mukır, zahir olan kendi fiilini ihbar ediyor. Yoksa gayrısının fiilini değil. Bu sûrette sonradan “biz on kişi idik” demesi ikrardan rücû‘ ve gayr-ı sahih olur. (891. madde şerhinde “gâsıb ikrarında dese ki biz şu müddeiden on altın gasb ettik...ilâ âhirihi” fıkrasına bak.)⁷ İmam Züfer’e göre yalnız öşür lazım gelir. “Bize ikrâz, bize îdâ‘, bize îâre etti”, “filanın bizim üzerimizde

¹ Molla Hüsrev, *a.g.e.*, II, 442

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 108

³ Haskefî, *a.g.e.*, V, 403; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 280

⁴ Komisyon, *a.g.e.*, IV, 191

⁵ Merğînânî, *a.g.e.*, VI, 108-109

⁶ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 188

⁷ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 780

şöyle hakkı vardır” ve “biz üç veya dört kişiyiz” dediğinde ihtilaf-ı mezkûr cârîdir. Amma mukır, “biz on kişi hepimiz gasb ettik” dese ancak öşür lazım gelir. Zira bu ibare vahid için isti‘mâl edilmez (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile*).¹

Mecelle’deki “hukuk-ı ibâd” tabiri hukukullâhtan ihtirâz içindir. Zira mesela hadd-i zinadan kable’l-had yahut esna-yı hadde rücû‘ ettikde sahih ve had sâkıt olur (*Dürrer*).²

Şu kadar var ki, ikrardan istisna, rücû‘ ani’l-ikrar olmamakla sahih olur. Nitekim ber vech-i âtî izah edilir:

İstisna ani’l-ikrar: İstisna manen –sûreten değil- tekellüm-i bi’l-bâkî ba‘de’s-seniyyâ yani ba‘de’l-müstesnadır. Tabir-i diğerele mecmû‘-ı terkipten hâsıl itibariyle istisnadan sonra bâki kalan ile tekellümden ibarettir. Amma bi itibari’l-eczâ’i’l-lafziyye nefy ve isbattır. Yani cümle-i istisnaiyyenin sadrı ve evveli nefy olduğu gibi aczi ve âhiri isbattır yahut emr-i ber akstır. Bu sûrette istisna, sadrın müstesnaya mütenâvil olmadığı beyan olur.

Mesela, “فلان علي ألف إلا مائة” “filana bin kuruş borcum vardır yüz kuruşu müstesnadır” diyen için biri mutavvel diğeri muhtasar olmak üzere iki ibare bulunup, mutavveli “فلان علي ألف إلا مائة” olduğu gibi muhtasarı dahi ibtidaen “فلان علي تسعمائة” “filana dokuz yüz kuruş borcum vardır” demektir. İşte bu izahat ile tekellüm bi’l-bâki ba‘de’s-seniyyânın manası anlaşıldı.

Taksimü’l-istisna- İstisna iki kısımdır:

Kısm-ı evvel: Muttasıldır ki, ihrâc ve tekellüm bi’l-bâkiden ibarettir.

Kısm-ı sâni: Munfasıl ve ihrâcı gayr-ı sahih olandır.

Şurûtu’l-istisna: İstisnanın dört şartı vardır:

Şart-ı evvel: Müstesnanın müstesna minhe ittisâlidir. Meğerki zaruret bulunsun. Nefes suâl ve ahz-ı fem gibi. Binaenaleyh istisna mefsûlen vâki‘ olsa istisna-i vâki‘ batıldır. İbn-i Abbas radiyellâhü te‘âlâ anhü mefsûlen istisna dahi sahih olduğuna ve bu istisna

¹ Haskefî, *a.g.e.*, V, 402; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 188

² Molla Hüsrev, *a.g.e.*, II, 441

bir sene sonra vâki' olsa bile caiz olduğuna kail olmuştur. Amma müstesna ile müstesna minh arasında nida bulunmak muzırr-ı ittisâl değildir. Zira nida, tenbih ve tekîd içindir. Binaenaleyh "لك علي ألف درهم يافلان إلا عشرة"¹ denildiğinde istisna sahih olur. Nida gerek müfred –ya filan gibi- ve gerek muzâf olsun –ya ibn-i filan gibi- ve münâdi gerek mukarrun leh ve gerek mukarrun lehin gayrı olsun. Fakat müstesna ile müstesna minh arasında işhâd yahut tesbîh, tehlîl veya tekbîr bulunmak muzırr-ı ittisâldir. Binaenaleyh "لك علي ألف فاشهدوا إلا كذا"² dese istisna sahih ve muteber olmaz. Zira işhâd ba'de tamâmi'l-ikrar olduğu cihetle bu istisna, müstesna minhe gayr-ı muttasıl ve ikrardan rücû' olur.

Şart-1 sâni. Müstesna, müstesna minhin bazısı olmaktır. Binaenaleyh istisna-i müstağrak –istisna-i küll- batıldır. Bu istisna, eğer lafz-ı sadrın aynı veya müsâvîsi olur ise. Zira istisna, tekellüm bi'l-bâki ba'de's-seniyyâdan ibaret iken, ba'de istisnai'l-küll bâki gayr-ı mevcut olmakla, bu istisna gerek mevsûlen ve gerek mefsûlen olsun batıl olur. Vele ki, vasiyyet gibi kabil-i rücû' tasarrufattan bulunsun. Çünkü istisna-i küll rücû' değil belki kavli-i sahiha göre istisna-i fâsiddir. Nitekim mukır, "ما في هذا الكيس من الدراهم لفلان إلا"³ dediğinde nazar olunur. Kese içinde eğer elften ziyade ise bu ziyade mukarrun lehin ve elf mukırrın olur. Ve eğer elf veya ekall ise küllisi mukarrun lehin olur. Zira bu sûrette istisna sahih değildir.

Keza mukır, iki şeyi ikrar edip de birisinin tamamını istisna etse, bu istisna batıl olduğu gibi birisinin tamamını ve diğerinin bazısını istisna etse yine batıl olur.

Mesela mukır "له علي كرحنطة وكرشعير إلا كرحنطة و قفيز شعير"⁴ dese hem kürrün hem de kafzin istisnası inde'l-imâm batıldır. Zira kürr-i hintayı istisna, istisna-i müstağrak olmak itibariyle lağv ve batıl olduğu gibi mezkûr istisna, kelam-ı evveli katı' olmakla ondan sonra kafîzi istisna dahi müstesna minhe gayr-ı muttasıl ve munkatı' olmakla o da batıl olur.

¹ "Filan kimsenin benim üzerimde bin dirhemi vardır, ancak on değil."

² "Filanın üzerimde bin (kuruşu) vardır, şahit olun o kadarı değil."

³ "Şu cüzdanda olan dirhemlerin hepsi filan kimsenindir, ancak bini değil."

⁴ "Filanın bende bir ölçek buğdayı ve bir ölçek arpası vardır, ancak bir ölçek buğday ve yarım ölçek arpa hariç."

Şu kadar var ki istisna kafîzi takdim ve istisna-i kûrri tehir yani “ له علي كرحنطة و كر شعير ” dese istisnai’l-kafîz bi’l-ittifak sahih olur. Zira bu sûrette fasıl yoktur (*Redd-i Muhtâr ve Tekmile*).²

“Bu istisna, eğer lafz-ı sadrın aynı veya müsâvîsi ile olur ise” denildi. Aynı ile olana misal “ نسائي ”³ cümlesi olduğu gibi müsâvîsi ile olana misal dahi “ نسائي ”⁴ ve “ عبيدي أحرار إلا ممالكي ”⁵ cümleleridir.

Amma bu istisna, lafz-ı sadrın aynı veya müsâvîsi ile olmayıp gayrı ile olur ise istisna sahihtir. Zira sıhhat-i istisnada îhâmü’l-bekâ kâfi olup hakikatü’l-bekâ şart değildir.

Mesela “ عبيدي أحرار إلا هؤلاء ”⁶ yahut “ عبيدي أحرار إلا سالما وراشدا وغانما ”⁷ dese de cümle abîdi bunlardan ibaret bulunsa istisna sahih olacağı gibi “ ثلث مالي لزيد إلا الف ”⁸ dese de sülüs-i mal dahi elften ibaret bulunsa istisna sahih ve mukarrun leh nesneye gayrı müstehik olur.

Nitekim mukır “ له علي عشرة دراهم إلا دينار ”⁹ dese de dinarın kıymeti aşere-i derâhime müsâvî veya ekser olsa, istisna sahih olur (*Alâ mâ fi’l Cevhera ve’l-Yenâbi’ ve’z-Zahîre*).¹⁰ Bu halde mukarrun leh nesne alamaz.

¹ “Filanın bende bir ölçek buğdayı ve bir ölçek arpası vardır, ancak yarım ölçek arpa ve bir ölçek buğday hariç.”

² İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 374; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 193-194

³ “Eşlerim boştur, ancak eşlerim değil.”

⁴ “Eşlerim boştur, ancak zevcelerim değil.”

⁵ “Kölelerim hürdür, ancak memlüklerim değil.”

⁶ “Kölelerim hürdür, ancak bunlar hariç.”

⁷ “Kölelerim hürdür, ancak Salim, Raşit ve Ğanim hariç.”

⁸ “Malımın üçte bir Zeyd’indir, ancak bini hariç.”

⁹ “Filanın üzerimde on dirhemi vardır, ancak bir dinarı hariç.”

¹⁰ Haddâd, *Cevheratü’n-neyyire*, Matbaa-i Arif, İstanbul, 1905, I, 324; Ramazan er-Rûmî, *el-Yenabi’*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No: 95, vr. 122; Ahi Çelebi, *Zahîretü’l-ukbâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No: 251, vr. 442

Şart-1 sâlis: Müstesna minh lâfzen müstesnaya mütenâvil olmalıdır. Binaenaleyh müstesna, müstesna minhin vasfı menziline olur ise istisna sahih değildir.

Mesela binanın beyt veya dârdan istisnası sahih değildir. Zira bina dârda tebean dâhil ve vasıf olmakla, vasfın istisnası caiz olmaz. Çünkü istisna, emr-i lâfzîdir. Ancak lafzın tenâvül ettiği şeyde amel eder. Hâlbuki lafz-ı dâr asaleten binaya mütenâvil değil, belki tebean dâhil olur. Bu sûrette mukır, bir dârı Zeyd için ikrar ve binayı istisna etse, hem dâr hem de bina mukarrun lehin olur. Şöyle ki mukır, “bu dârın binası benim ve arzı – arsası- filanıdır” dese hem bina hem arz mukarrun lehin olur. Zira mukır, “bu dâr benimdir” dediğinde, onu nefsi için iddia etmiş ve ba‘dehû “arzı filanıdır” dediğinde binayı dahi tebean li’l-ikrar bi’l-arz mukarrun leh için ikrar eylemiş olur. Bu mutâle‘ât lafz-ı arabî üzere vâki‘ olan ikrarlarda doğru olduğuna şüphe yoksa da Türkçe ikrarlarda mutâle‘ât-ı mezkûrenin cereyan-ı şâyân-ı teemmüldür. Bir kimse diğerin arsasında gasben yahut isti‘âreten veya istîcâren bina inşa eder. Sonra “dâr benimdir, arsa filanıdır” dese hem arsa hem de binanın mukarrun lehe verilmesi nasıl olur? Bina, arsanın vasfı olmasını hiçbir türk der-hâtır etmez.

Fass-ı hâtemî ve nahle-i bostânî ve tavk-ı câriyeyi istisna, ahkâm-ı mezkûrede bostân gibidir. Binaenaleyh mukır “هذا الخاتم لفلان إلا فسه”¹ dese istisna sahih olmaz. Fakat mukır “dârın binası benim ve arsası senindir” dese dediği gibi olur. Zira arsa bi dîni’l-bina buk‘adan ibarettir.

Ma‘a zâlik mukır “bu dârın binası Zeyd’in ve arzı Amr’ındır” dese dediği gibi olur. Zira binayı Zeyd için ikrar edince onun mülkü olacağından, artık arzı Amr için ikrar etmesiyle binayı Zeyd’in mülkünden ihrâc etmesi caiz değildir. Zira mukır, hakk-ı gayrda tasdik olunmaz.

Amma beytin dârdan istisnası sahihtir. Zira beyt dârın eczâsından olarak sülüs veya rub‘un istisnası gibi istisna-i mezkûr sahih olur.

Şart-1 râbi‘: Müstesna, sûreten ve manen yahut yalnız manen müstesna minhin cinsinden olmasıdır. Binaenaleyh bir cins mukadderatın yek diğerden istisnası sahih olduğu gibi bir cins mukadderatın diğeri cins mukadderattan istisnası dahi sahih olur.

¹ “Bu yüzük filanıdır, ancak taşı değil.”

Şöyle ki, mesela mukır “له علي مائة كرحنطة إلا كرين”¹ dese müstesna ile müstesna minh hem sûreten hem de manen cins-i vahid ve istisna sahih olduğu gibi müstesna, keylî veya veznî veya adedi-i mütekarib olup da, müstesna minh derâhim veya denânir olunca yine istisna sahih ve bu ikinci sûrette müstesna kıymet olmuş olur. Zira keylî ve diğerleri zimmette sabit olacağı gibi derâhim ve denânir dahi zimmette sabit olup, binaenaleyh zimmette sübût hükmünde bunlar manen cins-i vahid gibidir. Ve müstesna ol vechile müstesna minhin yalnız manen cinsinden olur ise, müstesna müstesna minhin cemî‘ kıymetini istiğrâk etse dahi sahih olur. Zira bu istiğrâk-ı gayr-ı müsâvî ile vâki‘ olmuştur.

Amma müstesna, manen olsun müstesna minhin cinsinden değil ise, bu istisna sahih olmaz. Binaenaleyh gayr-ı mukadderatı mukadderattan istisna etmek hem kıyâsen hem de istihsânen sahih olmaz.

Mesela mukır, “له علي ألف درهم إلا ثوبا”² dese bu istisna hem kıyâsen hem de istihsânen sahih değildir.

Mesâili’l-istisna: İmdi mukır, mukarrun bihin bazısını ikrarına muttasılen istisna etse istisnası sahih ve bâkisi mukırrın üzerine lazım olur. Velev ki gayr-ı kabil-i kısmet olsun. Mesela mukır, “هذا الفرس لفلان إلا ثلثه أو ثلثيه”³ dese sahih ve sûret-i evveliyede feresin yalnız sülüsâmı ve sûret-i sâniyede yalnız sülüsü mukarrun lehine olur.

Müstesna müstesna minhden yani ba‘de’l-istisna bâkiden ekser dahi olabilir. Binaenaleyh yüzden doksanı istisna etmek sahihtir. İmâm Ebî Yusuf’tan mervî olduğuna ve kavlı-i Mâlik ve Ferrâ’ya göre müstesna bâkiden ekall olmayınca istisna sahih değildir.

Bir kimse haremine, “أنت طالق ست تطليقات إلا أربعا”⁴ dese istisna sahih ve iki talâk vâki‘ olur.

¹ “Filanın bende yüz ölçek buğdayı vardır, iki ölçek hariç.”

² “Filanın bende bin dirhemi vardır, ancak bir elbise değil.”

³ “Bu at filanıdır, ancak üçte biri veya üçte ikisi değil.”

⁴ “Altı talakla boşsun, ancak dördü değil.”

Müstesna, beyyinelerinde harf-i şek bulunan iki aded olunca alâ rivâyetin ekalli ve alâ rivâyetin ekseri müstesna addedilir.

Mesela mukır, “ له علي ألف درهم إلا مائة درهم أو خمسين ”¹ dese alâ rivâyetin yalnız hamsîn müstesna addedilerek mukır üzerine dokuz yüz elli dirhem lazım gelir. Zira yüzün hurûcu meşkûk ve ekall olan ellinin hurûcu müteyakkındır. Ve alâ rivâyetin uhrâ dokuz yüz dirhem lazım gelir ki, Kadıhan “kavâ'id-i mezhebe muvâfık olan da budur” demiştir.

Müstesna, mechûl olur ise ekser sabit olur.

Mesela mukır, “ له علي مائة درهم إلا شيئاً أو إلا بعضاً أو إلا قليلاً ”² dese elli bir lazım gelir. Zira mahrecde şek vâki' olmakla ekallin hurûcuyla hüküm olunur ki, o da nısfın mâdûnundan ibarettir.

2.18. Madde 1589:

(Bir kimse vuku' bulan ikrarında kâzib olduğunu iddia etse mukarrun leh onun kâzib değil olduğuna tahlîf olunur.)

Mesela bir kimse filandan şu kadar kuruş istikrâz ettim diye bir kıt'a sened verdikten sonra vâkıa o kadar kuruş istikrâz ettim diye sened verdim ise de henüz meblâğ-ı mezbûru ondan almadım dese onun bu ikrarında kâzib olmadığına mukarrun leh tahlîf olunur.)

Bir kimse diğerk kimesne için bir hak ikrar ettikten sonra vuku' bulan ikrarında kâzib yahut hâzil veyahut ikrar-ı mezkûr telcie olduğunu mukır yahut ba'de vefatıhi vârisi iddia etse mukarrun leh onun ol ikrarında kâzib veya hâzil ve mukır, aleyhindeki ikrarda mübtıl değil olduğuna veyahut ikrar-ı mezkûr telcie olmadığına tahlîf olunur. Bu hak gerek deyn ve gerek deynin gayrı olsun. İrs gibi (*Mültekâ ve Tenkîh*).³ Zira beyne'n-nâs cârî olan âdete göre müstakrız, makrûzu kabz etmeden akdem karzı mübeyyin senedi yazıp, mukırza i'tâ ve makrûzu ondan sonra ahz eyler. Binaenaleyh ikrar-ı vâki' delil ve

¹ “Filanın bende bin dirhemi vardır, ancak yüz veya elli dirhemi hariç.”

² “Filanın bende yüz dirhemi vardır, ancak bazısı veya bir şeyi veya bir kısmı hariç.”

³ İbrahim Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1989, II, 124; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 48

hucet olamaz. Bu madde İmâm Ebû Yusuf mezhebi ve kavli-i istihsânî olup, teğayyür-i ahvâl-i nâsihi ve kesret-i hudâ‘ ve hıyânâtihî ve mukır mutazarrır olmak muhtemel olduğu halde müddeî sadık olunca ona yemin muzır olmayacağına mebni *Mecelle*’de bu kavli kabul edilmiştir (*Dürer-i Gurer ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Lakin dava-yı kizb ve hezl ve telcie mukır aleyhine hükmün lühûkundan evvel olur ise ol vakit tahlîf olunur. Amma hükmün lühûkundan sonra bu gibi iddia ve tahlîf kabul edilmez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Fetâvâ-yı Ebu’s-Suûd fi’l-İkrar*).²

Fakat müddeî mesela on altın alacak iddia ve müddeâ aleyh huzûr-ı hâkimde meblağ-ı mezbûru ikrar ettikten sonra henüz hüküm lâhik olmadan mukır “kâziben ikrar ettim” dese yemin lazım gelir mi? Felyuharrar.

Amma İmâm-ı A‘zam ve Muhammed’e göre bu madde vechile tahlîf olunamaz. Zira tahlîf, dava-yı sahiha üzerine terettüb eder. Bu dava kizb ise tenâkuza mebni sahih değildir (*Hayriyye*).³

İkrarda kizb, ispat dahi olunabilir. Şöyle ki, müddeî “on altın alacağım vardır, hatta ikrar dahi etmiştin” diye iddia ve müddeâ aleyh dahi “sen bana evvelce şu kadar altın aldım diye ikrar ederek sened ver sonra ben meblağ-ı mezbûru sana vereyim dedin, ben dahi o ittifak ve muvâda‘aya mebni ikrar ettim” diye dava edip, ittifak ve muvâda‘ayı ispat etse kabul olunarak ikrarı iptal olunur (*Fetâvâ-yı Ebu’s-Suûd ve Behce Hâmişi*).⁴

Tefakkuhen mutâla‘ât-ı âtiye serd olunur: İkrar sahihan vâki‘ olduğu yani ikrarda kizb bulunmadığı dahi ispat olunabilir. Şu halde mukarrun lehe artık yemin verilmek lazım gelmez. Şöyle ki, müddeâ aleyh, ikrar-ı vâkı‘ında kâzib olduğunu yani mesela on altın borcu olduğuna dair müddeîye bu senedi vermiş ise de parayı almadığını bi’l-beyan müddeîye yemin teklif ettiğinde, müddeî, on altını nakden müddeâ aleyhe i‘tâ ve teslim

¹ Molla Hüsrev, *a.g.e.*, II, 452; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 188-189

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 189; Ebussuud Efendi, *Mecmû‘atü’l-Fetâvâ*, Süleymaniye Esat Efendi Ktp. No: 3727, vr. 163

³ Remlî, *el-Fetâva’l-Hayriyye*, el-Matbaatü’l-Kübra’l-Emiriyye, Kahire, 1882, II, 94

⁴ Ebussuud Efendi, *a.g.e.*, vr. 179; Abdullah Efendi, *Behcetü’l-Fetâvâ ma‘a’n-nukûl*, Daru’t-Tıbaati’l-Amire, İstanbul, 1849, 436

eylediğini şuhûdla ispat edeceğini söyler ise şuhûdun istimâ'ı lazım gelir. Yoksa müddeîye her halde adem-i kizbe yemin edeceksin denilmez. Ve müddeî bu ciheti ispat etmeyip de nakden almadığına dair müddeâ aleyhin yemin etmesini talep etse, müddeâ aleyhe ol vechile yemin teklif olunur. Yoksa müddeînin her halde adem-i kizbe yemin etmesine ısrar olunamaz. Yeminden nükûl ederse nakden aldığı tahakkuk ederek ikrarda kizb iddiası ber taraf olur. Yemin ederse bundan sonra müddeî adem-i kizbe yemin ederek müddeâ bihi alabilir mi?

Bu madde üzerine mesâil-i âtiye teferru' eder:

Evvelen: Mesela bir kimse “filandan şu kadar kuruş istikrâz ettim” yahut “filan hanemi ona sattım” diye bir kıt'a sened verdikten sonra “vâkıa o kadar kuruş istikrâz ettim yahut hanemi ona sattım diye sened verdim ise de henüz meblâğ-ı mezbûru ondan almadım” yahut “para bulup getiremediği cihetle henüz hanemi satmadım” dese onun bu ikrarında kâzib olmadığına mukarrun leh tahlîf olunur. Yemin ederse mukarrun bihi alabilir. Etmez ise alamaz. Nitekim bir kimse mesela yirmi altın borcu bulunduğu dair diğer kimesneye sened verip işhâd ettikten sonra, borcu beş altından ibaret olup, fazlası ribâ olduğunu iddia ettiğinde ispat edecek olsa kabul olunur. İspat edemez ise ol vechile beş altın ribâ olmayıp küllisi medyûnun zimmetinde sabit deyn-i şer'î olduğuna mukarrun leh tahlîf olunur (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Sâniyen: Bir kimse filandan vedâsını kabz ettiğini ikrar ettikten sonra ikrarında kâzib olduğunu iddia etse kâziben ikrar etmediğine mûdi' tahlîf olunur (*Hayriyye*).²

1536. maddede zikr olunduğu üzere ibrâ-yı istîfâ bir nev' ikrar olmakla onda dahi kizb davası cereyan eder.

Mesela zevce meclis-i şer'de mülk evini zevci filan kimesneye yüz altına sattığını ve semeni bi't-tamam kabz ve istîfâ ettiğini ikrar edip, eline huccet verdikten sonra

¹ Haskefî, *a.g.e.*, V, 352; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 189

² Remlî, *a.g.e.*, II, 97

“semen-i mebî‘i almadım kâziben ikrar ettim” dese, zevce “kabz ettim” diye ikrarında kâzib olmadığına tahlîf olunur (*Fetâvâ-yı Ebu’s-Suûd fi’l-İkrar*).¹

Sâlisen: Müşteri bir malı iştirâ edip o malı hîn-i iştirâda gördüğünü huzur-ı şuhûdda ikrar ettikten sonra, görmediğini ve hıyâr-ı ru’yet ile reddedeceğini iddia ve bâyi‘ tekzîb etse bâyi‘ tahlîf olunur. Yani müşterinin ikrarı mebî‘i gördükten ve haline vakıf olduktan sonra olduğuna ve binaenaleyh ikrarında kâzib değil olduğuna yemin verilir. Yemin ederse müşterinin inkârına iltifat olunmaz. Amma yeminden nükûl ederse hıyâr-ı ru’yet ile müşteri reddeder (*Tenkîh*).²

Râbian: Mukır vefat etse verese kâziben ikrar iddiasını dermeyân edebilirler.

Mesela bir kimse “filandan şu kadar kuruş istikrâz ettim” diye bir kıt‘a sened verdikten sonra vefat edip, mukarrun leh, tereke-i müteveffâdan o kadar kuruşu mutâlebe eylediğinde, mukırrın vârisi “vâkı‘a ol kadar kuruş istikrâz ettim diye mûrisim sened verdi ise de henüz meblağ-ı mezbûru almadan vefat etti” dese, mukır müteveffânın ikrarında kâzib olmadığına tahlîf olunur. Zira verese bir emri iddia ettiler ki, mukarrun leh bu emri ikrar etse idi ikrarıyla ilzâm olunur idi, inkârı halinde tahlîf olunur (*Surratü’l-Fetâvâ fi’l-İkrar*).³ Bu sûrette mukarrun leh, yemin ederse mukarrun bihi alabilir, edemez ise alamaz.

İbrâ-i âmmdan sonra adem-i kizbe yemin verilmek hususunda fukahâ izahat-ı âtiye veriyorlar: Bir kadın, hâl-i sıhhatinde kızı için meblağ-ı muayyen ikrar ettikten sonra beyyinelerinde ibrâ-i âmm vâki‘ olup da ba‘dehû mukırre vefat etmekle vasi müteveffânın ikrarında kâzib olduğunu iddia etse, mukarrun lehâ olan kızı tahlîf edilir ve bundaki ibrâ tahlîfe mani değildir. Zira vasi müddeâ bihin adem-i lüzumunu iddia ediyor. Şu kadar ki, mukır, mukarrun bihi mukarrun lehe i’tâ ve teslim ettikten sonra ibrâ-i âmm vâki‘ olup da ba‘dehû ikrarda kizb iddiasıyla mukarrun lehi tahlîf edemez. Zira bu sûrette mukır, mukarrun bihi istirdâd etmek istiyor. İbrâ ise buna manidir. Lakin

¹ Ebussuud Efendi, *Fetavâ-yı Ebussuud Efendi*, vr. 181

² İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 55

³ Sakızî, *a.g.e.*, vr. 301

sûret-i ûlâda istirdâd bulunmayıp belki nefsinden lüzum-ı malî ref‘ vardır. Binaenaleyh iki mesele arasında fark mevcuttur (*Tekmile*).¹

Bu meseleden anlaşılır ki bir kimse diğere deyn senedi verdiğinde, mezkûr senedde dâyinini deynden mâ‘adâ hususattan ba‘de’l-ibrâ dahi ikrarda kizb iddiasını edebilir.

Hâmisen: Mukarrun lehî vefatı dahi mukarrun hakk-ı tahlîfini ıskat etmez.

Mesela bir kimse diğere kimesne için bir şey ikrar ettikten sonra mukarrun leh vefat edip de mukarrun ikrarında kâzib olduğunu mukarrun lehî veresi muvâcehesinde iddia edebilir. Ve veresinin ol ikrarında kâzib olduğunu bilmediklerine tahlîf olunur (*Surratü’l-Fetâvâ fi’l-İkrar*).² (1748. maddeye bak.)³

2.19. Madde 1590:

(Bir kimse diğere kimesneye, zimmetimde şu kadar kuruş alacağın vardır diye ikrar ettiğinde ol kimesne dahi ol alacak benim değildir filan şahsındır diye ikrar ve ol şahıs dahi onu tasdik eylese ol alacak ikinci mukarrun lehî olur. Lakin hakk-ı kabzı evvelki mukarrun lehî olur.

Yani ikinci mukarrun lehî onu medyûndan mutâlebe etse ona eda etmek üzere medyûna cebrolunmaz. Şu kadar ki, medyûn kendi rızasıyla ol deyni ikinci mukarrun lehe i‘tâ eder ise zimmeti beri olup, evvelki mukarrun lehî onu tekrar medyûndan mutâlebe edemez.)

Bir kimse diğere kimesneye, “zimmetimde şu kadar kuruş alacağın yahut nezdimde şöyle bir vedân vardır” diye ikrar ettiğinde ol kimesne dahi “ol alacak yahut vedâ benim değildir filan şahsındır” diye mezkûr alacağı veya vedâyı nefesine muzâf kılmayarak bu vechile ikrar ve ol şahıs dahi onu –ol kimesneyi- tasdik eylese zahir olan senedde ismim müsteârdır demese ve kabza taslît eylemese dahi ol alacak veya vedâ ikinci mukarrun lehî olur. Lakin hakk-ı kabzı evvelki mukarrun lehî ve bu tesâduk mukarrun lehe mülkü müffid olarak mukarrun lehî tarafından vekil gibi olur. Yani ikinci mukarrun lehî

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 189

² Sakızî, *a.g.e.*, vr. 301

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 577

onu medyûndan yahut müstevdi‘den mutâlebe etse ona eda etmek üzere medyûna veya müstevdi‘a cebrolunmaz. Zira mülk ikinci mukarrun lehin olmasıyla hakk-ı kabzda ona ait olması lazım gelmez. Görülmezmi ki, vekil bi‘l-bey‘in sattığı malın semeni müvekkilin malıdır. Hâlbuki hakk-ı kabz müvekkile değil, vekile râci‘dir. Şu kadar ki, medyûn yahut müstevdi‘ kendi rızasıyla ol deyni yahut vedâyı ikinci mukarrun lehe i‘tâ eder ise medyûnun veya müstevdi‘in zimmeti beri olup, evvelki mukarrun leh onu tekrar medyûn veya müstevdi‘den mutâlebe edemez (1503. maddeye bak.)¹ (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Amma bir kimse diğer kimesneye “zimmetimde şu kadar kuruş alacağın vardır” yolunda ikrar ettiğinde, o kimesne “ol alacağım benim değildir, filan şahsındır” diye bu vechile alacağı nefesine muzâf kılarak ol şahıs için ikrar eylese, mukarrun lehe hibe etmiş olur. Ol şahıs kabza taslît ve o da kabz etmedikçe hibe tamam olmaz. (Madde-i âtiye ile 848. maddeye bak.)³

Bu madde ile 1593. madde beyninde ne fark vardır?

FASL-I SÂNÎ

(Nefy-i mülk ve nâm-ı müste‘âr) ile vâki‘ olan ikrar (beyanındadır.)

Nefy-i mülk menkul ve gayr-ı menkul emvâlde cârî olur. Amma arazi-i emîriyye ile bi‘l-icâreteyn tasarruf olunan müsteğillât-ı mevkufilede cârî değildir.

Mesela bir kimsenin bâ-tapu uhde-i tasarrufunda bulunan muayyen tarla için “filan kimesnenindir” yahut bir kimsenin bâ-izn-i mütevellî bi‘l-icâreteyn uhde-i tasarrufunda bulunan muayyen vakıf dükkân “filan kimesnenindir” dese bu ikrar ile o kimesne mezkûr tarlaya veya dükkâna mutasarrıf olamaz. Zira;

Evvelen: 1472. madde şerhinde zikr olunduğu üzere ikrar, min vechin inşâ olmakla bu meselede dahi ikrar inşâ addolunmuştur. Bunlarda vuku‘ bulan inşâlar ise ferağdan ibaret ve onda mütevellînin ve sahib-i arzın izni lazımdır.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 933

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 211

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 645

Sâniyen: 1591. madde şerhinde zikr olunacağı üzere, bu gibi, mukırrın olduğu zahir ve malum olan hususatta mukarrun bih mukırrın nefesine takdiren muzâf kılınmış addolunur ki, bu halde ikrar, inşâ yani ferağ ve mütevellî ve sahib-i arzın izni lazım olur.

Sâlisen: *Mecelle*'nin 1577. maddesinde zikr olunduğu üzere zahir-i halin ikrarı tekzîb etmemesi şarttır. Binaenaleyh bâlâda şerhan zikr olunduğu vechile bir kadın zevci zimmetindeki mihir, pederinin olduğunu ikrar etse, sahih olmayacağı gibi bu gibi arazi-i emîriyye ile musakkafât-ı mevkufenin tasarrufuna sahib-i arz ile mütevellî mukırra izin vermiş olup, yoksa mukarrun lehine tasarrufuna izin vermemiş olmakla zahir-i hal ikrarı tekzîb etmektedir.

Fakat bir kimse “bâ-sened-i hâkânî ve izn-i sahib-i arz yahut bâ-izn-i mütevellî uhde-i tasarrufumda bulunan filan tarla veya filan dükkân Zeyd'indir onun tarafından mezkûr tarla veya dükkânın teferruğuna vekil tayin edildiğinden onun için teferruğ etmiş idim” dese sahih ve mukır bu ikrar ile mu'âhaze olunur. (1485. madde şerhine bak.)¹

2.20. Madde 1591:

(Mukır eğer ikrarında mukarrun bihi nefesine muzâf kılarsa onu mukarrun lehe hibe etmiş olup teslim ve kabz bulunmadıkça tamam olmaz ve eğer nefesine muzâf kılmazsa mukarrun bih, kable'l-ikrar mukarrun lehine mülkü olduğunu ikrar ile nefy-i mülk etmiş olur.

Mesela bir kimse “yedimde olan kâffe-i emval ve eşyam filan kimesnenindir, benim asla alakam yoktur” dese ol vakit yedinde mevcut olan cemî' emval ve eşyasını ol kimesneye hibe etmiş olup teslim ve kabz lazım gelir ve eğer “üzerime lâbis olduğum esvabdan mâ'adâ bana nisbet olunan kâffe-i emval ve eşya filan kimesnenindir, benim asla alakam yoktur” dese ol vakit lâbis olduğu esvabdan mâ'adâ kendisine nisbet olunan yani onundur denilen kâffe-i emval ve eşyayı ol kimesneye ikrar ile nefy-i mülk etmiş olur. Fakat bu ikrarından sonra bazı eşyaya malik olsa işbu ikrarı ol eşyaya şâmil olmaz.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, III, 903

Kezalik “şu dükkânım içinde olan cemî‘ emval ve eşyam filan kebîr oğlumundur, benim alakam yoktur” dese ol vakit dükkân-ı mezkûr içinde mevcut olan cemî‘ emval ve eşyasını ol büyük oğluna hibe etmiş olup teslim lazım gelir.

Ve eğer “şu dükkânım içinde olan cemî‘ emval ve eşya filan kebîr oğlumundur, benim alakam yoktur” dese ol vakit dükkân-ı mezkûr içinde mevcut olan cemî‘ emval ve eşyayı ol büyük oğluna ikrar ile nefy-i mülk etmiş olur. Fakat ondan sonra ol dükkâna bazı eşya koysa bu ikrarı ol eşyaya şâmil olmaz.

Ve kezalik bir kimse “filan yerdeki dükkânım zevcemindir” dese hibe kabilinden olup teslim lazım gelir ve eğer “bana nisbet olunan dükkân zevcemindir” dese kable’l-ikrar ol dükkân zevcesinin olup kendisinin mülkü olmadığını ikrar etmiş olur.)

Mukır, eğer ikrarında mukarrun bihi nefesine izafet-i mülk ile sarihan veya takdiren muzâf kılsa onu mukarrun lehe hibe etmiş olup mukır tarafından teslim ve mukarrun leh cânibinden kabz bulunmadıkça bu misillu ikrar tamam yani mukarrun bihi mukarrun lehe teslime mukır mecbur olmaz. (57. maddeye bak.)¹ Zira mukırın nefesine izafet eylemesi, ihbar olan ikrara hamle münâffidir. Çünkü mukırın mal ve mülkü olan bir şeyin ol halde mukarrun lehin olması mümteni‘dir. Binaenaleyh bu ikrar, hibe ve inşâ kılınmak lazım gelir. Hibede ise 837. madde hükmünce kabz şarttır. Bundan dahi müstefâd olur ki, mücerred ikrar sebab-i mülk değildir. (1628. maddeye bak.)²

“İzafet-i mülk” denildi. Zira izafet-i nisbet ile muzâf kılar ise ikrar olur. Yoksa hibe olmadığından teslim şart değildir. Şöyle ki, mukır “odamda veya menzirimde olan bi’l-cümle emval filanıdır” dese sahih ve hatta bu ikrarda neharan mer‘âda ve leylen menzilde bulunan devâbb dahi dâhil olur. Çünkü bundaki izafet, izafet-i mülk değil, belki izafet-i nisbettir. Şu cihetle ki mukır, nefesine mukarrun bih olan mazrûfu muzâf kılmayıp zarfı muzâf kılmıştır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 127

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 230

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 148

Ve mukır eğer ikrarında mukarrun bihi nefsine izafet-i mülk ile muzâf kılmazsa mukarrun bih, kable'l-ikrar mukarrun lehin mülkü olduğunu ikrar ile nefy-i mülk etmiş ve bu takdirde mukarrun leh, o eşyaya kazaen malik olmuş olur. Tabir-i âharla bu ikrarın sübûtu halinde hâkim vakt-i ikrarda mevcut olan emval ve eşya-yı mezkûrenin mukarrun lehe teslimini emr eder. Diyânete gelince o emval ve eşyanın mukır tarafından bey'-i sahih veya hibe ve teslim gibi bir vechile mukarrun lehe temlîk edilmiş ise yahut ikrardan akdem hakikaten ve zaten o emval ve eşya diğerden şîrâ veya ittihâb ve tesellüm yahut irs veya mal-ı mübahı ele geçirmek gibi esbab-ı şer'ıyyeden biriyle mukarrun lehin mülkü idiyse, lede'l-hâce mezkûr emval ve eşya zaten benim idi, hatta mukır olan müddeâ aleyh benim olduğunu ikrar dahi etmiş idi" diye mukırrın ikrar-ı mezkûruyla ihticâc ederek o emval ve eşyayı zabt eder. Amma emval ve eşya-yı mezkûre zaten kendisinin mülkü olmadığı gibi mukır tarafından dahi ol vechile temlîk edilmemiş ise mücerred bu ikrar ile zabt etmek kendisine helal olmaz. Zira kâziben ikrar esbab-ı mülkten değildir (*Surratü'l-Fetâvâ fi'l-İkrar*).¹

Mesela bir kimse hanesindeki eşyanın cümlesi hareminin olduğunu ikrar edip, fakat mezkûr eşya hadd-i zatında ol kimsenin olarak hareminin değil idiyse haremi mezkûr eşyayı diyâneten alamaz. İkrar inşâ olsa idi almak helal olurdu. (1572. madde şerhine bak.)²

Takdire izafetin izahı: Bu fıkra vechile mukır, mukarrun bihi nefsine muzâf kılmaz ise ikrar olur ise de, mukarrun bih, mukırrın mülkü olduğu beyne'n-nâs maruf ve meşhur ve mülk, mümellikin olduğu zahir olduğu takdirde mukır, mukarrun bihi sarihan nefsine muzâf kılmasa bile takdire izafet mevcut olmakla bu, ikrar değil, belki temlîk olacağı cihetle şerâit-i temlîke mürâ'ât edilmek lazım geleceği *Mineh*'de zikr edilmiştir. Bu sûrette mülk, mümellik için zahir olduğu takdirde temlîktir. Ve illa ikrar olduğuna karîne bulunur ise ikrar ve temlîk olduğuna delil bulunur ise temlîk olur (*Redd-i Muhtâr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

¹ Sakızî, *a.g.e.*, vr. 302

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 92

³ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 358; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 149

Mesela bir kimse “yedimde olan kâffe-i emval ve eşyam yahut cemî‘ malım yahut malik olduğumun cemî‘si filan kimesnenindir, benim asla alakam yoktur” dese bunda “kâffe” lafzı misal olup, “filan malım yahut şu kadar altınım filan kimesnenindir” dese hüküm böyledir (*Dürr-i Muhtâr*).¹ Bu sûretlerde mukır, mukarrun bih olan emval ve eşyayı izafet-i mülk ile nefsine muzâf kıldığı cihetle ol vakit yani vakt-i ikrarda mukırrın yedinde mevcut olan cemî‘ emval ve eşyasını ol kimesneye hibe etmiş olup bunun tamamıyyetinde mukarrun bih olan emval ve eşyanın mukarrun lehe teslim ve mukarrun leh tarafından dahi kabz edilmesi lazım gelir. Bi dūni‘t-teslim bu ikrar ile mukarrun leh bir şey alamaz. Zira ikrar sebab-i mülk değildir (1628. maddeye bak.)² (*Fetâvâ-yı Ebu’s-Suûd fi’l-İkrar*).³ Yoksa ikrar değildir. İkrar olsaydı teslime muhtaç olmazdı (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

Nitekim bir kimse, “filan hudud ile mahdûd arz filanıdır” deyip de, ol arz ol kimsenin yani mukırrın olduğu meşhur ve müte ‘âref olur ise, bunda dahi takdiren nefsine izafet bulunmakla alâ kavı-i sahibü’l-*Mineh* temlik olur.

Ve eğer bir kimse “üzerime lâbis olduğum esvabdan mâ‘adâ bana nisbet olunan yahut benim denilen az çok kâffe-i emval ve eşya filan kimesnenindir, benim asla alakam yoktur” dese mukır, mukarrun bih olan emval ve eşyayı nefsine muzâf kılmadığı cihetle ol vakit lâbis olduğu esvabdan mâ‘adâ kendisine nisbet olunan yani onundur denilen büyük ve küçük, az çok kâffe-i emval ve eşyayı ol kimesneye ikrar ile nefy-i mülk etmiş olur. Ve bunun tamamıyyetinde kabz şart değildir (*Hulâsa*).⁵

Bunda mukarrun bih âmm ve gayr-ı mechûl olmakla ikrar vâki‘ ve buna şehâdet sahihtir. Mesela bir kimse menziline bulunan eşya ve emti‘anın cem‘îsi zevcemin malıdır diye ikrar ve buna işhâd edip vakt-i tahammül-i şehâdette şühûdun ilmi bu eşyanın cem‘îsine muhît ve eşyanın birine âlim olmasa dahi zevcenin yahut makamına kaim olanın menziline bulunanın cem‘îsi zevcesinin olduğunu ikrar eylediğine dair

¹ Haskefî, *a.g.e.*, V, 357

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 230

³ Ebussuud Efendi, *a.g.e.*, vr. 181

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 129

⁵ Tahir el-Buharî, *a.g.e.*, vr. 254

olan şehâdetleri şehâdet alâ sebîli'l-umûm olmak üzere kabul olunarak şehâdet bi'l-mechûl olmaz (*Surratü'l-Fetâvâ ve Fetâvâ-yı Ebu's-Suûd ve Hâniyye*).¹

İki misalde neşr alâ tertîbi'l-leff vardır.

Fakat mukır bu ikrarından sonra bazı eşyaya malik olsa, işbu ikrarı sonradan malik olduğu ol eşyaya şâmil olmaz. Ve bu eşyayı mukarrun leh mutâlebe edemez. Zira mukarrun bihin vakt-i ikrarda ma'dûm olmaması şarttır. (1579. maddeye bak.)²

Fakat mukır ile mukarrun leh, o eşyanın vakt-i ikrarda mevcut ya ba'de'l-ikrar hadis olduğunda ihtilaf etseler söz mukırrın olup, ol mal mukırına ait olur ve beyyine mukarrun lehin olduğundan mukarrun leh, ol eşya vakt-i ikrarda yed-i mukırda mevcut olduğuna ikame-i beyyine etse kabul olunur (76. maddeye bak.)³ (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Bahr ve Tenkîh*).⁴

Mesela bir kimse diğer kimesne için böyle ikrar-ı âmm ile nefy-i mülk ettikten sonra mukarrun leh “filan şey benimdir hatta ikrar-ı âmm ile ikrar ettiğin vakitte dahi mevcut idi” ve mukır “senin değildir, hatta ikrar-ı âmm ile ikrarım zamanında mevcut değil idi, sonradan malik oldum” dediklerinde mukarrun leh ol şey vakt-i ikrarda mevcut olduğuna beyyine ikame ederse mukarrun lehe verilir. Beyyine ikame edemez ise vakt-i ikrarında ol şey mevcut olmadığına mukır yemin ile tasdik olunur. Yoksa ol şey fi'l-hal mevcut olmakla istishâbın kısım-ı sânisine binaen mazide dahi mevcut idi denilip de o kimesne için hükm olunamaz. Zira istishâb hucet-i müsbite değildir. (10. madde şerhine bak.)⁵

Kezalik bir kimse “şu dükkânım içinde olan cemî' emval ve eşyam filan kebîr oğlumundur, benim alakam yoktur” dese mukır, mukarrun bihi nefisine muzâf kıldığı cihetle ol vakit dükkân-ı mezkûr içinde mevcut olan cemî' emval ve eşyasını ol büyük oğluna hibe etmiş olup teslim ve kabz lazım gelir. Bu misalde “kebîr” tabiri sagîr

¹ Sakızî, *a.g.e.*, vr. 302; Ebussuud Efendi, *a.g.e.*, vr. 179; Kâdîhân, *a.g.e.*, III, 133

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 107

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 161

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 149; İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 424; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 62

⁵ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 53

oğlundan ihtirâz içindir, zira “şu dükkânım içinde olan emval ve eşyam filan sagîr oğlumundur, benim alakam yoktur” dese bu sûrette dahi ol vakit mezkûr dükkân içinde mevcut olan emval ve eşyasını o sagîr oğluna hibe etmiş olur. Fakat 851. madde hükmünce bi dîni’t-teslim hibe tamam olmakla sagîr oğluna hibe ile bi’l-ikrar nefy-i mülk beyninde fark yoktur (*Redd-i Muhtâr*).¹

Ve eğer “şu dükkânım ya kesem ya sandığım ya beytim içinde olan cemî‘ emval ve eşya filan kebîr oğlumundur, benim alakam yoktur” dese mukarrun bihi nefsine muzâf kılmadığı cihetle ol vakit yani vakt-i ikrarda dükkân ya kese ya sandık ya beyt-i mezkûr içinde mevcut olan cemî‘ emval ve eşyayı ol büyük oğluna ikrar ile nefy-i mülk etmiş olur. Vâkı‘â “dükkânım” ibaresinde nefse izafet var ise de bu izafet, izafet-i mülk değil belki izafet-i nisbet olmakla izafet yok gibidir (*Mineh*).² Ve bunda mukır, mukarrun bihin zarfını nefsine nisbet etmiştir. Yoksa mukarrun bihi değil. Bu sûrette misaldeki dükkân gerek mukırrın mülkü olsun ve gerek icâre veya i‘âre gibi diğer sûretle mukırra mensub bulunsun hükm-i ikrar tebeddül eylemez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Nitekim “tasarrufumda” tabiri dahi nefse izafet değildir. Mesela bir kimse “tasarrufumda olan malın cümlesinin sülüsü filan kimesnenindir” deyip huccet olursa ikrar olur (*Ebu’s-Suûd fi’l-İkrar*).⁴

Fakat mukır ondan –ikrar-ı mezkûrundan- sonra ol dükkâna bazı eşya koysa bu ikrarı sonradan koymuş olduğu ol eşyaya şâmil olmaz. Eşya-yı mezkûre mukırra kalır.

Ve kezalik bir kimse filan yerdeki dükkânım zevcemindir dese zevcesine hibe kabilinden olup, teslim ve kabz lazım gelir. Ve eğer bir kimse bana nisbet olunan filan yerdeki dükkân zevcemindir dese kable’l-ikrar ol dükkân zevcesinin olup, kendisinin mülkü olmadığını ikrar etmiş olur. Ve mukarrun bihin teslimi lazım gelmez.

Evvel ki misal menkûlattan olduğu gibi bu misal de akardandır.

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 358

² Timurtâşî, *Minehü’l-ğaffâr*, Süleymaniye Amcazâde Hüseyin Paşa Ktp. No: 229, vr. 351

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 148

⁴ Ebussuud Efendi, *a.g.e.*, vr. 179

2.21. Madde 1592:

(Bir kimse bâ sened yedinde olan bir mülk dükkân hakkında “bu dükkân filan kimesnenindir, benim alakam yoktur ve senedinde muharrar ismim müsteârdır” deyip yahut bâ sened âhardan satın aldığı bir mülk dükkân için “bu dükkânı filan kimesne için almış idim, semen olarak verdiğim akçe dahi onun malındandır ve senedinde ismim müsteâr olarak kayd olunmuştur” dese ol dükkân nefsu’l-emrde ol kimesnenin mülkü olduğunu ikrar etmiş olur.)

Bir kimse bâ sened yedinde olan bir mülk dükkân hakkında “bu dükkân filan kimesnenindir, benim alakam yoktur ve mezkûr dükkân senedinde muharrar olan ismim müsteârdır deyip yahut bâ sened âhar şahıstan satın aldığı bir mülk dükkân için “bu dükkânı filan kimesne için almış idim semen olarak bâyi‘a verdiğim akçe dahi onun –o filan kimesnenin- malındandır. Ve ol dükkân senedinde ismim müsteâr olarak kayıt ve tahrir olunmuştur dese ol dükkân nefse-ü’l-emrde mukarrun leh olan ol kimesnenin mülkü olduğunu ikrar etmiş olur. Bu sûrette mukarrun leh, mukırrı tasdik eder ise dükkânı ahz eder ise de tekzîb ettiği takdirde mukırrın ikrarı merdûd olur (*Tenkîh*).¹

Bunda dört mesele vardır. Şöyle ki:

Evvelen: Mukır, “bu dükkân filan kimesnenindir” demesidir. “Senedinde ismim müsteârdır” demese bile bu vechile “bu mülk filanıdır” demesiyle ikrar hâsıl olur.

Mesela bir kimse diğer kimesneden bi’l-iştirâ kendi adına huccet ettirdiği bostanı altı yıl tasarruf ettikten sonra sefere gidip, yolda mezbûr bostan haremim mülküdür diye ikrar eylese sahih olur. Kendi namına huccet olması sıhhat-i ikrarı muhil değildir. Fakat haremi, ikrarı sebab-i mülk tutmayıp “aslından benimdir, o kimesneden bana alıverdi” diye dava etmelidir (1628. maddeye bak)² (*Fetâvâ-yı Ebu’s-Suûd fi’l-İkrar*).³

Sâniyen: “Bu dükkân filan kimesnenindir, benim alakam yoktur” demesidir. Bu da bi tarîki’l-evleviyye ikrar olur.

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 50

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 230

³ Ebussuud Efendi, *a.g.e.*, vr. 180

Sâlisen: “Bu dükkân filan kimesnenindir, benim alakam yoktur, senesinde ismim müsteârdır” demesidir. Bu da kezalik bi tarîki’l-evleviyye ikrardır.

Bu mesâil-i selâsenin cümlesi madde-i mezkûrde dâhildir.

Râbian: “Bu dükkânım filan kimesnenindir, benim alakam yoktur, senesinde muharrer ismim müsteârdır” demesidir. Bu meselede mukır, “dükkânım” diye mukarrun bihi nefesine muzâf kıldığı cihetle 1591. madde hükmünce hibe midir? Yahut “ismim müsteârdır” kelamını ilave eylediği cihetle “dükkânım” tabirindeki izafet, izafet-i mülk olmayıp izafet-i nisbet olmakla ikrar mıdır? Madde-i âtiye şerhindeki dördüncü meseleye müracaat ediniz.

2.22. Madde 1593:

(Bir kimse bâ sened “filan kimesne zimmetinde olan şu kadar kuruş alacak her ne kadar senede benim namıma muharrer ise de meblağ-ı mezbûr filan kimesnenindir senedde ismim müsteârdır” dese meblağ-ı mezbûr nefsi’l-emrde ol kimesnenin hakkı olduğunu ikrar etmiş olur.)

Bir kimse bâ sened “filan kimesne zimmetinde olan şu kadar kuruş alacak her ne kadar senede benim namıma muharrer ise de meblağ-ı mezbûr filan kimesnenindir senedde ismim müsteârdır” dese, meblağ-ı mezbûr nefsi’l-emrde mukarrun leh olan ol kimesnenin hakkı olduğunu ikrar etmiş olur (*Bahr, kabîle İkrari’l-Marîz*).¹

“Alacak” tabiri vedîadan ihtirâz için değildir. Vedîada dahi hüküm böyledir. Şöyle ki bir kimse “filan kimesnede olan vedîa filan şahsındır” diye ikrar etse, ol vedîa şahs-ı merkumun mülkü olduğunu ikrar etmiş olur. Fakat ol alacağın ve vedîanın hakk-ı kabzı mukırrındır. Mukarrun leh için hakk-ı kabz yoktur. Zira mülk, mukarrun leh in olmasıyla hakk-ı kabz da onun olması lazım gelmez. Görülmezmi ki, vekilin sattığı malın semeni müvekkilin mülkü iken, müvekkilin hakk-ı kabzı yoktur. Mukır, kabz ederek mukarrun lehe teslim eder. Şu kadar ki, medyûn veya müstevdi‘ kendi rızasıyla mukarrun lehe teslim ederse beri olur (*Netîcetü’l-Fetâvâ fi’l-İkrar*).²

¹ İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 429

² Dürriyâde, *a.g.e.*, 417

Bu maddede dahi madde-i ânifede olduğu gibi dört mesele mülâhaza olunabilir. Şöyle ki:

Evvelen: “Filan kimesne zimmetindeki alacak filan şahsındır” demektir. Bu söz ikrar olup yoksa hibe değildir.

Mesela, bir kimse diğer kimesneye elli altın idâne ettikten sonra ol kimse hal-i sıhhatinde “meblağ-ı mezbûr filan şahsındır, benim alakam yoktur” dese ikrar olur (*Hâmiş-i Behce*).¹

Meblağ-ı mezbûru mukırrın idâne etmesi mukarrun lehine olmasına mani değildir. Zira mukır, mukarrun lehine parasını vekâlet ve velayet ve vesayet gibi bi'n-niyâbe dahi idâne edebilir.

Sâniyen: “Filan kimesne zimmetindeki alacak filan şahsındır, seneddeki ismim müsteârdır” demektir. Bu da ikrar olup yoksa hibe değildir. Matlub-ı mezkûrun sebebi mukırrın bey' veya îcâr eylemiş olduğu şeyin bedeli olmak sıhhat-i ikrara mani olmaz. Zira bey' ve îcâre bi'l-vekale ve bi'l-velaye dahi olabilir.

Sâlisen: “Filan kimesne zimmetindeki alacağım filan şahsındır” demektir. Bu söz hibe olup, tamamiyyetinde 848. maddedeki kuyûd muteberdir.

Mesela, bir kadın “zevcim zimmetindeki mihrim filan kimesnenindir, benim onda hakkım yoktur” deyip de mukarrun leh, dahi tasdik etse hükmü olmaz. Ol mihir yine kemâ kân kadınındır. Bu halde mukarrun leh, zevc-i merkumu mihr-i mezkûrdan ibrâ etse, gayr-ı sahih amma kadın ibrâ etse sahih olur. Zira bundaki izafet-i mülk zahirdir. Şu cihetle ki, kadının mihiri başkasının olamaz. Binaenaleyh bu ikrar, bilâ taslît ale'l kabz hibe değildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Dürr-i Müntekâ Şerh-i Mültekâ*).²

Râbian: “Filan kimesne zimmetindeki alacağım filan şahsındır, senedindeki ismim müsteârdır” dese bu ikrarda mukarrun bih, mukırrın nefesine muzâf kılınmış ise de “ismim müsteârdır” denilmesiyle izafet-i mezkûre izafet-i mülk olmayıp izafet-i nisbet

¹ Abdullah Efendi, *a.g.e.*, 436

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 211; Haskefi, *ed-Dürrü'l-müntekâ fi şerhi'l-Mültekâ*, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, III, 413

olmakla bu söz ikrar olduğu cihetle taslît ale'l-kabz şart değildir (*Tenkîh bi İzâh ve Ziyâdetin*).¹

2.23. Madde 1594:

Bir kimse hal-i sıhhatinde iken ber vech-i bâlâ ikrar ile nefy-i mülk etmiş olsa yahut isminin müsteâr olduğunu ikrar etse ikrarı muteber olup hal-i hayatında kendisi, vefatından sonra vereseşi bu ikrar ile ilzâm olunur. Amma maraz-ı mevtinde iken ol vechile ikrar etse hükmü fasl-ı âtîden müstebân olur.

Bir kimse hal-i sıhhatinde iken ber vech-i bâlâ ikrar ile nefy-i mülk etmiş olsa yahut isminin müsteâr olduğunu ikrar etse veyahut bunlardan başka sûretlerle yani mesela “bu mal filanıdır” ya “filana bin kuruş borcum vardır” diye ikrar eylese, bu ikrar ve nefy-i mülk gerek varisine ve gerek ecnebiye olsun ikrarı muteber olup hal-i hayatında mukır kendisi ve vefatından sonra mukırrın 1587. maddeye mebni vereseşi bu ikrar ile ilzâm olunur. Velev ki, bu ikrar, mukırrın cemî‘ emvalini muhît ve müteaddid kesâna deyni bulunsun. Zira medyûn hal-i sıhhatde iken hakk-ı verese ve hakk-ı ğurâmâ onun malına değil belki zimmetine taalluk eder. Binaenaleyh bir kimse, mücerred medyûn olmakla mahcûr olmaz (*Nükûl-i Feyziye, kabîle İkrari'l-Marîz ve Mu‘înü'l-Hukkâm*).²

Amma maraz-ı mevtinde iken ol vechile ikrar etse hükmü fasl-ı âtîden müstebân olur.

Zaman-ı ikrarda ihtilaf: İkrar hal-i sıhhatte veya marazda vâki‘ olduğunda ihtilaf olursa söz hal-i marazda ikrarı iddia edenin amma beyyine hal-i sıhhatte vuku‘unu dava eyleyenindir. Ve beyyine bulunmayınca vereseşe bi’t-talep yemin verebilir (1766. maddeye bak.)³ (*Bahr fî İkrari'l-Marîz*).⁴

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 49

² Seyyid Feyzullah Efendi, *a.g.e.*, 388; Tarablusî, *a.g.e.*, 127

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 621

⁴ İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 432

FASL-I SÂLİS

(İkrar-ı marîz) yani maraz-ı mevt ile marîzin ikrarı (beyanındadır.)

İkrar marîza müteallik mesâil için *Mecelle*'de müstakil fasıl zikr olunmuştur. Zira ikrar-ı marîzde bir takım ahkâm mevcut olup ikrar-ı sahihte mezkûr ahkâm yoktur (*İnâye*).¹

Ehliyetle ârız olan umûrdan biri de marazdır. Maraz, ma'bûd yahut abd için vacip olan hükümün mükellef üzerine vücûbuna ehil olmaya münâfî olmadığı gibi mükellefin ibareye ehliyetine dahi münâfî olmaz. Bu cihetle marîz üzerine, bi kaderi'l-kudre ibâdât meşrû' olmuştur.

Yine bu cihetle marîzin nikâh bi mihri'l-misil ve talak ve sâir ibareye müteallik olan ahkâmı sahih olur.

Lakin maraz, acz-i halis olan mevte müeddî ve mevt ise verese ve ğurâmânın malda halef olmalarına bâdî olmakla maraz dahi varis ile garîmin haklarının mal-i marîza taallukuna sebep olarak esbab-ı hacrden beri olmuştur. Fakat bu mahcûriyyet varis veya garîmin hakkının sıyanetine kifayet edecek mertebe ile mukayyed ve mahdûddur. Marîz vefat ettiğinde mahcûriyyet, ol maraza müsteniden sabit olur. Bu mahcûriyyet ba'de'l-mevt sabit olduğuna mebni hibe ve bi'l-muhâbât bey' gibi feshe muhtemel olan her tasarruf fi'l-hal sahih olur. Ve hal-i maraza müstenid olduğu cihetle lede'l-hâce ba'de'l-mevt feshedilir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² (877. madde kabilindeki şerhe bak.)³

Tasarrufat-ı marîzin envâ'ı: *Mecelle* ile şerhinde zikr olunan tasarrufât-ı marîz yedidir. Şöyle ki:

Evvelen: Bey'dir. Bunun hakkında tafsîlât 393. madde ile mevâdd-ı tâliyesinde zikr olunmuştur.

Sâniyen: Hibedir. Bunun hükmü 877. madde ile mevâdd-ı mu'akkıbesinde mezkûrdur.

Sâlisen: İkrardır ki, bu maddede zikr olunuyor.

¹ Ali el-Kârî, *a.g.e.*, III, 158-159

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 212

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 740

Râbian: İcâredir ki, 444. madde şerhinde zikr olundu.

Hâmisen: Kefâlettir ki, 628. madde şerhinde izah edildi.

Sâdisen. Rehindir ki, 708. madde şerhinde beyan kılındı.

Marîz-i mukırrın ya hiç varisi olmaz, bunun hükmü 1596. maddede zikr olunuyor. Yahut varisi olur. Bu sûrette ol varisin ya cemî‘ terekeyi ihrâza hakkı bulunmaz –ki bu da zevc veya zevceden ibarettir- bu mesele 1596. maddede zikr olunuyor. Ya ol varisin cemî‘ terekeyi ihrâza hakkı olur. Eb ve ibn ve ümm ve hâl ve hâle gibi. Bunda ikrar ile adem-i ikrarda bir fark yoktur. Nitekim 1596. madde şerhinde zikr olunur. Yahut varis birden ziyade olur ki, 1598. ve 1599. maddeler ile mevâdd-ı tâliyesinde beyan olunuyor.

Marîzin üç nev‘ ikrarı muteber değildir. Şöyle ki;

Evvelen: Varise borç ikrarıdır. (1598. maddeye bak.)¹

Sâniyen: Varisinden alacağını ve mazmûn-ı mihri istîfâ eylediğini ikrardır.

Sâlisen: Varisinin kefil bulunduğu bir alacağı istîfâ ettiğini ikrardır. Bu ikrarlar caiz değildir. Zira varise nâfi‘ şeyi yapmaktan marîz memnû‘dur (*Mu‘înü’l-Hukkâm*).²

2.24. Madde 1595:

(Maraz-ı mevt ol hastalıktır ki ekseriya onda ölüm korkusu olduğu halde hasta zükûrdan ise hanesi haricinde ve inâstan ise hanesi dâhilinde olan mesâlihini görmekten aciz olup bu hal üzere bir sene mürûr etmeden vefat eyleye; gerek sahib-i firaş olsun gerek sahib-i firaş olmasın. Ve eğer marîzin marazı mümted olup da daima bir hal üzere bir sene geçer ise ol marîzin marazı müştet ve hali müteğayyir olmadıkça sahih hükmünde olup tasarrufatı, sahihin tasarrufatı gibidir.

Amma marazı müştet ve hali müteğayyir olup da bir sene geçmeden vefat ederse vakt-i teğayyürden itibaren vefatına dek olan hali maraz-ı mevt addolunur.)

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 158

² Tarablusî, *a.g.e.*, 128

Maraz-ı mevt ol hastalıktır ki ekseriya onda ölüm korkusu olduğu halde hasta zükûrdan ise hanesi haricinde olan ve mesela müderrisin berây-ı tedris medresesine ve çarşıda dükkânı bulunanın berây-ı bey' ve şirâ dükkânına gitmesi gibi mesâlihini ve inâstan ise hanesi dâhilinde olan tabeha taâm ve ğasele siyâb gibi mesâlihini hasta olmayan şahıslar misillü görmekten aciz olup bu hal-i acz üzere bir sene mürûr etmeden vefat eyleye hasta gerek sahib-i firaş –döşekte yatar- olsun gerek sahib-i firaş olmasın (*Dürr-i Muhtâr*).¹

Marîz dahi galib-i hali helak olan kimsedir. Helakın sebebi gerek maraz ve gerek marazın gayrı olsun, şöyle ki;

Evvelen: Berây-ı kısas meydan-ı katle çıkarılan kimse marîz addolunur. Yani bir kimse hapishanede mahbus ve berây-ı kısas katli mukarrer olunca bu halde henüz marîz addedilmez. Fakat berây-ı kısas meydan-ı katle getirilir ise bu halde marîz itibar olunur (*Hindiyye*).²

Sâniyen: Bir şahıs ile mübâreze eden kimse,

Sâlisen: Sefîne parçalanıp da tahta parçası üzerinde kalan kimse,

Râbian: Seb'iftirâs edip de onun ağzında kalan kimse marîz hükmünde olup bunun varisine ikrarı sahih olmadığı gibi gayr-ı varisine ikrarı dahi ancak sülûsten muteber olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Bir kimse maraz-ı mevt ile marîz olmak için üç şart lazımdır:

Şart-ı evvel: Ol kimsede bir hal bulunmalıdır ki, ekseriya onda ölüm korkusu bulunur. Bu cihetle kalede mahsur veya harp meydanında bulunan kimse mücerred mahsur veya muharib olmakla marîz olmaz. Zira muhasaradan ekseriya halas olabilir. Fakat bir kadın, tevlîd için evcâ'a mübtela olunca, maraz-ı mevt addolunur ve bundan halas

¹ Haskefî, *a.g.e.*, V, 380

² Komisyon, *a.g.e.*, IV, 176

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 212

olunca evcâ‘ zamanındaki tasarrufatı gayr-ı marîzin tasarrufatı gibi muteber olur (*Hindiyye*).¹

Şart-1 sâni: Hasta erkek ise mesâlih-i hariciyyesini ve kadın ise mesâlih-i dahiliyyesini görmeye kudreti olmamalıdır. Zira insan, marazdan hâlî olmayacağından mesâlihini görmeye kudreti olunca âdeten maraz addedilmez (*Fusûleyn nakalehû Feyziye*).²

Şart-1 sâlis: Bu hastalık ve aczlik hali kendisinde sabit olarak bir sene mürûr etmeden vefat etmelidir. Bu cihetle ve eğer marîzin marazı mümted olup da daima bir hal üzere –hastalığı izdiyâdda olmayarak- bir sene geçer ise ol marîzin marazı müştred ve hali müteğayyir olmadıkça sahih hükmünde olup hibe ve ikrarı misillu cümle tasarrufatı sahihin tasarrufatı gibidir. Zira insan marazdan hâlî olmayacağından, bu kadar maraz, maraz-ı mevt addolunmaz.

Mesela meflûc ile müteverrim ikrar edip vakt-i ikrarından itibaren bir sene mürûr eylese bunun ikrarı sahih ve muteber olur (*Dürr-i Muhtâr fi'l-Vesâyâ*).³ Nitekim maraz bazen tenâkusda ve bazen dahi tezâyüdde bulunsa bir sene geçmeden vefat ederse marîz ve bir sene geçtikten sonra vefat ederse sahih addolunur (*Nükûl-i Feyziye*).⁴ Fakat daima bir hal üzere olmayıp da yevmen fe yevmen marazı izdiyâd ve hal-i teğayyürde bulunsa yine maraz-ı mevt olur.

Amma marîzin marazı müştred ve hali müteğayyir olup da bu hal üzere bir sene geçmeden vefat ederse vakt-i teğayyür ve iştidâddan itibaren vefatına dek olan hali maraz-ı mevt addolunur.

2.25. Madde 1596:

(Hiç varisi olmayan kişinin yahut zevcesinden başka varisi olmayan âdemin veyahut zevcinden başka varisi olmayan kadının maraz-ı mevteinde ikrarı bir nevi‘ vasiyyet olarak muteber olur.

¹ Komisyon, *a.g.e.*, IV, 176

² Seyyid Feyzullah Efendi, *a.g.e.*, 393

³ Haskefi, *a.g.e.*, V, 380

⁴ Seyyid Feyzullah Efendi, *a.g.e.*, 393

Binaenaleyh varisi olmayan kişi maraz-ı mevtinde cemî‘ emvalini bir kimesneye ikrar ile nefy-i mülk etse sahih olup vefatından sonra terekesine emin-i beytü’l-mal tarafından müdahale olunamaz.

Kezalik zevcesinden başka varisi olmayan kimse maraz-ı mevtinde cemî‘ emvalini zevcesine veyahut zevcinden başka varisi olmayan kadın cemî‘ emvalini zevcine ikrar ile nefy-i mülk etse sahih olup ba‘de’l-vefat bunlardan birisinin terekesine emin-i beytü’l-mal tarafından müdahale olunamaz.)

Hiç varisi olmayan erkek veya kadın kişinin yahut zevcesinden başka varisi olmayan âdemin veyahut zevcinden başka varisi olmayan kadının maraz-ı mevtindeki ikrarı bir nevi‘ vasiyyet olarak muteber olur.

Bu mesele zevc ile zevceye tahsîs edildi. Zira başka varisi olmayacak sûrette varise ikrarın faydası ancak bu iki meselede zahir olur. Çünkü zevc ile zevceden başka gerek ashâb-ı ferâizden ve gerek zevi’l-erhâmdan olsun müteveffânın cümle terekesini ihrâz edeceğinden vasiyyete ihtiyaç yoktur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ Mesela bir oğlundan veya kızından veya halasından başka hiç varisi olmayan bir kimse onlara ikrar etse de etmese de cemî‘ emvalini min ciheti’l-asûbe veya min ciheti’l-farz ve’r-red veya min ciheti’r-rahmiyye ihrâz ve zabt edecekleri cihetle, ikrar edip etmemesinde bir semere yoktur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Amma zevc ile zevce men lâ yüred aleyhimâ olmaları mülâbesesiyle cemî‘ emvali irsen ihrâz edemeyecekleri cihetle terekeyi kâmilten ihrâz için vasiyyet lazımdır.

Binaenaleyh hiç varisi olmayan erkek veya kadın kişi maraz-ı mevtinde cemî‘ emvalini bir kimesneye ikrar ile nefy-i mülk veya 1592. ve 1593. maddeler vechile nâm-ı müsteâr ve nefy-i mülkten başka bir vechile ikrar etse ikrarı sahih olup mukırrın vefatından sonra terekesine emin-i beytülmal tarafından müdahale olunamaz. Zira bilâ varis vefat edenin terekesinin beytülmal vaz‘ı irsen değil, belki sahipsiz mal olmak itibariyledir. Binaenaleyh vasiyyet ve ikrara ve muhâbâta beytülmal muâ‘rız olamaz (*Tekmile-i Redd-*

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 244

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 245

i Muhtâr).¹ Yani emin-i beytülmal müteveffânın ikrarı hal-i marazında olduğunda muteber olmayıp terekesi beytümala aittir diyemeyip cemî' emval ve eşyasını veyahut müteveffânın ikrar ettiği miktarı mukarrun leh zabt eder.

Kezalik zevcesinden başka varisi olmayan kimse maraz-ı mevteinde cemî' emvalini zevcesine veyahut zevcinden başka varisi olmayan kadın cemî' emvalini zevcine ikrar ile nefy-i mülk veya nâm-ı müsteâr veyahut nâm-ı müsteâr ve nefy-i mülkten başka bir vecih ile ikrar etse ikrar-ı mezkûru sahih olup ba'de'l-vefat bunlardan birisinin terekesine emin-i beytülmal tarafından müdahale olunamaz. Yani emin-i beytülmal mukarrun lehâ olan zevceye “zevcinin terekesinden rubu' hisse-i irsiyyenden mâ'adâsını beytülmal için zabt ederim” diyemeyeceği gibi, emin-i beytülmal mukarrun leh olan zevce “tereke-i zevcenden nısıf hisse-i irsiyyenden mâ'adâsını beytülmal için zabt ederim” diyemez. Zira varise ikrarın adem-i sıhhati, varis ikrara mahal olmadığına mebni değil, belki verese-i diğerin haklarına mübtenî bulunmuştur. Bu sûrette mukarrun lehten başka varis mevcut olmayınca ikrarı sahih olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Bu madde ile tefrî'ât arasındaki leff ve neşr mürettebdir.

2.26. Madde 1597:

(Bir kimse marîz iken veresesinden birine mal ikrar edip de ba'dehû ol marazdan ifâkat bulsa bu ikrarı muteber olur.)

Bir kimse marîz iken veresesinden birine nefy-i mülk veya nâm-ı müsteâr veya başka bir vechile ayn veya deynden bir mal ikrar edip de ba'dehû o kimse ol marazdan ifâkat bulsa da sonra diğeri bir sebeple yahut evvelki maraza mümâsil marazla vefat etse bu ikrarı muteber olur (*Surratü'l-Fetâvâ fî İkrari'l-Mar'îz*).³ Zira marîzin kesb-i ifâkat etmesiyle hastalığın maraz-ı mevt olmadığı tahakkuk eyledi.

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 223

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 223

³ Sakızî, *a.g.e.*, vr. 304

Bunda “ikrar” tabiri vasiyyetten ihtirâz içindir. Zira bir marîz veresesinden birine vasiyyet edip de ba‘dehû o marazdan ifâkat bulsa da sonra vefat etse, vasiyyet-i mezkûre batıl olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

2.27. Madde 1598:

(Bir kimse maraz-ı mevtinde varislerinden birine bir ayn yahut deyn ikrar ettikten sonra fevt olsa diğer varislerin icazetine mevkuftur. Onlar mucîz olursa onun ikrarı muteber olur. Ve eğer onlar mucîz olmaz ise onun ikrarı dahi muteber olmaz.

Şu kadar var ki mukırrın hayatında diğer varisler onu tasdik etmişler ise vefatından sonra onlar bu tasdiklerinden rücû‘ edemeyip ol ikrar muteber olur.

Ve bir de varise emanet ikrarı her halde sahihtir.

Şöyle ki bir kimse kendisinin bir varisinde olan emaneti kabzetmiş yahut varisinin kendisinde olan emanet-i malumesini istihlâk eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar eylese sahih olur.

Mesela bir kimse “filan oğlumda vedî‘a olan malımı ahz ve kabz etmişimdir” diye maraz-ı mevtinde ikrar etse sahih ve muteber olur.

Ve keza “filan kimsede olan alacağımı filan oğlum bi’l-vekale ahz edip bana teslim etmiştir” dese, ikrarı muteber olur.

Kezalik “filan oğlumun bende vedî‘a yahut âriyet olan beş bin kuruşluk elmas yüzüğünü satıp semenini kendi umûruma sarf ve istihlâk etmişimdir” dese ikrarı muteber olup ol yüzüğün kıymeti terekeden tazmin olunmak lazım gelir.)

Bir kimse maraz-ı mevtinde kendi varislerinden birine dükkân gibi kendisinin vazı‘u’l-yed bulunduğu ve onda mülkiyeti zahir bulunan bir ayn yahut deyn ikrar ettikten sonra

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 228

fevt olsa diğerk varislerin icazetine mevkuftur. Marîz gerek medyûn olsun gerek olmasın (*Câmi‘u‘l-Fusûleyn*).¹

Çünkü “إن الله أعطى كل ذي حق حقه إلا لا وصية لوارث” hadis-i şerifi² vârid olmuştur. Bir de marîzin malına hakk-ı verese taalluk ve hatta marîz varise teberru‘dan memnu bulunmuş olmakla bazı vereseyi tahsiste diğerk bazı veresenin haklarını iptaline müeddî ve beyne‘l-verese vahşet ve adâvetin hudûsuna bâdî olur. Ve nefsü‘l-emrde mukırrın deyni bulunmadığı halde bazı vereseye bi tarîki‘l-vasiyye îsâl-i nef‘den aciz bulunmak mülâbesesiyle bu ikrarında mukır müttehem bulunmuştur. Amma ecnebiye bi tarîki‘l-vasiyye îsâl-i nef‘a malik olmakla ona hal-i marazda ikrarda töhmet yoktur (*Kifâye fi İkrari‘l-Marîz*).³ (73. maddeye bak.)⁴

Fakat mesela marîz, kendisinin yedinde bulunmayıp da varisi yedindeki bir ayn yahut müteaddid a‘yân için “onda hakkım yoktur, vâzı‘u‘l-yed bulunan varisindir” dese bu ikrar sahih olur. Bundan sonra mukırr vefat etse sair veresenin a‘yân-ı mezkûre terekedendir diye davaları mesmû‘ olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁵

“Varislerinden birine” tabirinden anlaşılır ki, mukarrun lehten başka müteveffânın varisi vardır. Bu varis gerek ashab-ı ferâizden, gerek asabâtan ve gerek zevi‘l-erhâmdan olsun. Amma varis-i âhar yok ise nâfiz olur. Artık emîn-i beytûlmal müdahale edemez (1596. maddeye bak.)⁶ (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁷

“Kendi varislerinden” denildi. Zira bir kimse maraz-ı mevtinde varisinin varisine bir şey ikrar edip, mukarrun leh vefat ettikten sonra mukır vefat etse bu ikrarı muteber olur.

¹ Şeyh Bedreddin Simâvî, *Câmi‘u‘l-fusûleyn*, Matbaatü‘l-Ezheriyye, Kahire, 1979, II, 44

² “Şüphesiz ki Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Bu sebeple mirasçıya vasiyet caiz olmaz.” Ebu Davud, *Vesaya*, 6; Darimi, *Vesaya*, 13, 28

³ Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 442

⁴ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 158

⁵ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 220

⁶ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 156

⁷ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 256

Mesela oğlu bulunan bir kimse maraz-ı mevtinde hafîdine –merkum oğlunun oğluna- on altın borç ikrar edip, mukarrun leh olan hafîdi ba‘de’l-vefat marîzi mukır vefat etse, ikrar-ı muteber olmakla mukırrın oğlu ve mukarrun lehin babası mukırrın terekesinden meblağ-ı mezkûru alabilir.

Nitekim ecnebiye ikrar edip de mukarrun leh, kable’l-mukır vefat etmekle mukarrun lehin verese mukırrın verese bulunsa, ikrar-ı mezkûr caiz olur. Zira hîn-i ikrarında varisine ikrar etmemiştir. Çünkü ecnebi varis olmadığı zahir olup vefat eden varisine gelince kable’l-mukır vefat etmesiyle varis olmaktan çıkmıştır (*Tekmile*).¹

Onlar –verese- ol kimsenin vefatından sonra mucîz olursa onun ikrarı dahi muteber ve lazım olur. Zira varise ikrarın adem-i sıhhati varis, ikrara mahal olmadığına mebni değil, belki diğer veresenin hakları taalluk eylediğine mebnidir. Verese mucîz oldukları sûrette mani zâil olmakla memnu‘un avdeti lazım geldi. (24. maddeye bak.)² Ba‘de’l-icaze nedamet fayda vermez (*Feyziye fî İkrari’l-Marîz ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³

Amma mukırrın, vefatından evvel vuku‘ bulan icazetinin hükmü yoktur. Zira mukır, ber hayat iken veresenin bir gûnâ hakları yoktur ki, icazet ile o hakkı ıskat etsinler.

Mesela bir kimse maraz-ı mevtinde “filan varisime şu kadar kuruş borcum var” demiş olsa vefatında mukaddem, sair verese “biz bu ikrarına razı veya onu mucîz olduk” deseler bile ol kimse ba‘de’l-vefat icazet vermemeye kadirlerdir.

Ve eğer onlar mucîz olmaz ise onun ikrarı dahi muteber olmaz.

Mesela bir kimse maraz-ı mevtinde bazı emlaki filan oğluna sattığını ikrar ve hatta yedine huccet i‘tâ etse, sair veresenin icazeti olmaksızın tamam bahasıyla olsa bile bu ikrarı sahih olmaz.

Nitekim ayn veya deynin kabzını ikrar dahi bilâ icaze caiz değildir. Şöyle ki, mesela marîz varisinde olan matlûbunu yahut mal-i mağsubunu veya mal-i merhununu

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 226

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 80

³ Seyyid Feyzullah Efendi, *a.g.e.*, 392; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 226

varisinden aldığı maraz-ı mevtinde ikrar eylese, diğer verese icazet vermedikçe ikrarı muteber olmaz. (1570. madde şerhine bak.)¹

Fakat bir kimse ber vech-i meşrûh maraz-ı mevtinde varisine bir şey ikrar ettiğinde mukarrun bihi mukarrun lehe teslim ile marîz emr olunur. Zira marîz kesb-i afiyet ederek ikrarın sıhhati muhtemeldir. Ve sonra marîz-i merkum, mezkûr marazdan vefat ettiğinde, mukarrun leh mukarrun bihi terekeye red ve iadeye mecburdur. Eğer müteveffânın başka varisi olup da ikrarı mucîz olmaz ise (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Maraz-ı mevt ile marîz, varis ile ecnebiye müşterek deyn ikrar etse varis hakkında muteber olmadığı gibi İmâm-ı A'zam ile İmâm Muhammed'e göre ecnebi hakkında dahi muteber olmaz. Zira ikrar ihbar olarak mukırrın ikrar ettiği cihetin hilafına nafiz olması sahih değildir. Binaenaleyh mukır, müştereken ikrar etmiş iken gayr-ı müşterek olmak üzere nafiz olması caiz olmaz.

Mesela bir kimse maraz-ı mevtinde filan varisi ile filan ecnebiye müşterek bin kuruş borcu olduğunu ikrar eylese ol varis ile ecnebi şirketinde gerek tesâduk ve gerek ecnebi şirketi inkâr ve meblağ-ı mezbûr yalnız kendisinin olduğunu iddia ile ihtilaf etsinler hiç birisi hakkında ikrarı muteber olmaz. (46. madde ve şerhine bak.)³

Şu kadar var ki, maraz-ı mevt ile marîzin varisine dört nev' ikrarı sahih olur:

Evvelen: Mukırrın hayatında diğer varisler onu ikrarında tasdik etmişler ise vefatından sonra onlar bu tasdiklerinden rücû' edemeyip marîz-i mukırrın ol ikrarı muteber ve lazım olur. Ve bu tasdik, ânifen ve şerhan zikr olunan icazet gibi değildir. Zira tasdikde veresinin ikrarı vardır (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).⁴

Mesela üç oğlu olan bir kimse maraz-ı mevtinde “filan oğluma cihet-i karzdan bin kuruş borcum var” dediğinde, diğer iki oğlu “babamızın biraderimize bin kuruş borcu var” diye mukırrı ba'de't-tasdik mukır vefat etse bu tasdiklerinden rücû' edemeyip mukırrın ikrarı muteber olur.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 87

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 233

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 111

⁴ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 226

Nitekim marîz varisi zimmetindeki on altın alacağını kabz eylediğini ikrar edip de mukırrın hayatında diğer varisleri kabzı tasdik etseler, vefatından sonra onlar bu tasdiklerinden rücû' edemezler.

Sâniyen: Ve bir de varise emanet ikrarı tabir-i âharla varisinde olan emaneti kabz yahut varisinin nezdinde olan malum ve maruf vedî'asını istihlâk ettiğini ikrar eylemesi her halde varisleri icazet veya tasdik etmeseler bile- sahihtir. Emanet tabiri vedîaya ve mal-i şirket ve mal-i mudârebe ve âriyet gibi diğer emânâta dahi şâmil olur. Binaenaleyh marîz, medyûnundaki alacağını kabza varisini vekil etmekle o da kabz ettikten sonra marîz, vekil bi'l-kabz bulunan varisinden makbuz-ı mezkûru ahz eylediğini ikrar etse sahih olur.

Amma marîz, kendisinde varisinin emaneti bulunduğunu yani kendi yedinde bulunan şu ayn, varisi filan tarafından kendisine bırakılmış emanet olduğunu ikrar etse sahih olmaz.

Şöyle ki, bir kimse kendisinin bir varisinde olan emaneti kabzetmiş olduğunu ikrar etse sahih olur. Zira varis emaneti mûris-i marîza reddelediğini iddia ve mûris tekzîb etse, varisin kavli kabul olunur. (1774. maddeye bak.)¹ Bu sûrette ikrar-ı mezkûr ile varise îsâl-i nef' edilmiş ve mukır da müttehem bulunmuş olmaz. Yahut varisinin kendisinde olan emanet-i ma'lûmesini istihlâk eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar eylese sahih olur. Zira marîz bu ikrarında tekzîb olunarak ikrarı kabul edilmese, vefatından sonra mechûl addolunacağı ve mûdi' vedî'ayı bi'l-beyyine ispat edeceği cihetle 801. madde hükmünce terekesinden zamân lazım geleceğinden tekzîbde fayda yoktur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).² Yani ikrar etse de etmese de netice bir olduğu cihetle bu ikrarda varise îsâl-i nef' mülâhazası varid değildir.

Mesela bir kimse "filan oğlumda vedîa olan malımı ahz ve kabz etmişimdir" diye maraz-ı mevtinde ikrar etse her halde sahih ve muteber olur.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 639

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 230

Ve keza filan kimsede olan alacağımı filan oğlum tarafımdan bi'l-vekale ahz edip bana teslim etmiştir dese, ikrarı muteber olur ve vekil-i merkum bu teslimi başkaca beyyine ile ispat etmek mecburiyetinde bulunmaz.

Kezalik bir kimse maraz-ı mevtinde filan oğlumun bende maruf ve malum vedî'a yahut âriyet olan beş bin kuruşluk elmas yüzüğünü satıp semenini kendi umûruma sarf ve istihlâk etmişimdir dese ikrarı muteber olup, ol yüzüğün âhara bey' ve teslim edildiği zamandaki tamam-ı kıymeti terekeden tazmin olunmak lazım gelir. Yoksa marîzin mukabilinde satmış olduğu semen lazım gelmez. Mesela ol kimse yüzüğü beş bin kuruşa satmış iken vakt-i bey' ve teslimdeki kıymeti dört bin veya altı bin kuruş olsa bu kıymetin tazmini muktezîdir, yoksa beş bin kuruş değil.

“Emanet-i ma'lûme” ibaresi beyyine ile müsbite diye tefsir olunmuştur. Zira o emanet maruf ve malum olmadığı takdirde istihlâk eyledim diye ikrarı muteber olmaz.

Îdâ', beyyine ile müsbit değil iken marîz “filan varisimin vedî'asını istihlâk eyledim” diye ikrar etse diğer verese tasdik etmedikçe yahut ba'de'l-mevt icazet vermedikçe ikrarı muteber olmaz.

“Emanet” tabiri deyn ve mağsub ve merhun gibi emanet olmayandan ihtirâz içindir. Şöyle ki, marîz varisi zimmetindeki alacağını yahut varisinin kendisinden gasb veya irtihân eylediği malı kabz ettiğini ikrar etse sahih olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ (1570. madde şerhine bak.)²

Sâlisen: Marîz maraz-ı mevtinde zevcesi için mihir ikrar etse, mihr-i misil miktarı ikrarında tasdik olunur. Zira vücûb-ı mihr-i misil sıhhatü'n-nikâh hükmünden dolayı olup, yoksa marîzin ikrarından dolayı değildir. Hatta zevc, zevcenin mihr-i mislinden ziyade mihir ikrar etse ziyadesindeki ikrar batıl olur (zikredilen neden sebebiyle). Bundan sonra verese-i saire ba'de mevti'l-mukır zevce-i mezbûre mukırrın hayatında mihr-i mezkûru ikrar-ı mezbûrdan evvel, mukır marîza hibe etmişti diye iddia ve ikame-i beyyine edecek olsa kabul edilmez.

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 224

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 87

Râbian: Nefy suretiyle olan ikrar kazâen caiz olur. Şöyle ki, mesela marîz - لا حق لى على فلان الوارث - “filan varis üzerinde benim asla hakkım yoktur” dese sahih olup artık varis-i âharın bu varis aleyhine mûrisine ait bir hakkı dava etmesi sahih olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹ (1571. madde şerhine bak.)²

Nitekim marîz olan bir kadın maraz-ı mevtinde “zevcimin üzerinde mihrim yoktur” dese sahih olur (*Bahr*).³

2.28. Madde 1599:

(Bu mebhasde varisinden murad marîzin vakt-i vefatında varis bulunan kimsedir.

Şu kadar var ki varis değil iken sonradan bir sebab-i hadis ile mukırrın vakt-i vefatında hâsıl olan veraset, ikrarın sıhhatine mani olmaz.

Nitekim bir kimse maraz-ı mevtinde bir ecnebi kadına mal ikrar edip de ba‘dehû onu tezevvüc ettikten sonra fevt olsa ikrarı nafiz olur.

Amma veraseti böyle bir sebab-i hâdis ile hâsıl olmayıp da sebab-i kadim ile olur ise ikrarı yine nâfiz olmaz.

Mesela oğlu olan bir kimse li ebeveyn karındaşlarından birine mal ikrar edip de oğlunun vefatından sonra kendisi vefat etse mukarrun leh onun karındaşı bulunduğu cihetle varis olacağından ol ikrar nâfiz olmaz.)

Bu mebhasde –varise ikrar mebhasinde- varisinden murad vakt-i ikrarda varis olan kimse olmayıp marîzin vakt-i vefatında varis bulunan kimsedir.

Varis olmakta dört sûret vardır:

Sûret-i ûlâ: Mukarrun leh, vakt-i ikrarda varis olup, vakt-i mevtte varis olmaz. Bu ikrar caizdir. Mesela oğlu bulunmayan bir kimse maraz-ı mevtinde biraderine mal ikrar edip de ba‘de’l-ikrar oğlu doğsa ikrarı sahih olur. Zira mukırrın vefatı zamanında müteveffânın oğlu mevcut olduğundan biraderi varis değildir. Nitekim bir kimse maraz-

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 226

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 89

³ İbn Nüceym, *a.g.e.*, VII, 432

1 mevtinde müteveffât kızında bulunan on adet sîm mecidiyye alacağını istîfâ ettiğini ikrar edip, mukırrın oğlu istîfâyı münkir olsa bile ikrarı sahihtir. Zira müteveffât varis değildir.

Kezalik bir kimse maraz-ı mevtinde zevcesine şu kadar kuruş borç ikrar ettikten sonra zevce-i mezbûre vefat edip ba'dehû ol kimse vefat etse bu ikrar sahih olur, zira vefat eden kimesne varis değildir.

Sûret-i sâniye: Mukarrun leh hem vakt-i ikrarda, hem de vakt-i mevtte varis olur. Bunda iki ihtimal vardır.

İhtimal-i evvel: Mukarrun leh vakt-i ikrar ve vakt-i mevtte varis olup, arada verasetten çıkmaz. Bunun hükmü 1598. maddede geçti.

İhtimal-i sâni: Mukarrun leh, vakt-i ikrar ve vakt-i mevtte varis olup, fakat arada varislikten çıkmış olmaktır. Bu ikrar İmâm Ebû Yusuf'a göre sahih değildir. Mesela veledi olmayan bir marîz müteaddid li ebeveyn karındaşlarından birine bir mal ikrar ettikten sonra oğlu tevellüd edip, ba'dehû bu oğlu vefat eyledikten sonra marîz vefat etse, karındaşına olan bu ikrarı nâfiz olmaz. Nitekim maraz-ı mevtinde zevcesi için ba'de'l-ikrar mezbûreyi ibâne edip, iddet-i münkazî olduktan sonra tekrar tezevvüc etse de ba'dehû marîz o marazdan vefat etse ikrarı caiz olmaz. Zira mukır, tatlık ve sonra tezevvüc ile müttehemdir. Ve ikrar-ı mezkûr İmâm Muhammed'e göre caizdir. Zira ikrarın adem-i cevazı vakt-i ikrardaki sebep ile varisliğin bekasına menûttur. Sebep, bâki kalmayınca ikrar dahi sahih olur.

Sûret-i sâlise: Mukarrun leh hem vakt-i ikrarda hem de vakt-i mevtte varis olmaz. Bunun hükmü 1596. maddede zikr olundu.

Sûret-i râbi'a: Mukarrun leh, vakt-i ikrarda varis olmayıp vakt-i mevtte varis olur. Bunun hükmü ber vech-i âtî izah olunur: Mukarrun lehin vakt-i mevtte varis olması vakt-i ikrarda mevcut olan sebepten dolayı olur ise bu ikrar sahih değildir. Ve eğer sebep-i cedidden dolayı olur ise bu ikrar sahih olur. Bu suret âti'z-zikr fıkralar ile tafsil olunuyor.

Şu kadar var ki mukarrun leh vakt-i ikrarda mukırra varis değil iken sonradan ba‘de‘l-ikrar bir sebab-i hâdis ile mukırrın vakt-i vefatında hâsıl olan veraset, ikrarın sıhhatine mani olmaz.

Misal: Nitekim bir kimse maraz-ı mevtinde bir ecnebi kadına mal ikrar edip de ba‘dehû onu tezevvüc ettikten sonra mukır fevt olsa ikrarı nâfiz olur. Zira ikrar, vâki‘ olduğu zamanda ecnebi için hâsıl olur; yoksa varis için değil. Binaenaleyh nâfiz ve lazım olup, artık batıl olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Hibe ile vasiyyette ise hüküm böyle değildir. Şöyle ki: Bir kimse maraz-ı mevtinde ecnebi bir kadına bir mal hibe veya vasiyyet ettikten sonra onu tezevvüc edip ba‘dehû vefat etse hibe ve vasiyyet sahih değildir. Zira vasiyyet, mâ ba‘de‘l-mevtihî muzâfen temlik olduğu gibi maraz-ı mevtte hibe dahi vasiyyet olup, hâlbuki ba‘de‘l-mevt o kadın varis oluyor.

Amma mukarrun leh, vakt-i ikrarda varis değil iken sonradan hâsıl olan veraseti böyle bir sebab-i hâdis ile olmayıp da sebab-i kadim ile olur ise ikrarı yine nâfiz olmaz.

Mesela oğlu olan bir kimse li ebeveyn karındaşlarından birine maraz-ı mevtinde mal ikrar edip de oğlunun vefatından sonra ol marazdan kendisi vefat etse mukarrun leh, onun karındaşı bulunduğu cihetle yani karındaşlık olan sebab-i kadim ile varis olacağından ol ikrar nâfiz olmaz. Zira marîz varise ikrardan mahcûr ve eh ise varis olmakla beraber ibn ile irsten mahcurdur. Kable‘l-mevt hâcib zail olunca eh, vakt-i ikrarda mevcut sebep ile varis ve hacr, vakt-i ikrara müstenid oldu.

Nitekim bir müslim maraz-ı mevtinde hristiyan biraderine bir mal ikrar ettikten sonra mukır, vefat etmeden, mukarrun leh olan biraderi müslim olsa da ba‘dehû marîz vefat ve biraderi mûmâ ileyh varis olsa ikrarı sahih olmaz. Zira sebab-i irs olan uhuvvet, vakt-i ikrarda kaim idi. Nitekim bir kimse maraz-ı mevtinde mechûlü‘n-neseb bir ecnebi için bir şey ikrar ettikten sonra, o ecnebi kendi oğlu olduğunu iddia ve o da ehl-i tasdikten olduğu halde bu ikrar-ı nesebi tasdik eylese, nesebi sabit ve ikrarı batıl olur. Amma

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 234

ecnebi-i merkur, oğlu olmak hususunda mukırrı tekzıb eder yahut ecnebinin nesebi maruf olursa ikrarı sahih olur.

2.29. Madde 1600:

(Marızın maraz-ı mevtinde iken zaman-ı sıhhatine isnad ile ikrarı, zaman-ı marazındaki ikrarı hükmündedir.

Binaenaleyh maraz-ı mevtinde iken, varisinde alacağı olan şu kadar kuruşu zaman-ı sıhhatinde istîfâ eylemiş olduğunu ikrar etse, diğer varisler mücız olmadıkça nâfiz olmaz.

Kezalik hal-i sıhhatinde iken filan malını veresesinden filana hibe ve teslim eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar eylese hibesi beyyine ile sabit yahut diğer varisleri onu mücız olmadıkça ikrarı nâfiz olmaz.)

Marızın maraz-ı mevtinde iken zaman-ı sıhhatine isnad ile varisine ikrarı, zaman-ı marazındaki ikrarı hükmündedir. Amma bu vechile bi'l-isnad ecnebiye ikrarın hükmü 1603. maddede mezkûrdur.

Binaenaleyh bir kimse maraz-ı mevtinde iken, varisinde bedel-i mebî' veya karz veya icâre gibi bir cihetten dolayı alacağı olan şu kadar kuruşu zaman-ı sıhhatinde ol varisten istîfâ eylemiş olduğunu ikrar etse, istîfâ beyyine ile sabit yahut işbu ikrarı diğer varisler mücız olmadıkça nâfiz olmaz.

Mesela bir kimse hal-i sıhhatinde oğluna bey' ve teslim eylediği mülk menziline semenini oğlundan beş sene mukaddem kabz eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar ettikten sonra vefat eylese, kabzı beyyine ile sabit olmadıkça sair verese meblağ-ı mezbûrdan hisselerini mukarrun lehten talep edebilirler.

Kezalik bir kimse hal-i sıhhatinde iken filan malını veresesinden filana hibe ve teslim eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar eylese hibesi ve teslimi hal-i sıhhatinde vâki' olduğu beyyine ile tabir-i âharla vâhib hal-i sıhhatinde hibe ve teslim eylediğini mevhûbun leh şühûd veyahut diğer veresenin ikrarı ile sabit yahut diğer varisleri onu mücız olmadıkça ikrarı nâfiz olmaz.

Kezalik, filan varisine bin kuruş borçlu bulunduğunu veyahut filan varisindeki şu kadar kuruş matlûbunu istîfâ ettiğini zaman-ı sıhhatinde ikrar eylediğini maraz-ı mevtinde mukır olsa nâfiz olmaz.

2.30. Madde 1601:

(Marîzin maraz-ı mevtinde ecnebiye yani kendisine varis olmayan kimseye gerek ayn gerek deyn ikrarı cemî‘ emvalini muhît olsa bile istihsânen sahih olur.

Şu kadar var ki mukarrun bih mukırra henüz bey‘ veya hibe olunmuş yahut âhardan irsen intikal eylemiş olmak gibi bir sebeple vakt-i ikrarda onun mülkü olduğu çok kimselerin malumu olarak kendi ikrarında kâzib olduğu zahir olursa ol halde nazar olunur.

Eğer bu ikrarı müzakere-i vasiyyet esnasında değil ise hibe demek olarak teslim lazım gelir.

Ve eğer müzakere-i vasiyyet esnasında ise vasiyyet manasına mahmûl olur. Ve gerek hibe olsun ve gerek vasiyyet olsun ancak sülüs-i malından muteber olur.)

İkrar iki kısımdır:

Kısm-ı evvel: İkrar-ı bi'l-hikayedir ki, hakikat-i ikrar üzeredir. Şöyle ki, marîzin deyn-i sıhhati bulunmayınca maraz-ı mevtinde ecnebiye yani kendisine varis olmayan kimseye –velev ki bu kimse ibnü'l-ibn yahut zevce-i nasrâniyye olsun- gerek mazmun ya gayr-ı mazmun veya emanet olan ayn ve gerek deyn ikrar-ı bi'l-hikaye ile ikrarı cemî‘ emvalini muhît olsa ve varisleri mücîz olmasa bile mukarrun bih mukırının mülkü olduğu malum olmayınca bu ikrar istihsânen sahih olur. Ve garîm ba‘de't-tahlîf deynin cemî‘ emvalinden te'diye olunması lazım gelir. Zira ikrarda muktezî mevcut ve mani-i müntefîdir. Muktezînin mevcut olması herkes kendi mülkünde keyfe mâ yeşâ' tasarruf etmeye muktedir bulunmasıyla muhakkak olduğu gibi, maniin ademi dahi mani-i ikrar, irs olup bu ise münteki olmasıyla müsbettir.

Bu madde ikrarın ihbar olmasına müteferri'dir. İnşâ yani temlîk olsa idi inde ademi'l-icaze ancak sülüs miktarı nâfiz olurdu. (1572. madde şerhine bak.)¹

“Deyn sıhhati bulunmayınca” denildi. Zira mukırr-ı marîzin deyn-i sıhhati bulunur ise ikrar-ı deyn eylemesi sahih olmadığı gibi yedindeki aynın dahi âhar için ikrarı guramâ-i sıhhat hakkında sahih değildir. Madde-i âtiyeye bak.

Ecnebi lafzı “kendisine varis olmayan” ibaresiyle tefsir olundu. Binaenaleyh mukırrın ibni var iken ibnü'l-ibni bu manaca ecnebi ve ibnü'l-ibne ikrarı muteber olacağı gibi, bir müslim, nasrâniye olan zevcesi için maraz-ı mevtinde bir mal ikrar etse bu ikrarı cemî' malından muteber olur. Nitekim ona bir şey vasiyyet etse sülüs-i malından muteber olacağı gibi (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Amma bir kimse maraz-ı mevtinde zevcesini talebiyle bâyinen tatlîk ettikten sonra bir mal ikrar etse de marîz vefat edip mukarrun lehâ henüz iddeti içinde bulunsa bu mukarrun lehâ olan zevceye irs ile mukarrun bihten hangisi ekall ise onun i'tâsı lazım gelir. Bu i'tâ dahi bi hükmi'l-ikrardır, yoksa bi hükmi-i irs değildir. Amma iddet-i münkazî olmuş ise ikrarı caizdir.

Nitekim bir kimse maraz-ı mevtinde zevcesini bilâ talep boşasa da iddeti münkazî olmadan mukırr vefat etse ikrarı sahih olmaz.

Kısm-ı sâni: İkrar bi'l-ibtidâdır.

İkrar bi'l-ibtidâ sûreten ikrar ise de hakikaten ibtidâ ve müceddeden temlîkten ibarettir. Mukırr maraz-ı mevtinde hibeden memnu olduğundan, hibe sûretiyle temlîke teşebbüs etmeyip de belki ikrar sûretiyle yapmıştır. Bu kısım ikrar fıkra-i âtiye ile izah olunuyor.

Şu kadar var ki mukarrun bih mukırra henüz bey' veya hibe olunmuş yahut âhardan henüz irsen intikal eylemiş olmak gibi bir sebeple vakt-i ikrarda onun –marîz-i mukırrın- zaman-ı marazda bekaen mülkü olduğu çok kimselerin malumu olarak mukırr kendi ikrarında kâzib olduğu zahir olursa ol halde nazar olunur. *Dürr-i Muhtâr*'da “çok

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 92

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 214

kimselerin... ilâ âhirihi” ibaresi yerine “onun mülkü olduğu malum... ilâ âhirihi” denilmiş ve ol vechile çok tabiri isti‘mal edilmemiştir.

Eğer marîzin bu ikrarı marîza: “Filan kimesneye bir şey vasiyyet etmez misin yahut filan kimse pek fakirdir, vasiyyete muhtaçtır” denilmek gibi müzakere-i vasiyyet esnasında değil ise hibe demek olarak tamamıyet-i hibe için 837. madde hükmüncü mukarrun bihi mukarrun lehe teslim lazım gelir. Hatta teslim etmezden vefat ederse bu ikrarın hükmü kalmaz. Nitekim ibn hal-i sıhhatinde pederi yedinde bulunan mesela bir at için “bu at filan kimesnenindir” diye ikrar ettikten sonra ibn-i merkum, maraz-ı mevt ile marîz iken pederi vefat etse bu ikrar, ibn-i mukırrın sülüs-i malından muteberdir. Zira bu ikrar ibn evvela vefat etmekle batıl veyahut eb evvela vefat etmekle sahih olmak beyninde mütereddid olmakla, hal-i marazda ikrarı bi’l ibtidâ olur.

Ve eğer müzakere-i vasiyyet esnasında ise vasiyyet manasına mahmûl olur. Binaenaleyh teslim lazım değildir. Ve gerek hibe olsun ve gerek vasiyyet olsun ancak marîzin sülüs-i malından muteber olur (879. maddeye bak.).¹

Mukır, mukarrun bihi nefesine muzâf kıldığında hüküm yine bu minval üzeredir. Şöyle ki, mesela “bu atım filanıdır” dediğinde zikir, vasiyyet esnasında değil ise hibeye haml olunup teslim lazımdır. Zikir vasiyyet esnasında ise vasiyyete haml edilerek teslim şart değildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Bir kimse cemî‘ emlakini hal-i sıhhatinde ecnebiye sattığını ve semenini kabz eylediğini maraz-ı mevtinde ikrar eylese, ikrar-ı bey‘ muteber olduğu gibi kabz-ı semeni ikrar dahi sülüs-i malından muteber olur (*Behce fî İkrari’l-Marîz*).³

2.31. Madde 1602:

(Düyûn-ı sıhhat düyûn-ı maraz üzerine mukaddemdir.

Yani terekesi garîm olan kimsenin hal-i sıhhatinde zimmetine taalluk eden düyûn-ı maraz-ı mevtindeki ikrar ile zimmetine talluk eden düyûnu üzerine takdim kılınır.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 742

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 215

³ Abdullah Efendi, *a.g.e.*, 436

Şöyle ki, marîzin terekesinden evvela düyûn-ı sıhhat istîfâ kılınp ba‘dehû fazla kalır ise düyûn-ı maraz te‘diye olunur.

Fakat marîzin maraz-ı mevtinde esbab-ı marufe ile yani ikrardan başka nâsım müşâhed ve malumu olan şîrâ ve istikrâz ve itlaf-ı mal gibi sebeplerle zimmetine taalluk eden deynleri düyûn-ı sıhhat hükmündedir.

Mukarrun bih, a‘yândan bir şey olduğu sûrette dahi hükmü bu minval üzeredir.

Yani bir kimse maraz-ı mevtinde ecnebiye her ne türlü şey ikrar etse, düyûn-ı sıhhati yahut ber vech-i bâlâ esbab-ı marufe ile lazım gelerek düyûn-i sıhhat hükmünde olan düyûn-ı te‘diye olunmadıkça mukarrun leh, mukarrun bihe müstahik olmaz.)

Düyûn-ı sıhhat düyûn-ı maraz üzerine mukaddemdir. Zira marîzin zimmeti deyn-i sıhhaten ârî olmadıkça ikrar-ı deynen mahcur olduğu cihetle mahcurun ikrarıyla sabit olan deyn bilâ hacr sabit olan deyne müzâhim olmaz.

Deyn-i sıhhat, deyn-i marazdan akvâdır. Görülmezmi ki marîz, maraz-ı mevtinde sülüsünden ziyadesinde teberru‘dan mahcurdur. Bu cihetle maraz-ı mevtindeki ikrarında nev‘imâ za‘f vardır (*Seyyid Ali el-Ferâiz*).¹

Nitekim düyûn-ı maraz dahi irs üzerine mukaddemdir. Zira kaza-i deyn havâic-i asliyyedendir. Şu cihetle ki, onda medyûnun zimmetinin tefri‘ini ve medyûn ile mükâfât-ı uhreviyye beyninde hailin ref‘i vardır. Bunun için hakk-ı vereseye tekaddüm eder.

Düyûn-ı sıhhat gerek esbab-ı marufeden dolayı ve gerek beyyine ile ve gerek müteveffânın hal-i sıhhatindeki ikrarıyla sabit olsun, ikrar-ı vâki‘ gerek varise ve gerek ecnebiye olsun. Bu cihetle mukır hal-i sıhhatinde müteaddid kesâna zaman-ı vahidde veya ezmine-i müteaddidede borç ikrar etse sahih ve cümlesi derecede müsâvî olur.

Düyûn-ı marazda dahi hüküm böyledir. Şöyle ki, maraz-ı mevt ile marîz zaman-ı vahidde veya ezmine-i müteaddidede müteaddid kesâna borç ikrar etse, cümlesi bir derecede ve deyn-i maraz olur. Zira bunlar zimmet-i mukırda sübûtta müsâvîdirler.

¹ Seyyid Şerif Cürçânî, *Şerhu’s-Sirâciyye*, Kahire, ts., 29

Nitekim marîz evvela deyn sonra da vedî'a ikrar etse müsâvî addolunur. Zira evvela deyn ikrar ettiğinde garîmin hakkı mukırrın yedindeki mala taalluk edip ba'dehû o mal filanın vedî'ası olduğunu ikrar etse bununla garîmin hakkını ıskat etmek istediğinden, mukır tasdik olunmaz. Şu kadar ki, teslimi müte'azzir vedî'ayı ikrar etmekle mukırrın zimmetinde deyn sabit ve garîm-i âhara deynde müsâvî olur.

Amma evvela vedî'a ba'dehû deyn ikrar etse sahib-i vedî'a vedî'asına evlâ olur. Zira vaktâ ki, mukır vedî'a ile bed' etti mukarrun leh bi aynihâ ona malik olup, ondan sonra ikrarı deyn ettiğinde bu ikrar sebebiyle olan deynin mal-ı gayra taalluku caiz olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Kifâye fî İkrari'l-Marîz*).¹

Düyûn-ı marazdan maksut, esbab-ı mechûl ve mücerred marîzin ikrarıyla malum olan düyûndan ibarettir.

Yani terekesi garîm -tereke düyûna vefa etmemekte- olan kimsenin hal-i sıhhatinde zimmetine taalluk eden düyûn-ı maraz-ı mevttindeki ikrar ile zimmetine taalluk eden düyûnu üzerine takdim kılınır.

Bu tefsir ile işaret olunuyor ki, tereke cümle düyûna gayr-ı kâfi ve dâyin vahid olmayıp müteaddiddir. Bu sûrette deyn eğer ibâd için ise meyyitin techizinden bâki kalan deyne vefa ederse febihâ. Vefa etmez ise garîm yani dâyin vahid ise bâki-i mezkûr dâyin-i merkuma i'tâ olunur. Ve müteveffânın zimmetinde kalan bâki-i dâyin, dilerse afv ve ister ise dâr-ı cezaya terkeyler. Ve dâyin müteaddid olduğunda düyûnun küllisi deyn-i sıhhat ise bâki-i mezkûr kısmet-i guramâ tarîkiyle dâyinler beyninde taksim olunur. Ve deyn-i sıhhat ile deyn-i maraz ictimâ' ettikde deyn-i sıhhat takdim edilir (*Seyyid Ali el-Ferâiz fî Evvelihî*).²

Şöyle ki, marîzin terekesinden evvela düyûn-ı sıhhat istîfâ kılınıp ba'dehû terekeden fazla kalır ise düyûn-ı maraz te'diye olunur. Hatta bir kimsenin terekesi ancak elli altından ibaret olup hal-i sıhhatinde otuz altın bir şahsa medyûn iken, maraz-ı mevttinde bir ecnebi için emanet gibi ayn-ı gayr-ı mazmun ve mağsub gibi ayn-ı mazmun ikrar

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 219; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 442

² Seyyid Şerif Cürcânî, *a.g.e.*, 27

etse yahut otuz altın dahi ol ecnebi için ikrar eylese evvela ol şahsın borcu tesviye olunur. Artanından deyn-i maraz tesviye edilir.

Fakat marîzin maraz-ı mevtinde esbab-ı marufe ile yani marîz tarafından maraz-ı mevtte vâki' olan ikrardan başka nâsın müşâhed ve malumu olan semen-i misil ile iştirâ ve istîcâr ve şîrâ ve istikrâz ve itlaf-ı mal-ı gayr ve nikâh gibi teberru'âtta olmayan sebeplerle zimmetine taalluk eden deynleri düyûn-ı sıhhat hükmündedir. Yani bu deynler dahi deyn-i sıhhate müsâvîdir. Zira vaktâ ki, sebep-i malum oldu ikrardan töhmet müntefî bulundu (*Mineh*).¹

“Nâsın malumu” denilmekle iktifâ edilip kadı'nın malumu olması zikr edilmedi. Zira kadı kendi ilmiyle hükm edemeyeceği cihetle onun ilmi kâfi değildir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Bu fıkra vechile marîzin hal-i marazında esbab-ı marufe ile sabit olan deyn iki nevi'dir:

Nev'î evvel: Düyûn-ı mümtâzedir ki, bunu dâyin, medyûn-ı marîzden kabz ettiğinde, deyn-i sıhhat sahibi bu makbuza müşâreket edemez. Bedel-i makrûz ve mebî' ve marîzin ücret-i meskeni ve melbesi ve edviyesi bedeli ve ücret-i tabibi gibi.

Nev'î sâni: Düyûn-ı gayr-ı mümtâzedir ki, bunu dâyin, medyûn-ı marîzden kabz ettiğinde, deyn-i sıhhat sahibi bu makbuza müşâreket edebilir. Zevcesinin kabz ettiği mihriyle âcirin kabz ettiği ücret gibi. (1604. maddeye bak.)³

Marîz, maraz-ı mevtinde bir mal istikrâz edip şühûd dahi mukrızın makrûzu marîza teslim ettiklerini muayene ve müşâhede etseler bu deyn, deyn-i sıhhate müsâvî olduğu gibi marîz bir malı bin kuruşa iştirâ veya istîcâr edip şühûd dahi kabz-ı mebî'i veya istîcârı muayene ettiklerinde, düyûn-ı mezkûre deyn-i sıhhate müsâvî olur. Zira bunlar, şol esbab-ı malume ile vacip olmuştur ki, kabil-i red değildir (*Seyyid Ali el-Ferâiz*).⁴

¹ Timurtâşî, *a.g.e.*, vr. 355

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 216-217

³ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 174

⁴ Seyyid Şerif Cürcânî, *a.g.e.*, 29

Nikâh dahi şühûdun müşâhedesi ve mihr-i misil ile olur ise, mihr-i mezkûr düyûn-ı sıhhat gibidir. Zira nikâh –şol şeyh-i fani için bile olsa ki, onun mislinin zürriyeti olamaz- havâic-i asliyyeden ma‘dûddur. Çünkü nikâh asıl vaz‘ında mesâlih-i ma‘îşetten olup, hâlbuki itibar asl-ı vaz‘adır. Yoksa hâle değildir. Zira hâle kesb-i ittılâ‘ edilemez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Kifâye Şerh-i Hidâye fî İkrari'l-Marîz*).¹

Mukarrun bih, a‘yândan bir şey olduğu sûrette dahi hükmü bu minval üzeredir. Şöyle ki, bir kimse maraz-ı mevtinde diğer kimesnenin kendisinde vedî‘a olarak bir bârgîri bulunduğunu ikrar etse evvela düyûn-ı sıhhat istîfâ olunur fazla kalır ise ol vakit bârgîr mukarrun lehe verilir. Fakat bârgîrin vedî‘a olduğunu maraz-ı mevtindeki ikrarından başka mesela beyyine ile sabit olur ise mukarrun leh aynen ol bârgîri ahz eder.

Yani bir kimse maraz-ı mevtinde ecnebiye gerek deyn ve gerek ayn her ne türlü şey ikrar etse, düyûn-ı sıhhati yahut ber vech-i bâlâ şîrâ ve istîcâr ve itlaf-i mal-i gayr gibi esbab-ı marufe ile lazım gelerek düyûn-i sıhhat hükmünde olan düyûn-ı te‘diye olunmadıkça mukarrun leh, mukarrun bihe müstahik olmaz.

2.32. Madde 1603:

(Bir kimse kendisinin bir ecnebi kimesnede olan alacağını istîfâ eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar ettiğinde nazar olunur. Eğer bu alacak kendisinin hal-i marazında iken ol kimesnenin zimmetine taalluk etmiş ise bu ikrarı sahih olur. Fakat guramâ-i sıhhat hakkında nâfiz olmaz.

Ve eğer bu alacağı kendisinin hal-i sıhhatinde iken ol kimesnenin zimmetine taalluk etmiş ise her halde sahih olur. Gerek düyûn-ı sıhhat olsun ve gerek olmasın.

Mesela bir marîzin hal-i marazında iken bir mal sattıktan sonra semenini kabz eylemiş olduğunu ikrar etse sahih olur ise de guramâ-i sıhhat var ise onlar bu ikrarı tutmamaya kadir olurlar.

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 216; Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 442

Ve eğer hal-i sıhhatinde iken bir mal sattıktan sonra semenini kabz eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar etse, her halde sahih olup guramâ-i sıhhat olsa dahi onlar bu ikrarı tutmayız diyemezler.)

Bir kimse kendisinin bir ecnebi kimesnede olan alacağını istîfâ eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar ettiğinde nazar olunur. Eğer bu alacak kendisinin hal-i marazında iken ol kimesnenin zimmetine taalluk etmiş ise bu ikrarı sahih olur. Fakat ol alacak istikrâz veya semen-i mebî veya bedel-i îcâr gibi mal bedeli olan bir alacak ise guramâ-i sıhhat hakkında nâfiz olmaz. Eğer onlar ikrar-ı mezkûru tasdik eylemezler ise.

Mesela, marîz maraz-ı mevtinde hal-i sıhhatinde filan malını ecnebi Zeyd'e satıp parasını kabz eylemiş olduğunu ikrar ettiğinde, isnada tasdik olunmayıp binaenaleyh kabz-ı semen hakkındaki ikrarı dahi guramâ hakkındaki tasdik olunmaz.

Amma guramâ, marîzin mezkûr ikrarını tasdik ederler yani marîzin istîfâsını ikrar eylerler ise onlar hakkında dahi nâfiz olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Fakat ol alacak mihir ve dem-i amdden sulh bedeli olmak gibi mal bedeli değil ise guramâ-i sıhhat hakkında dahi nâfiz olur. Velew ki, ol marîzin maruf deyni bulunsun. Şöyle ki, bir kadın maraz-ı mevtinde bin kuruş mihir ile bir âdeme nefsinı tezvîc edip ol marazda mihrini kabz eylemiş olduğunu ikrar eylese, guramâ-i sıhhat hakkında dahi nâfiz olur.

Ve eğer bu alacağı kendisinin hal-i sıhhatinde iken ol kimesnenin zimmetine taalluk etmiş ise her halde sahih olur. Her halde demek; gerek düyûn-ı sıhhati olsun ve gerek olmasın demektir.

Bu iki fıkra arasındaki fark şudur: Medyûn hal-i sıhhatinde ise dâyinlerin hakkı medyûnun zimmetine taalluk eder iken, medyûn maraz-ı mevtinde olunca guramânın hakkı terekenin manasına taalluk eyler ki, tereke a'yândan ibarettir. Deyn ise a'yândan olmamakla bu maddenin fıkra-i sâniyesi vechile vuku' bulan ikrar ile marîz, guramânın hakkını itlâf eylemiş olmaz da ikrar sahih olur. Amma medyûn marîz olup, guramânın hakkı terekeye taalluk eyledikten sonra mesela bir malı satıp da parasını aldığını ikrar

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 228

eylese guramânın hakkını itlâf eylemiş olur. Binaenaleyh fikra-i ûlâdaki ikrarı sahih olmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Mesela bir marîzin hal-i marazında iken bir mal sattıktan sonra semenini kabz eylemiş olduğunu ikrar etse sahih olur ise de guramâ-i sıhhat var ise onlar bu ikrarı tutmamaya kadir olurlar. Şöyle ki, evvela guramâ-i sıhhat alacaklarını istîfâ ederler. Tereke düyûn-ı sıhhate vefa eder ise ol ecnebi semen-i mezkûr ile mutâleb olunmaz. Vefa etmez ise mutâleb olur. Yani o ecnebinin –kendi zu‘munca- tekrar borç vermesi lazım gelir, verir ise febihâ. Vermez ise inde’l-İmâmi’s-sânî bey‘ nakz ve mebî‘ istirdâd olunur. Madde-i ânifeye bak (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Ve eğer hal-i sıhhatinde iken ecnebiye bir mal sattıktan sonra semenini kabz eylemiş olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar etse, her halde sahih olup guramâ-i sıhhat olsa dahi onlar bu ikrarı tutmayız diyemezler.

Bu maddede beyan olunan ibrâ, ibrâ-i istîfâdır. İbrâ-i ıskat hakkındaki tafsilat 1570. madde şerhinde geçti.

2.33. Madde 1604:

(Bir kimse maraz-ı mevtinde dâyinlerinden birinin deynini eda ile sâir dâyinlerinin hukukunu ibtal edemez.

Fakat marîz iken istikrâz eylediği parayı ve iştirâ eylediği malın semenini eda edebilir.)

Bir kimse maraz-ı mevtinde dâyinlerinden birinin yani bazısının deynini eda ile sâir dâyinlerinin hukukunu ibtal edemez. Vele ki bu îfâ, mihri veya bedel-i îcârî i‘tâ ile olsun. Belki malı beyne’l-guramâ garâmeten taksim olunur. Zira guramânın küllîsinin hakkı medyûnun yedinde mevcut olan emvâle taalluk eder.

Mesela maraz-ı mevt ile marîz, dâyinlerinden birisine olan bin kuruş borcunu ba‘de’t-te’ diye vefat ettiğinde terekesi düyûnuna vefa etmediği takdirde sâir guramâ mezkûr bin

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 217

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 218

kuruşu garâmeten taksime idhâl edip deynlerine göre hisse alırlar. Yoksa alan me'hûzunu kendisine hasr edemez.

Vakt-i kabzda ihtilaf: Marîz vefat ettikten sonra dâyinlerden biri “yirmi altın alacağımı o marîzin sıhhati zamanında kabz etmiştim” ve guramâ-i sâire “vakt-i marazında kabz eylemiştin, hakk-ı müşâreketimiz vardır” diye ihtilaf ettiklerinde, yirmi altın kabız yedinde mevcut ise, guramâ-i sâire müşâreket edebilirler. (11. maddeye bak.)¹ Ve eğer hâlik ise guramâ-i sâire nesne alamazlar.

Mecelle'deki “maraz-ı mevt” kaydından anlaşılır ki, sahih, gayr-ı mahcur bulunan bir medyûn dâyinlerinden bazısının alacaklarını eda ile diğer dâyinleri üzerine tercih edebilir ve bu diğer dâyinler tercîhan alana müşâreket edemez (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Surratü'l-Fetâvâ fi'l-İkrar ve Nükûl-i Feyziye kabîle İkrari'l-Marîz*).²

Fakat marîz iken istikrâz eylediği parayı ve iştirâ eylediği malın semenini –o semen eğer misl-i kıymet olur ise. Amma ziyade olunca yalnız ziyadesi teberru' ve vasiyyet olur- eda edebilir. Yani istikrâz veya iştirâ eylediği beyyine ile sabit olur ise, buna bedel verdiği parada sâir guramâ müşterek olmaz. Tabir-i âharla bu fıkranın hükmü iki şartla meşrûttur:

Şart-ı evvel: Semen-i müşterâ misl-i kıymet olmalıdır. Ziyade olur ise ziyadesi teberru' ve vasiyyet olur.

Şart-ı sâni: İştirâ ve istikrâz beyyine ile sabit olmalıdır. Yoksa mücerred marîzin ikrarıyla değil. Zira töhmet vardır (*Tenvîr*).³

Bu sûrette bedel-i müstakrazı mukrîza veya bedel-i mebî'i bâyi'a i'tâ etse, alanlara sâlim kalıp sâir guramâ ba'de'l-vefat me'hûza müşâreket edemezler. Zira marîzin bazı guramânın deynlerini te'diyeden memnu olması, bu te'diye diğer guramânın haklarının iptaline bâdî olmasından dolayıdır. Hâlbuki marîzin te'diye ettiğinin bedeli guramâ için hâsıl olunca kaza caiz olur.

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 55

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 217; Sakızî, *a.g.e.*, vr. 307; Seyyid Feyzullah Efendi, *a.g.e.*, 394

³ Timurtâşî, *a.g.e.*, V, 381

Mesela marîz, bir at iştirâ ederek parasını verse her ne kadar terekeden para gittiye de onun bedeline de terekeye at girmiştir (*Tahtâvî*).¹

Amma müşteri-i marîz, kable edâ'i's-semen vefat ederse, bunun hükmü 295 ve 296. maddelerde mürûr etti.

Mecelle'deki "eda edebilir" tabirinden dahi müstefâd olur ki, ba'de'l-eda istirdâd edemez ise de marîz bunları eda etmeden vefat etse mukrız ile bâyi' taksim-i guramâyâ dâhil olur, yoksa tamam-ı hakkını almak selahiyyeti yoktur (*Tekmile*).²

Mecelle'deki "istikrâz ve iştirâ" tezevvüc ve istîcârdan ihtirâz içindir. Şöyle ki, marîzin maraz-ı mevtinde tezevvüc eylediği kadının mihrini yahut istîcâr eylediği hanenin bedel-i îcârını verse, kadın ile mûcirin aldığı meblağ kendilerine sâlim kalmayıp guramâ-i sıhhat müşâreket eder. Zira nikâh ile sükne'd-dârdan marîz için hâsıl olana hakk-ı guramânın taalluku gayr-ı mümkün ve mezkûr hakkın ona taallukuna gayr-ı salih olmakla tahsîs-i mezkûr, hakk-ı guramâyı muhtıl olur (*Kifâye*).³

2.34. Madde 1605:

(Bu mebhasde kefâlet-i bi'l-mal deyn-i aslî hükmündedir. Binaenaleyh bir kimesne maraz-ı mevtinde varisinin borcuna ya alacağına kefil olsa nâfiz olmaz.

Ve ecnebiye kefil olduğunda sülüs-i malından muteber olur.

Amma hal-i sıhhatinde iken ecnebiye kefil olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar ettiğinde mecmu'ı malından muteber olur.

Şu kadar ki, düyûn-ı sıhhat var ise takdim olunur.)

Bu mebhasde –ikrar-ı marîz mebhasinde- kefâlet-i bi'l-mal deyn-i aslî hükmündedir. Binaenaleyh bir kimesne maraz-ı mevtinde varisinin borcuna ya alacağına kefil olsa nâfiz olmaz. Meğerki diğer verese mücîz olsunlar. Verese mücîz olmadıkça mekfûlun leh, mekfûlun bihi tereke-i müteveffâdan istîfâ edemez.

¹ Tahtâvî, *a.g.e.*, 339

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 219

³ Kurlânî, *a.g.e.*, vr. 442

Ve bir kimse maraz-ı mevtinde kendisine varis olmayan bir ecnebiye kefil olduğunda ancak sülüs-i malından ve hal-i sıhhatinde iken kefil olmuş ise cemî' malından muteber olur. Veleve ki, zimmet-i kefile taalluku hal-i marazda olsun. Şöyle ki, bir kimse hal-i sıhhatinde “filan kimesne ne ikrar ederse ben ona kefilim” deyip de o kimesne dahi maraz-ı mevtinde ikrar etse kefilin cümle malından lazım gelir. Nitekim o kimesne kefilin vefatından sonra ikrar etse cümle malından lazım geleceği gibi (*Hâniyye*).¹ (628. madde şerhine bak.)²

Amma bir kimse hal-i sıhhatinde iken ecnebi bir kimesneye kefil olduğunu maraz-ı mevtinde ikrar ettiğinde mecmu'ı malından muteber olur. Hatta bir kimsenin hal-i sıhhatinde iken kefâlet eylediğini hal-i marazda ikrar ettiğine ikame-i beyyine olursa, müteveffânın cümle terekesinden istîfâ olunur.

Şu kadar ki, düyûn-ı sıhhat var ise takdim olunur (*Hâniyye*).³

Kefâlet-i marîzin vücûh-ı selâsesi: Marîzin kefâleti üç veche üzeredir:

Vech-i evvel: Mu'allakun bi's-sebep olarak hal-i sıhhatte kefil olup da mezkûr sebep hal-i marazda hâsıl olmaktır. Mesela bir kimse diğer kimesneye “filanda sabit olacak matlûbuna” veya “filana ikrâz edeceğin meblağa kefilim” dedikten sonra, o kimse maraz-ı mevt ile marîz iken ol alacak sabit olsa veya o kimesne filana ikrâz eylese kefilin kefâleti sahih ve bu deyn, deyn-i sıhhat gibidir.

Vech-i sâni: Marîz, hal-i marazında zaman-ı sıhhatinde kefâlet ettiğini ihbar eylemesidir. Bu deyn, deyn-i maraz menziline olup, guramâ-i sıhhat hakkında tasdik olunmaz. Ve mekfûlun leh guramâ-i marazdan addolunur.

Vech-i sâlis: Marîz, maraz-ı mevtinde kefâlet-i inşâ eylemesidir. Bu kefâlet sâir vesâyâ gibi ancak sülûsten muteber olur (*Ankaravî ani'l-Hulâsâ*).⁴

¹ Kâdîhân, *a.g.e.*, III, 146

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 31

³ Kâdîhân, *a.g.e.*, III, 146

⁴ Ankaravî, *a.g.e.*, II, 224

HULÂSA-İ BÂB-I SÂLİS

(AHKÂM-I İKRAR)

HÜKM-İ EVVEL:

Kişi şer‘an tekzîb olunmayan ikrarıyla ilzâm olunur. Binaenaleyh ikrar eden için özür yoktur. Bu sebepten hukuk-ı ibâdda –hukuk-ı umumiyeden ihtirâz içindir- ikrardan rücû‘ sahih olmaz. Mukırrın sözünün bir ciheti ikrar, diğer ciheti dava olursa ikrar ile muâheze olunur. Amma dava ciheti beyyine ile ispat edilmelidir. Hüküm-i hâkimle tekzîb olunan ikrar hükümsüzdür. İstisna ani’l-ikrar şerâ’it-i erba‘a-i âtiyye dâhilinde olursa rücû‘ addolunmaz:

- 1- Müstesna, müstesna minhe muttasıl olmalıdır. (nidâ ittisâle mani değildir.)
- 2- Müstesna, müstesna minhin bazısı olmalıdır. (İstisna-i küll ayn-ı lafız ile batıldır.)
- 3- Müstesna, sûreten ve manen yahut yalnız manen müstesna minhin cinsinden olmalıdır.
- 4- Müstesna minh, lafz-ı müstesnaya mütenâvil olmalıdır.

HÜKM-İ SÂNÎ:

Mukarrun bihin teslimi (tamamiyyet-i ikrarda);

Bazen lazım gelir. Eğer mukır ikrarında mukarrun bihi nefesine izafe etmiş ise, çünkü hibedir. Binaenaleyh tamamiyyetinde mal-i mevhub –mukarrun bih- un teslimi lazım gelir.

Bazen lazım gelmez. Eğer mukır, mukarrun bihi nefesine izafe etmemiş ise, çünkü nefy-i mülk etmiş demektir. Kâffe-i emval ve eşyasını gayr için ikrarıyla nefy-i mülk eden kimsenin ikrarı ba‘dehû malik olduğu eşyaya şâmil olmaz.

HÜKM-İ SÂLİS:

Bir kimse ikrarında kâzib olduğunu iddia etse mukarrun leh, mukırrın kâzib olmadığına tahlîf olunur. Ve adem-i kizb ispat dahi olunabilir.

HÜKM-İ RÂBÎ‘:

Hal-i sıhhatinde ikrar ile nefy-i mülk eden (1591. maddenin fıkra-i sâniyesi) ve isminin müsteâr olduğunu ikrar eyleyen (1592. ve 1593. maddeler) kimsenin ikrarı muteber olup, hal-i hayatında kendisi ve ba‘de vefatihi veresesı bu ikrar ile ilzâm olunur.

HÜKM-İ HÂMİS:

İkrar-ı marîz; bazen muteberdir;

- 1- Hiç varisi olmayan kişinin maraz-ı mevtindeki ikrarı bir nevi‘ vasiyyet olarak küll-i malında muteberdir. Kezalik zevcin zevcesine ve zevcenin zevcine ikrarı dahi başka varis olmadığı sûrette minval-i meşrûh üzeredir.
- 2- Bir kimse marîz iken veresesinden birine mal ikrar etse de ba‘dehû o marazdan ifâkat bulsa, ikrarı muteber olur.
- 3- Marîz olan mukırrın ikrarını diğere verese tasdik etmişler ise vefatından sonra bu tasdiklerinden rücû‘ edemezler. O ikrar muteberdir. Zira tasdik etmekle verese de ikrar etmiş oldu.
- 4- Varise emanet ikrarı –verese tasdik etmeseler bile- sahihtir. Zira varis emaneti mûris-i marîza reddettiğini iddia ve mûris tekzîb etse varisin kavli kabul olunur.
- 5- Marîz maraz-ı mevtinde zevcesi için mihr ikrar etse mihr-i misli miktarı ikrarında tasdik olunur.
- 6- Nefy sûretiyle olan ikrar-ı marîz kazaen caiz olur.
- 7- Marîzin ikrar bi‘l-hikaye ile ecnebiye ikrarı cemî‘-i malını muhît olsa bile mukarrun bih mukırrın mülkü olduğu malum olmayınca sahih olur.
- 8- Bir kimse kendisinin bir ecnebi kimesnedeki matlubûnu istîfâ eylediğini maraz-ı mevtinde ikrar ettiğinde, eğer bu matlûb kendinin hal-i marazında iken ol kimesnenin zimmetine taalluk etmiş ise bu ikrarı sahih olur. Fakat guramâ-i sıhhat hakkında nâfiz olmaz. Hal-i sıhhatinde iken taalluk etmiş ise her halde sahihtir.

Bazen muteber değildir;

- 1- Bir kimse maraz-ı mevtinde varislerinden birine bir ayn yahut deyn ikrar ettikten sonra vefat etse, veresinin icazetlerine mevkuftur. Zira marîzin malına hakk-ı verese taalluk etmiştir. Ve bu icazet mukırrın vefatından sonra olmalıdır. Vefatından mukaddemki icazetinin hükmü yoktur.
- 2- Marîzin maraz-ı mevtinde iken zaman-ı sıhhatine isnad ile varisine ikrarında hüküm minval-i sabık vechiledir.
- 3- İkrar bi'l-ibtidâ hibe olduğundan bi dûni't-teslim caiz olmaz.

İkrar-ı marîz bahsindeki “varisinden” maksut marîzin vakt-i vefatında varis bulunan kimsedir ki, bunda dört sûret vardır:

1. Sûret: Mukarrun leh vakt-i ikrarda varis ve vakt-i mevtte değil, buna ikrar caizdir.
2. Sûret: mukarrun leh vakt-i ikrarda ve vakt-i mevtte varis olur. Ya arada varislikten çıkmaz (1598. madde). Bu ikrar sahihtir. Ya arada varislikten çıkar. Bu ikrar İmâm Ebî Yusuf'a göre sahih değildir. İmâm Muhammed'e göre sahihtir. Zira ikrarın adem-i cevazı vakt-i ikrardaki sebep ile varisliğin bekasına mütevakkıftır.
3. Sûret: Mukarrun leh hem vakt-i ikrarda hem de vakt-i mevtte varis olmaz (1596. madde).
4. Sûret: Mukır vakt-i ikrarda varis olmayıp vakt-i mevtte varis olur. Veraset vakt-i ikrarda mevcut bir sebepten dolayı ise ikrar sahih olmaz. Veraset vakt-i ikrarda mevcut olmayan sebepten dolayı ise ikrar sahih olur.

BÂB-I RÂBİ‘

(İkrar bi'l-kitâbe beyanındadır.)

Kitabet ve hat, insan için ehemm ve elzemdir. Bununla menâfi‘-i kesîresini istihsâl ve hukuk-ı mühimmesini temine muktedir olur. İbn-i Abbas’tan mervîdir ki, “أو إثارة من علم”¹ ayet-i celilesindeki isâreden maksud hatt-ı hüsndir (*Külliyât bi ilâvetin*).²

Kitâbet ve hat ile amel meselesi bu zamanda gayet ehemmiyet kesb eylemiştir. Birçok hukukun isbâtı hususu örfen ve âdeten senedât ve mukâvelât gibi hutûta kasr edilmiştir. Binaenaleyh her hat ma‘mûlün bih ve medâr-ı sübût-ı dava addetmek caiz olmadığı gibi hiçbir hat ile amel olunmamak dahi ibtâl-i hakka bâ‘is olarak caiz değildir. Bu cihetle tarîk-i mütevassıt ittihâz ile âti‘z-zikr iki aslın beyanı lazım gelir:

Asl-ı evvel: Kendisinde şâibe-i tezvîr bulunan hat üzerine itimâd ve inde‘l-münâza‘a bu gibi hat medâr-ı hükm ittihâz olunamaz. Zira hat, tezvîr ve tasnî‘ olunabilir. Bu asla mesâil-i âtiye teferru‘ eder.

Evvelen: 1610. madde mûcibince hat ve sened şâibe-i tezvîr ve şüphe-i tasnî‘den beri olmadığı takdirde onunla amel olunamaz.

Sâniyen: 1736. madde hükmünce yalnız hat ve hatm ile amel olunamaz.

Sâlisen: 1739. madde vechile mücerred vakfiye ile amel olunamaz.

Asl-ı sâni, şâibe-i tezvîr ve tasnî‘den beri olan hat ile amel olunur. Zira nâsın ekseri muamelatı bilâ şühûd olduğundan, bununla amel edilmez ise emval-i nâsın zıyâ‘ını müstelzim olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).³ Buna da âti‘z-zikr mesâil teferru‘ eder.

Evvelen: 1739. madde mûcibince mevsûk ve mu‘temedün bih olan sicill-i mahkemede mukayyed bulunan vakfiye ma‘mûlün bih olur.

¹ Ahkâf 46/4 “...veya ilimden bir eser getirin...”

² Ebu‘l-Bekâ, *Külliyâtü‘l-ulûm*, Matbaa-i Amidi, Bulak, 1870, 63

³ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 182

Sâniyen: Hile ve fesaddan salim olacak sûrette tutulan sicillât-ı mehâkim ile amel olunur. (1738. maddeye bak.)¹

Sâlisen: 1737. madde vechile berât-ı sultânî ve kuyûd-ı defter-i hakani tezvîrden emin olmakla ma‘mûlün bihtir.

Râbian: Tüccarın mu‘teddün bih olan defterlerindeki kuyûd 1608. madde mûcibince ikrar bi’l-kitabe kabilindendir.

Hâmisen: 1609. madde ile kısmen 1610. madde buna müteferri‘dir.

2.35. Madde 1606:

(Kitâbetle yani yazı ile ikrar, lisan ile ikrar gibidir.)

Kitâbetle yani yazı ile ikrar, lisan ile ikrar gibidir. Nasıl ki, lisan ile ikrar eden kimse ikrarıyla muâheze olunur ise yazı ile ikrar eden kimesne dahi ol vechile ikrarıyla muâheze olunur. 1608 ve 1609 ve 1610. maddeler kitabet ile ikrar kabilindendir. Madde-i âtiye ikrar bi’l-lisandır. Kitabet ile ikrar eden gerek nâtık ve gerek ahras – hilkatén dilsiz- olsun. Ve kitabet gerek dâyinín talebiyle gerek bilâ talep olsun. (69. maddeye bak.)²

Mesela müddeî, on altın alacak iddia ettiğinde müddeâ aleyh, müddeînín kendisini ibrâ eylediğine dair mu‘anven ve mersûm bir senedi ibrâz ve müddeî de bunu ikrar eylese, deyn sâkít ve def‘ sabit olur (*Bezzâziye*).³

Kitabetin aksâm-ı selâsesi 69. madde şerhinde beyan olunmuştu (*Redd-i Muhtâr ve Tekmile*).⁴

2.36. Madde 1607:

(Bir kimesnenin kendi ikrarını yazmak üzere âhara emr etmesi hükmen ikrardır.)

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 555

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 150

³ Bezzâzî, *a.g.e.*, II, 449

⁴ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 367; İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 182

Binaenaleyh “filan kimseye şu kadar kuruş borcum olduğuna dair bir sened yaz” diye kâtibe emr ederek yazdırıp da imza eylemiş yahut mühürlemiş olduğu sened kendi hatt-ı destiyle olan sened gibi ikrar bi'l-kitabe kabilindendir.)

Bir kimesnenin kendi ikrarını tabir-i âharla ikrarına delalet edecek yazıyı yazmak üzere âhara emr etmesi hükmen ikrardır.

“Hükmen” denildi. Zira emir inşâ iken ikrar ihbar olmakla bunlar hakikaten müttehid olmazlar. Bu sûrette bundan maksut şudur ki, ikrarını yazmak üzere âhara emir hâsıl olduğunda ikrar dahi hâsıl olur (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).¹

Binaenaleyh bir kimesne “filan kimseye şu kadar kuruş borcum olduğuna dair bir sened yaz” diye kâtibe emr etse bu hal ikrar bi'l-lisan kabilinden olur. Bu sûrette katib gerek yazsın gerek yazmasın ikrar tamamdır. Ancak bundan sonra emrederek yazdırıp da imza eylemiş yahut mühürlemiş olduğu sened kendi hatt-ı destiyle olan sened gibi ikrar bi'l-kitabe kabilindendir denilmesi ikrarın esbab-ı sübûtiyyesini beyan içindir. Bu halde esbab-ı sübûtiyye beyyine dahi olabilir. Şöyle ki mukır, kâtibe ber vech-i muharrer emr ettiğini inkâr edip de mukarrun leh, bunu şühûd-ı şahsiye ile ispat etse yine ilzâm olunur.

Nitekim bir kimsenin, “filan kimesneye şu malımı sattığıma dair sened yaz” diye kâtibe emr etmesi hükmen ikrardır. Hatta öyle bir sened yazmasa bile ol vechile kâtibe emr ettiği hâkim indinde sabit olduğunda mezkûr bey' ile ilzâm olunur (*Dürr-i Muhtâr*).²

2.37. Madde 1608:

(Tüccarın mu'teddün bih olan defterlerindeki kuyûdu dahi ikrar bi'l-kitabe kabilindendir.

Mesela tacir bir kimesneye şu kadar kuruş borcu olduğunu kendi defterine kayd etmiş olsa, ol kimseye ol kadar borç ikrar etmiş olup, lede'l-hâce ikrar-ı şifâhîsi gibi muteber ve mer'û olur.)

¹ İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 181

² Haskefî, *a.g.e.*, V, 367

Sarrafa, beyyâ‘ ve simsâr gibi tûccarın mu‘teddün bih olan defterlerindeki aleyhlerine olan kuyûdu dahi resm ve âdete muvâfık sened şeklinde olmasa bile ikrar bi‘l-kitabe kabilindendir. Zira bir tacir, kendi defterinde adeten ancak alacağını ve vereceğini sıyâneten ani‘n-nisyan yazar. Yoksa lehv ve lü‘b ve yazıyı ıslah gibi makasîd için yazmaz (*Redd-i Muhtâr*).¹ Binaenaleyh aleyhinde olan yazılar huccettir. Amma lehinde olanlar huccet olmaz.

Tûccarın mu‘teddün bih olan defterindeki kendi aleyhlerine kendi hatlarıyla olan kuyûdu ikrar bi‘l-kitabe kabilinden ise de kendi hattıyla değil belki kâtibinin yahut ecnebi birinin hattıyla olup da yazmakla emr etmediğini iddia etse, zahir olan ikrar bi‘l-kitabe kabilinden olmaz.

Mesela bir tacir bir kimesneye şu kadar kuruş borcu olduğunu kendi nezdinde mahfûz bulunan defterine kendi hatt-ı destiyle kayd etmiş olsa, ol kimseye ol kadar borç ikrar etmiş olup, lede‘l-hâce kayd-ı mezkûr ikrar-ı şifâhisi gibi muteber ve mer‘î hem hayatında hem de vefatından sonra aleyhine huccet olur.

Bu cihetle bir kimse kendi defterinde filan kimesneye şu kadar kuruş borcu olduğuna dair hatt-ı destiyle kaydetmiş olduğunu ikrar eylese bu ikrar ile ilzâm olunur.

İmdi tacirlerin defterinde kendi aleyhindeki kuyûdu muteberdir. Amma kendi lehinde olan kuyûduyla hasım muâheze olunmaz. Mesela bir tacirin Zeyd‘den on altın alacağı olduğu kendi defterinde mukayyed olması o tacir için esbab-ı sübûtiyyeden ma‘dûd değildir. Vech-i âhar ile isbât-ı müddeâ olunmak lazımdır. Zira bu, mücerred dava ile gayr aleyhine isbât-ı hak demek olup, bunun şer‘de nazîri olmamakla bununla iftâ, dalâl-i beyyindir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Redd-i Muhtâr*).²

Mesela bir kimse, bir sened ibrâz ile bir sarraftan şu kadar bin altın iddia ve sarraf senedi ikrar ile o meblağı müddeîye te‘diye eylediğini ve senedini istirdâd edemediğini ve fakat defterinde meblağ-ı mezkûru te‘diye eylediğine dair kayıt bulunduğunu iddia ve bu defteri ibrâz ile def‘ini isbât edemez.

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 368

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 181; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 368

“Mu‘teddün bih” tabiriyle işaret olunuyor ki, gayr-ı mu‘teddün bih ve tezvîr ihtimali olunca, onunla amel olunmaz.

Binaenaleyh tacirin kâtibi bulunup da defter ol kâtibin elinde bulunduğunda tacir yahut ba‘de mevtihi vereseşi inkâr ettiği sûrette bu defter ile amel olunamaz. Zira katib, tacirin ilmi olmayarak o deftere borç kaydetmiş olmak gibi şüphe-i tezvîr vardır (*Redd-i Muhtâr*).¹

Fakat bazı tacirler bir kimesne ile muamelesini o kimesnenin yedinde bulunan deftere kayd etmek usulünü ittihâz etmişlerdir. Mesela tacir Zeyd, sarraf Amr’dan para ahz edeceği zaman, Amr’ın yedinde mahfûz bulunan deftere mesela Amr’dan on altın karzan aldığını kendi hattıyla yazar, Zeyd bu hat, kendi hattı olduğunu ikrar eder ise mücerred hasmının yedinde bulunmakla hükümsüzdür diyemeyip zahir olan bununla muâheze olunur.

2.38. Madde 1609:

(Bir kimse kendisi yazıp yahut bir kâtibe yazdırıp da imzasıyla mumzâ yahut hatmiyle mahtûm olarak âhara vermiş olduğu deyn senedi eğer mersûm ise, yani resm ve âdete muvâfık olarak yazılmış ise ikrar bi’l-kitabe olup takrir-i şifâhisi gibi muteber ve mer‘î olur.

Ber mu‘tâd verilegelen vusûller yani makbuz ilmühaberleri dahi bu kabildendir.)

Bir kimse kendisi yazıp yahut bir kâtibe yazdırıp da kendi imzasıyla mumzâ yahut kendi hatmiyle –mühürlemesiyle- mahtûm mühürlenmiş olarak âhara vermiş olduğu deyn senedi eğer mersûm ise, yani resm ve âdete muvâfık olarak yazılmış ve sahib-i imza veya hatm senedin muharrer bulunduğu lisana âlim ve vakıf ise ikrar bi’l-kitabe olup takrir-i şifâhisi gibi muteber ve mer‘î olur (*Hâniyye ve Kârî’ü’l-Hidâye ve Redd-i Muhtâr*).²

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 368

² Kâdîhân, *a.g.e.*, III, 127; el-Kinânî, *el-Fetâva’s-Sirâciyye*, Süleymaniye Reşit Efendi Ktp. No: 271, vr. 65; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 367

Ber mu'tâd verilegelen vusûller yani makbuz ilmühaberleri dahi bu ikrar bi'l-kitabe kabilinden olup takrir-i şifâhisi gibi mer'î ve muteberdir.

Zamanımızda dâyin'in isim ve şöhreti ve deyn'in miktarı ve tarihi ve zîri, medyûnun imzasını veya hatmini hâvî olan sened, resm ve âdete muvâfıktır. Ve deyn'in sebep ve ciheti ve tarih-i te'diyesi bazen yazılır, bazen yazılmaz. Amma sahib-i imza veya hatm senedin hâvî olduğu lisana vakıf olmadığı sûrette meâline vakıf olmayarak imza ettiğini iddia ederse, kendisine okunarak şerh ve tefsir ve münderecât-ı senede tamamıyla vakıf olduktan sonra imza veya tahtîm eylediği sabit olmadıkça, o senetle muâheze olunamaz. Sened gerek deyne ve gerek bey' ve sair tasarrufata dair olsun (*Hâniyye*).¹ (860. madde şerhindeki "fâidetân" ünvanına bak.)²

Bu madde tafsîl olunacak olduğunda deyn senedinde dört sûret hâsıl olur:

Sûret-i ûlâ: Deyn senedinin hem yazısı hem de imzası medyûnun olmasıdır.

Sûret-i sâniye: Deyn senedinin yazısı başkasının ve fakat imzası medyûnun bulunmasıdır.

Sûret-i sâlise: Deyn senedinde yazısı medyûnun olup, imza yerine medyûnun kendi mührüyle hatm eylediği senedi vermesidir.

Bu üç sûrette şâibe-i tezvîr olmamakla mazmûn-ı senedle amel olunabilir.

Sûret-i râbi'a: Deyn senedinin yazısı başkasının olup, imza yerine yalnız medyûnun mührüyle mahtûm olmasıdır. Bu maddenin zahirinde müstefâd olur ki, bu dördüncü kısım senedle dahi amel olunur. Hâlbuki bu sened şâibe-i tezvîrden hâlî değildir. Şöyle ki, bir mühre tamamıyla mutâbık diğer bir mühür hak edilmek mümkün olduğu gibi bir mühür, sahibi daima nezdinde bulundurmayıp, hanesinde meydanda terk ve li maslahatin emînine ve âdemine i'tâ eder. Ve o mühür imal eden hakkâk, mezkûr mühürle birkaç senedi tahtîm eyledikten sonra sipariş edene verebilir. Bu gibi tezvîrât şâibesi mevcut iken, müddeâ aleyh, yalnız seneddeki mühür, kendi mühür olduğunu ikrar edip fakat kendi bastığını ve asl-ı deyni inkâr ettiği halde onunla ilzâm edilmemek

¹ Kâdihân, *a.g.e.*, III, 127

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, II, 698

icab eder ki, madde-i âtiyede “el-hâsıl sened eğer şâibe-i tezvîr ve şüphe-i tasnî‘den beri olur ise onunla amel olunur” denilmesinden dahi bu anlaşılır.

Denilir ki, “hatmiyle” ibaresindeki hatm “şetm” vezninde ve iki manada müsta‘meldir. Birisi derûnunda ism-i menkûş bulunan mühürdür ki, bu manaya göre hatm isim olur. İkincisi bâb-ı sâniiden bulunan “hateme-yahtimu” fiilinin mastarıdır ki, mühürlemek manasında olur. Burada hatm mastar manasında olmakla “hatmiyle mahtûm” demek medyûnun mühürlemesiyle mahtûm demek olur. Mecelle’nin 1607. maddesindeki “yahut mühürlemesiyle” tabiri buna delalet eder. Bu sûrette medyûn, “mühür benimdir ve ben mühürledim” der ise ilzâm olunup, amma “mühür benim ise de ben mühürlemedim, bilmiyorum borcum dahi yoktur” der ise vech-i âhar ile davanın isbât edilmesi lazım gelir.

Deyn senedinin ta‘addüdü: Bir kimse diğerk kimesneye on altın borcu olduğuna dair iki sened verip de ikisi de imzasıyla mumzâ ve hatmiyle mahtûm bulunsa, ikisini de mukır ve mu‘terif olunca yirmi altın vermesi lazım gelir. “Borcum on altındır bir sened, diğerkini müekkiddir” demesine itibar olunmaz (*Hâniyye ve Tenkîh*).¹ (1587. madde şerhine bak.)²

2.39.Madde 1610:

(Bir kimse ber vech-i bâlâ mersûm olarak yazıp yahut yazdırıp da mumzâ yahut mahtûm olarak vermiş olduğu deyn senedi kendisinin olduğunu mu‘terif iken hâvî olduğu borcu inkâr etse inkârına itibar olunmayıp ol borcu îfâ eylemesi lazım gelir.

Amma sened kendisinin olduğunu inkâr ettiği takdirde eğer hat veya hatmi meşhur ve müte‘âref ise inkârına itibar olunmayıp ol sened ile amel olunur.

Ve eğer hat ve hatmi meşhur ve müte‘âref değil ise istiktâb olunarak ehl-i hibreye gösterilir. Onlar, ikisi de bir şahsın yazısıdır diye haber verirler ise deyn-i mezkûru vermek üzere ol kimseye emr olunur.

¹ Kâdîhân, *a.g.e.*, III, 127; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 66

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, IV, 129

El-hâsıl sened eğer şâibe-i tezvîr ve şüphe-i tasnî‘den beri olur ise onunla amel olunur.

Amma şüpheden beri olmadığı takdirde medyûn ol sened kendi senedi olduğunu inkâr eylediği gibi asl-ı deyni dahi münkir ise, deyni olmayıp sened dahi kendisinin olmadığına müddeînin talebiyle tahlîf olunur.)

Bir kimse ber vech-i bâlâ mersûm olarak yazıp yahut yazdırıp da imzasıyla mumzâ yahut hatmiyle ve mühürlemesiyle mahtûm olarak bir kimesneye vermiş olduğu deyn senedi kendisinin olduğunu tabir-i âharla hat kendisinin olduğunu ve hatm dahi kendisinin hatmiyle ve mühürlemesiyle bulunduğunu mu‘terif iken senedin hâvî olduğu borcu inkâr etse ve mesela senedin yazısı benimdir, ben yazdım lakin borç benim değildir dese inkârına itibar olunmayıp ve mücerred inkâr ikrar bi’l-kitabede kizbe haml olunamayıp binaenaleyh zahir olan dâyin tahlîf dahi olunmayarak medyûnun ol borcu îfâ eylemesi lazım gelir. Zira bu sened adeten hucet ve hâvî olduğu meblağı inkârı gayr-ı mümkündür. Bunu inkâr eden mükâbir addolunur (*Redd-i Muhtâr*).¹ Vâkı‘a mühür benim olduğu gibi ben mühürledim der ise şâibe-i tezvîr kalmaz.

Mesela iki kişi beyninde bir müddet ahz ve i‘tâ vâki‘ olarak beyyinelerinde muhâsebe gördüklerinde birisinin diğerine şu kadar kuruş deyni zahir olup, meblağ-ı mezbûr zimmetinde borcu olduğunu mübeyyin sened verdikten sonra medyûn senedi mu‘terif iken “muhâsebemizde hata vardır, tekrar muhâsebe edelim” diyemez. Ber mucîb-i sened îfâyı deyn ile emr olunur. Şu kadar ki, iki şerîk-i ticaret arasındaki hesâbât rü‘yet edilip de bu hesabı gören heyetin hesabının savâb olduğu zannıyla şerîkler razı oldukları halde diğer bir heyet-i hesabiyye marifetiyle tekrar hesap görüldüğünde evvelki hesabın hata olduğu tebeyyün etse, savâba rücû‘ edilmek lazım gelir (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*).²

Amma mersûm olmayarak yazıp yahut yazdırıp da vermiş olduğu sened kendisinin olduğunu ikrar etse bile hâvî olduğu borcu ikrar etmedikçe onun îfâsı lazım gelmez.

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 367

² İbn Âbidînzâde, *a.g.e.*, XII, 182

Duvar yahut ağaç yaprağı üzerine sened yazmak gibi (*Redd-i Muhtâr ve Mecma‘u'l-
enhur*).¹

“Dâyin tahlîf olunmayarak” denildi. Her ne kadar *Tenkîh* sahibi, mukarrun leh mukırrın deyn senedinin hâvî olduğu meblağı ahz ettiğine tahlîf olunduktan sonra hükmolunur demiş ise de *Redd-i Muhtâr*’da böyle bir kayıt mezkûr değildir. Ma‘a zalik yemin dahi isbât üzerine değil, ibdâ nefy üzerine olur. Binaenaleyh *Tenkîh*’in mezkûr beyanı fıkha muvâfık görünmüyor. Lealle *Tenkîh* sahibinin maksudu şudur ki, medyûn, ikrar bi’l-
kitabesinde kâzib olduğunu iddia etse 1589. maddeye binaen tahlif olunur.

Amma mersûm olarak verdiği sened kendisinin hattı olduğunu inkâr ettiği takdirde eğer hat veya hatmi tüccar ve ehl-i belde beyyinelerinde meşhur ve müte‘âref ise hat ve hatmin müte‘âref olduğu isbât edildiği takdirde inkârına itibar olunmayıp başkaca mazmun ve münderecât-ı senedi isbâta hacet kalmaksızın ol sened ile amel olunur. Yoksa hâkim hat ve hatmi meşhur ve müte‘âreftir diyerek hükmedemez. Zira ilm-i kadı hucet ve esbab-ı hükümden değildir.

“Meşhur ve müte‘âref” deniliyor. Şöhret-i hakikiyye tevâtürden ibarettir ki, tarifi 1735. maddede gelir.

Amma meşhur ve müte‘âref olmayıp da iki şâhid mezkûr hat ve hatm müddeâ aleyhin olduğuna şehâdet etseler yani şâhidler yazarken gördük demeseler, bu şehâdet kabul olunmaz (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Redd-i Muhtâr*).²

Bu fıkradaki hat zahir olan yazılmış yazı manasınadır ki, Şeyh-i ekmelin ibaresi dahi buna delalet eder. İmdi medyûnun yazısı olduğu bi’ş-şöhret ve’t-tevatür sabit olur ise onunla amel olunacağı derkârdır.

Nitekim bundaki hatm dahi zahir olan masdar olmayıp mühür manasınadır. Bu sûrette yalnız mührün meşhur ve müte‘âref olması isbât-ı deynde kâfi olacağı anlaşılıyor. Hâlbuki yalnız mührün meşhur ve müte‘âref bulunması ol senedi şâibe-i tezvîr ve şüphe-i tasnî‘den âzâde kılamaz. Madde-i ânife şerhine bak. Bundaki hatm mastar

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 367; Dâmâd, *a.g.e.*, III, 395

² İbn Âbidîn zâde, *a.g.e.*, XII, 181; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 367

manasına alınarak mührünü tab‘ ve vaz‘ ettiği meşhur ve müte‘âref ise diye tefsir olursa mesele-i fıkhiyyeye tevâfuk eder ise de ibareden bu mananın kasdı ba‘îd ve makama gayr-ı münâsibdir.

İtibar, senede muharrer olana değil belki nefsi‘l-emredir.

Bu cihetle bir kimse hanesini elli aded sîm mecidiye ile satıp mezkûr hane semeninden on altın borcu olduğuna dair müşteriden sened aldıktan sonra medyûna sîm mecidiye vermek ve dâyin senedine binaen on altın almak istediğinde müşteri bey‘in mecidiye ile vuku‘unu isbât eder yahut teklif ettiği yeminden bâyi‘ nükûl ederse mecidiye te‘diye olunur. İsbât edemeyip, bâyi‘ yemin ederse, altın ile te‘diye olunur.

Ve eğer hat ve hatmi meşhur ve müte‘âref değil ise istiktâb olunarak ehl-i hibreye gösterilir. Onlar, ikisi de bir şahsın yazısıdır diye haber verirler ise deyn-i mezkûru vermek üzere ol kimseye emrolunur. Bu haberde lafz-ı şehâdet şart mıdır? Bu fıkrada tatbik-i hat edileceği beyan olunduğu halde tatbik-i hatim olunacağı beyan edilmemesi lealle, ânifen verdiğimiz izahat vechile mücerred mühür, münkirin olduğu sabit olsa bile medâr-ı hükm olamayacağına mebnidir.

“İstiktâb olunarak” deniliyor. Lede‘l-istiktâb ketbden imtinâ‘ etse, evvelce yazmış olup da, kendi yazısı olduğunu mukir ve mu‘terif bulunduğu hat ile mukayese ve tatbik olunur. Böyle bir hat dahi bulunmasına zahir olan kitabete icbar olunur.

El-hâsıl sened eğer şâibe-i tezvîr ve şüphe-i tasnî‘den beri olur ise onunla amel olunur. Lakin mücerred mührünü hâvî olup da kendi basmamış ve dâyin mührünü ele geçirerek basmış olduğunu iddia etse sened şâibe-i tezvîrden emin ve medâr-ı hükm olamaz.

Amma şüpheden beri olmadığı takdirde medyûn ol sened kendi senedi olduğunu inkâr eylediği gibi asl-ı deyni dahi münkir ise, deyni olmayıp sened dahi kendisinin olmadığına müddeînin talebiyle müddeâ aleyh tahlîf olunur. Yani tahlîf iki şey üzerine icra edilir.1-Deyni bulunmadığına, 2- Sened kendisinin olmadığına. Adem-i deyn üzerine yeminden nükûl edince sened kendisinin olmadığına gerek yemin etsin gerek etmesin, deyn ile ilzâm olunur. Amma borcu olmadığına yemin ettiği halde, sened kendisinin olmadığına yeminden nükûl etse deyn lazım gelir mi? Sened kendisinin olduğunu ikrar ile borcu inkâr ettiği sûrette inkârına itibar olunmayacağı fıkrâ-i ûlâda zikr olunmuştu.

2.40. Madde 1611:

(Ber vech-i bâlâ bir kimse mersûm olarak deyn senedi verdikten sonra fevt olsa, varisler ol sened müteveffânın olduğunu mu‘terif oldukları halde ol deyn-i terekeyi müteveffâdan îfâ eylemeleri lazım gelir.

Amma ol sened müteveffânın olduğunu inkâr ettikleri takdirde eğer müteveffânın hat ve hatmi meşhur ve müte‘âref ise ol sened ile amel olunur.)

Ber vech-i bâlâ bir kimse mersûm olarak deyn senedi verdikten sonra fevt olsa, varisler ol sened müteveffânın olduğunu mu‘terif oldukları halde deyni inkâr etseler bile ol deyn-i terekeyi müteveffâdan îfâ eylemeleri lazım gelir. Madde-i sâbıkaya bak. Çünkü varisler, mûrislerin makamına kaimdirler. Lakin müteveffânın terekesi yok ise mücerred varis olduklarından dolayı verese üzerine kendi mallarından îfâ-yı deyn lazım olmaz. Ve vereseden bazıları ol senedi ikrar ve bazıları inkâr etseler mukırrın kendi hissesi miktarı vermesi lazım gelir. (78. madde ile 1642. maddeye bak.)¹

Amma ol sened müteveffânın olduğunu inkâr ettikleri takdirde eğer müteveffânın hat ve hatmi meşhur ve müte‘âref yani hat ve hatm yani hem hat hem de hatm müteveffânın olduğu şöhret ve tevatür ile sabit olur ise inkârlarına itibar olunmayıp ol sened ile amel olunur. Amma hat değil, yalnız hatm müteveffânın olduğu şöhret ve tevatür ile sabit olursa fıkha muvâfık olan şudur ki, bu sened ile amel olunamaz.

Ve verese sened müteveffânın olduğunu ikrar edip fakat hâvî olduğu meblağı inkâr etseler madde-i ânifede beyan olunduğu vechile inkârlarına itibar olunmaz.

2.41. Madde 1612:

(Vefat eden bir kimsenin terekesinden nukûd ile memlû‘ bir kese zuhur edip, üzerinde, bu kese filan kimesnenin malıdır benim yedimde emanettir diye müteveffânın hattıyla muharrer bir hafta bulunsa ol kimesne ol keseyi tereke-i müteveffâdan ahz eder. Diğer bir vechile isbâta muhtaç olmaz.)

Vefat eden bir kimsenin terekesinden nukûd ile memlû‘ bir kese zuhur edip, üzerinde, bu kese filan kimesnenin malıdır benim yedimde emanettir diye müteveffânın hattıyla

¹ Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 165; IV, 280

muharrer bir hafta bulunsa ol kimesne ol keseyi tereke-i müteveffâdan ahz eder. Beyyine gibi. Diğer bir vechile isbâta muhtaç olmaz. Zira adet şehâdet eder ki, bir kimse kendi parası üzerine bu ibareyi yazmaz (*Redd-i Muhtâr*).¹ Adet ise muhkemdir. (36. maddeye bak.)² Bu hafta üzerine müteveffânın imzası bulunmasa dahi zahir olan yine muteberdir.

Marka ile amel: Tüccar, ahmâlleri üzerine sahibinin ismine delalet edecek âlâmât yazarlar. Bu alâmetler, haml ev alâmet sahibinin olduğuna delalet eder mi? İmdi o alâmet sahibi veya vekili o haml üzerine vâzı‘u‘l-yed olduğunda vâzı‘u‘l-yed bilâ beyyine delilü‘l-mülk olmakla hilaf-ı beyyine-i şer‘iyye ile sabit olmadıkça o haml vâzı‘u‘l-yede bırakılır. Bu sûrette mücerred kitabete itibar yoktur. Ve hiç kimse vâzı‘u‘l-yed değil ise asıl olan haml, sahib-i ismin olmaktır. Meğerki gayrısının olduğu bi‘l-beyyineti’ş-şer‘iyye sabit olsun (*Tenkîh*).³

İrade-i Seniyye tarihi: 9 Cemâziye‘l-ûlâ sene 1292

Temme‘s-sulh ve‘l-ibrâ

Bi eltâfi Rabbi‘l-berâyâ

¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 368

² Ali Haydar Efendi, *a.g.e.*, I, 92

³ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 46

HULASÂ-İ BÂB-I RÂBİ‘

(İkrar-ı bi'l-kitabe hakkındadır.)

- 1- Yazı ile ikrar lisan ile ikrar gibidir.
- 2- Sened şâibe-i tezvîr ve şüphe-i tasnî‘den beri olmazsa onunla amel olunamaz.
Beri olursa onunla amel olunabilir. Binaenaleyh;
Evvelen: Deyn senedinin hem yazısı hem de imzası medyûnun ise,
Sâniyen: Deyn senedinin yazısı başkasının ve imzası medyûnun ise,
Sâlisen: Deyn senedinin yazısı kendinin olup, zîrini mührüyle tahtîm etmiş ise
mazmun-ı senedle amel olunabilir.
- 3- Senedin yazısı benimdir, borç benim değildir yolundaki iddia kabul edilmez ve
dâyin tahlîf olunmayarak medyûnun deyn-i mezbûru te’diye etmesi lazım gelir.
- 4- Mersûm deyn senedinin –varisler o sened müteveffânın olduğunu mu‘terif
oldukları halde- hâvî olduğu meblağ terekeden tahsil olunur. Terekeden bir
malın bir kimseye aidiyetini ve yedinde emanet olduğunu müş‘ir bir hafta çıksa,
sahibi, tereke-i müteveffâdan mal-i mezkûru alır.

SONUÇ

“Dürrü’l-Hükkâm’ın İkrar Bölümünün Latinizesi ve Kaynak Tespiti” adlı tezimizde, öncelikle *Dürrü’l-Hükkâm*’ın yazarı olması nedeniyle son dönem Osmanlı hukukçularının önde gelen şahsiyetlerinden biri olan ve Hanefî fıkhına ait kaynakları çok iyi yorumlayabilen Ali Haydar Efendi’nin hayatı, ilmi şahsiyeti, yaptığı görevler ve çalışmaları hakkında kısa bilgi verilmiştir.

Ali Haydar Efendi’nin yaşadığı dönem, kanunlaştırma çalışmalarının yoğunluk kazandığı ve bu ekseninde hararetli tartışmaların yaşandığı Osmanlı’nın son dönemleridir.

Bu süreç içerisinde Ali Haydar Efendi’nin iştirak ettiği çalışmalardan bir tanesi de, Osmanlı’daki medeni kanun ihtiyacını karşılamak amacıyla hazırlanan *Mecelle*’nin, eksik bıraktığı konuları tamamlamak üzere bizzat *Mecelle Cemiyeti*’nin yürüttüğü, *Mecelle*’yi tadil ve tamamlama çalışmasıdır.

Ali Haydar Efendi’nin ilmî faaliyetleri, yaşadığı dönem itibariyle daha ziyade kanunlaştırma hareketleri çerçevesinde gerçekleşmiş ve bu çalışmaları sonucunda verimli bir telif hayatı geçirmiştir.

Ali Haydar Efendi’nin bir Osmanlı kanunu olan *Mecelle* üzerine yazmış olduğu şerhi *Dürrü’l-Hükkâm* adeta bu kanunun resmi yorumu niteliği kazanmıştır. *Dürrü’l-Hükkâm*’ın konuları ve içeriği, bu eserin *Mecelle*’nin eksik bıraktığı alanları doldurmak amacıyla hazırlandığını göstermektedir.

Tez çalışmamızın konusunu da Ali Haydar Efendi’nin *Mecelle* üzerine yazmış olduğu şerhi *Dürrü’l-Hükkâm*’ın on üçüncü kitabı olan ikrar bölümü oluşturmaktadır.

İlk olarak, *Dürrü’l-Hükkâm*’ın ikrar bölümü tarafımızca Latin harfleriyle tekrar yazılmış, bu hukuki metnin latinizesi yapılırken, orjinalinden ayrılmamaya özen gösterilmiştir. Ardından müellifin ikrar bölümünde istifade ettiği, günümüzde yazma veya matbu olarak bulunan kırk yedi esere ulaşılarak, bu eserler hakkında bilgi verilmiş ve bu eserlerden yapılan alıntılar dipnotta belirtilmiştir.

Mecelle’deki meselelerle alakalı olarak başka şerhlere ihtiyaç bırakmayacak bir titizlikle hazırlanan, Ali Haydar Efendi’nin *Dürrü’l-Hükkâm* adlı bu eserinin, daha üzerinde pek çok araştırma ve inceleme yapılmaya müsait kıymetli bir eser olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- ABDÜLHALİM, *Haşiyeye 'ale'd-Dürer*, Süleymâniye Fatih Ktp. No: 1594.
- ABDULLAH EFENDİ, Yenişehirli Ebu'l-Fazl Abdullah, *Behcetü'l-Fetâvâ ma'a'n-nukûl*, Dâru't-Tıbaati'l-Amire, İstanbul 1849.
- AHİ ÇELEBİ, Yusuf b. Cüneyd et-Tokadî Ahîzâde, *Zahîretü'l-ukbâ fî şerhi Sadrişşerâti'l-uzmâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No:251.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, "Dürerü'l-Hükkâm", *DİA*, X, 28-29, Ankara 1994.
- ALBAYRAK, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, I, Medrese Yay., İstanbul 1980.
- ALİ EL-KÂRÎ, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan, *Fethu bâbi'l-Înâye bi şerhi'n-Nukâye*, III, Darü'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut 1997.
- ALİ HAYDAR EFENDİ, Eminefendizade Küçük, *Dürerü'l-Hükkâm şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, I-IV, Matbaa-i Ebüzziya, İstanbul 1912.
- ANKARAVÎ, Mehmed Emin Efendi, *Fetavâ-yı Ankaravî*, II, Darü't-Tıbaati'l-Mısriyye, Bulak 1281.
- AYDIN, M. Akif, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye", *DİA*, XXVIII, Ankara 2003.
-"Ali Haydar Efendi, Küçük", *DİA*, II, 396-397, Ankara 1989.
-"Bir Hukukçu olarak Ahmet Cevdet Paşa", *Ahmet Cevdet Paşa Semineri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1986.
- AYNÎ, Ebu Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Hanefi, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, VII, Dârü'l-Fikr, 1981.
- BEDREDDİN SİMÂVÎ, Simavna Kadısıoğlu Şeyh, *Câmi'ü'l-fusûleyn*, II, Matbaatü'l-Ezheriyye, Kahire 1979.
- BEZZÂZÎ, Hafızüddin Muhammed b. Muhammed b. Şihab el-Kerderi el-Harizmi, *el-Câmi'ü'l-Vecîz (Komisyon, el-Fetâva'l-hindiyye ile birlikte)*, II, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Diyarbakır 1973.

- BUHARÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmi‘u’s-Sahîh*, VII, Mektebetü’l-İslamiyye, 1979.
- BURHANEDDİN BUHARÎ, Burhanüddin Mahmud b. Ahmed b. Abdilaziz Buharî Mergînânî, *el-Muhîtü’l-Burhani fi’l-Fıkhi’n-Nu‘mani*, VII, Daru İhyai’t-Turasi’l-Arabi, Beyrut 2003.
- ÇANKAYA, Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, II, Mars Matbaası, Ankara 1968-1969.
- ÇATALCALI ALİ EFENDİ, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, II, Matbaa-i Amire, İstanbul 1893.
- ÇÖĞENLİ, M. Sadi, *Hoca Emin Efendizade Ali Haydar Efendi Bibliyografyası*, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1990.
- DÂMÂD, Abdurrahman Gelibolulu Şeyhizâde, *Mecma‘u’l-enhur*, III, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, Türkiye Yay., İstanbul 1961
- DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl, *Müsnedü’l-câmi’*, VIII-X, Dârü’l-Beşairi’l-İslâmiyye, Beyrut 1999.
- EBÛ DÂVUD, *Muhtasarı süneni Ebî Dâvud*, (nşr., Muhammed Hamid, Ahmed Muhammed Şakir), IV, Dârü’l-Marife, Beyrut ts.
- EBU’L-BEKÂ, Eyyub b. Musa el-Hüseyni el-Kefevî (1253), *Külliyâtü’l-ulûm*, Matbaa-i Amidi, Bulak 1870.
- EBUSSUUD EFENDİ, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddin el-İmad, *Fetavâ-yı Ebussuud Efendi*, Süleymaniye İsmihan Sultan Ktp. No: 226.
- EBUSSUUD EFENDİ, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddin el-İmad, *Mecmû‘atü’l-Fetâvâ*, Süleymaniye Esat Efendi Ktp. No: 3727.
- EL-FEYÛMÎ, Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Mukrî, *el-Misbâhu’l-Münîr*, Mektebetü’l-İlmiyye, Beyrut ts.

- EL-KİNÂNÎ, Siracüddin Ömer b. Ali, *el-Fetâva's-Sirâciyye*, Süleymaniye Reşit Efendi Ktp. No: 271.
- ERK, H. Basri, *Meşhur Türk Hukukçuları*, Adana 1958.
- FUDAYL ÇELEBÎ, *Âdâbü'l-evsiyâ (Bedreddin Simâvî, Câmi'ü'l-fusûleyn ile birlikte)*, II, el-Matbaatü'l-Ezheriyye, Kahire 1979.
- HADDÂD, Ebu Bekr b. Ali b. Muhammed ez-Zebidi, *Cevheratü'n-neyyire alâ Muhtasari'l-Kudûrî*, I, Matbaa-i Arif, İstanbul 1995.
- HALEBÎ, Burhaneddin İbrahim b. Muhammed b. İbrahim, *Mülteka'l-ebhur*, (nşr., Vehbi Süleyman Gaveci), II, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1989.
- HAMEVÎ, Ebü'l-Abbas Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. El-Hamevî, *Gamzu uyuni'l-besâir ala mehasini'l-Eşbâh ve'n-nezâir*, II, Matbaatü'l-Amire, İstanbul 1290.
- HASKEFÎ, Alaeddin Muhammed b. Ali b. Muhammed ed-Dımaşkî, *ed-Dürü'l-muhtâr*, (*İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr ile birlikte*), V, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994
- *ed-Dürü'l-Müntekâ fi şerhi'l-Mültekâ*, (*Dâmâd, Mecma'u'l-Enhur ile birlikte*), III, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emin b.Ömer b.Abdülazîz ed-Dımaşki, *Reddü'l-muhtâr*, V, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- *el-Ukûdü'd-durriyye fî tenkîhi'l-Fetâva'l-Hamidiyye*, II, Matbaatü'l-Meymeniyye, Kahire 1310.
- *Minhetü'l-Hâlik (el-Bahru'r-râik ile birlikte)*, VII, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- İBN ÂBİDÎNZÂDE, Alaadin Muhammed b. Muhammed Emin b. Ömer Dımaşkî, *Haşiyetü Kurreti uyuni'l-ahyar Tekmileti Reddi'l-muhtâr ale'd-Dürü'l-muhtâr şerhi Tenvîri'l-ebzar*, (nşr. Adil Ahmet Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvez),

- XII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- İBN MANZUR, *Lisânü'l-Arab*, X, Dâru's-Sadır, Beyrut ts.
- İBN NÜCEYM, Zeynüddin Zeyn b. İbrahim b. Muhammed Mısri Hanefi, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*, VII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
-*el-Eşbâh ve'n-nezâir*, (nşr. Muhammed Muti' Hafız), Darü'l-Fikr, Dımaşk 1983.
- KÂDÎHÂN, Ebü'l-Mehasin Fahreddin Hasan b. Mansur b. Mahmud, *el-Fetâva'l-Hâniyye*, (Komisyon, *el-Fetâval-hindiyye* ile birlikte), III, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Diyarbakır 1973.
- KADIZÂDE, Ahmed Şemseddin Edirnevi Rumi, *Netâicü'l-efkâr*, (*İbnü'l-Hümâm*, *Şerhu Fethü'l-kadîr* ile birlikte), VI, Mustafa el Babi el Halebî, Kahire 1970.
- KADRÎ EFENDÎ, Abdülkadir b. Yusuf b. Mehmed, *Vâkı'âtü'l-mûftîn*, el-Matbaatü'l-Miriyye, Kahire 1882.
- KANDEMİR, Feridun, *Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler (Medine Müdafası)*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1974.
- KAŞIKÇI, Osman, *İslam ve Osmanlı Hukuku'nda Mecelle*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.
- KOMİSYON, *el-Fetâval-hindiyye*, IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Diyarbakır 1973.
- KUHİSTÂNÎ, Şemseddin Muhammed b. Hüsameddin el-Horasânî, *Câmi'u'r-rumûz fî şerhi'n-Nukâye*, II, Matbaatü'l-Ma'sumiyye, İstanbul 1290.
- KURLÂNÎ, Celalüddin b. Şemsuddin el-Harezmi, *el-Kifâye şerhü'l-Hidâye*, Süleymaniye Kadızâde Mehmet Ktp. No: 209.
- MERĞİNÂNÎ, Ebu'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebû Bekr, *el-Hidâye*, İdâretü'l-Kur'an ve'l-ulûmu'l-İslamiyye, VI, Karaçi 1417.
- MOLLA HÜSREV, Hüsrev Mehmed Efendi, *ed-Düreru'l-hükkâm fî şerh-i gurerü'l-ahkâm*, II, y.y., 1300.

- MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. El-Haccac, *Sahîh-i Müslim*, XI, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1972.
- NARİN, İsmail, *Ali Haydar Efendi'nin Hayatı, İlmi Şahsiyeti ve Eserleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2001.
- ÖZEL, Ahmet, *Hanefi Fıkıh Alimleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006.
- ÖZTÜRK, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1973.
- RAMAZAN ER-RÛMÎ, Ebu Abdullah Reşidüddin Mahmud b. Ramazan, *el-Yenabi' şerhu'l-Kudûrî*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No: 95.
- REMLÎ, Zeynüddin Hayreddin b. Ahmed el-Eyyübi, *el-Fetâva'l-Hayriyye*, II, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Kahire 1882.
- SAKIZÎ, Muhammed Sadık b. Ali, *Surratü'l-Fetâvâ*, İstanbul Müftülüğü Ktp. No: 314.
- SEYYİD FEYZULLAH EFENDÎ, *Fetavâ-yı Feyziye*, Daru't-Tıbaati'l-Amire, İstanbul 1850.
- SEYYİD ŞERİF CÛRCÂNÎ, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali, *Şerhu's-Sirâciyye*, Kahire ts.
- TAHİR EL-BUHARÎ, İftiharuddin Tahir b. Ahmed b. Abdürreşid, *Hulâsatü'l-Fetâvâ*, Süleymaniye Reisülküttap Ktp. No: 408.
- TAHTÂVÎ, Ahmed b. Muhammed b. İsmail el-Hanefi, *Hâşiyetü't-Tahtâvî ale'd-Dürri'l-muhtâr*, III, Darü'l-Ma'rife, Beyrut 1975.
- TARABLUŞÎ, Ebü'l-Hasan Alaeddin Ali b. Halil (1973), *Muînü'l-hukkâm fî mâ yeterreddü beyne'l-hasmeyn mine'l-ahkâm*, Mustafa el-Babi el-Halebi Matbaası, Kahire 1973.

TİMURTÂŞÎ, Şemseddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Gazzi, *Tenvîru'l-ebsar*, (*İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr* ile birlikte), V, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.

..... *Minehü'l-ğaffâr*, II, Süleymaniye Amcazâde Hüseyin Paşa Ktp. No: 229.

TÜRKGELDİ, A. Fuat, *Görüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1951.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, *Ali Haydar Efendi, Küçük*, I, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1983.

ÜSRÛŞENÎ, Ebü'l-Feth Mecdüddin Muhammed b. El-Hüseyin b. Ahmet, *Câmi'uhkâmî's-sığâr*, (nşr. Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im, Ebû Mus'ab Bedri), Dârü'l-Fazile, Kahire 1994.

YAVUZ, Hulusi, "Mecelle'nin Tedvini ve Cevdet Paşa'nın Hizmetleri", *Ahmet Cevdet Paşa Semineri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1986.

ZEYLA'Î, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen, *Tebynü'l-hakâik fî şerhi Kenzi'd-dekâik*, V, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1313.

ÖZGEÇMİŞ

Asiye Özcan 1981 yılında Adapazarı'nda doğdu. 1991 yılında Adapazarı Neyyir Hanım İlköğretim Okulu'nu, 1999 yılında Adapazarı İmam Hatip Lisesini bitirdi. 2003 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu.